

LJUBLJANSKI ZVON

Aloa cvete.

Legenda.

Aloa, Aloa! Ali res spet
cvete skrivnostni tvoj, čudesni cvet?
Klije na dan ti iz srčne globine
pa se popenja do solnčne višine!

Hej, kak ponosno to v zraku stoji,
više in više stremí, hrepení!
Luči, življenja se hoče navžiti,
vlage nebeške želí se napiti.

Bujno leskeče pri listu se list,
nežno poslikal jih božji je kist . . .
Dražest vse bistvo ti nežno ovija,
sama iz tebe diši poezija . . .

Sto let! . . Ah, Aloa, dolgo je to!
Sto let krotiti vsa čuvstva tako!
Sto let v brezradostnem samstvu medleti . . .
Mogla si li brez ljubezni živeti?

Nememu zdaj koprnenju je kraj,
zlata svoboda ti cvete sedaj . . .
Želje sto let zadržavane vroče
šinile zdaj so na dan ti — cvetoče!

Aloa, Aloa, zdaj triumfuj!
Krasna nevesta, sedaj se raduj!
Ura je sreče ti prišla vesela,
venec poročni na glavo ti dela!

To je tvoj véliki svatbeni dan,
tvoj se oživil stoletni je san . . .
Solnce, tvoj ženin, pošilja pozdrave
in te poljublja z neskončne višave.

Solnce te ljubi — ah, kólika slast!
Kólika dviga pač k njemu te strast!
Više in više k izviru življenja,
k svojemu vzoru se duša ti vzpenja . . .

Aloa, Aloa! . . Vsakih sto let
samo po enkrat zdaj cvete tvoj cvet . . .
Nekdaj pa vsako si leto cvetela . . .
Kam pač ta doba je srečna odspela?

Kje je ta bajni, ta blaženi čas,
ko te obseval ves čar je in kras?
Bila najlepša si gozdna cvetlica,
bila med rožami ti si kraljica . . .

Kdor tvoj zagledal kdaj kras je in čar,
drugih cvetic več ni bilo mu mar;
tebe le gledat je vsak dan zahajal,
s tvojo krasotoj oči si napajal.

In kdor okusil tvoj duh je kedaj,
bil je zamaknjen v nadzemeljski raj;
nič več ni maral za druge dišave,
k tebi ga vlekel je duh iz daljave . . .

Pa se zaklel ves cvetlični je svet,
Aloa, Aloa, zoper tvoj cvet;
rože zavezo so sveto sklenile
in iz zavisti se vse zarotile.

In iz vrtov so, lesov in poljan
tožile cvetke Bogú noč in dan;
noč in dan z listki so cvetke šumele,
noč in dan prošnje iz čaš jim puhtele:

»Bog, ti naš stvarnik, naš večni vrtnar,
ali že nič več mé nismo ti mar?
Vse nas prezira in nas zaničuje —
Aloo sámó ves svet občuduje!

»Ah, vso krasoto ti dal si le njej,
njena prelest in njen čar sta brez mej...
Reve smo vse zapuščene cvetlice,
kadar razcvete se Aloí lice!

»Niti metulj od nobene strani
ne priletí k nam noben več v té dni;
v čašah se naših noben več ne ziblje,
kril pestrobojnih nad nami ne giblje.

»Sram nas je, ah! Pač gorjé nam, gorjé!
Nam od sramote že vene srce...
Nam zraven Aloe ni več živeti...
Ah, od ponižanja nam je umreti!«

Slišal je Bog ta šepet in ta vzdih,
stok iz cvetličnih čaš taje in tih...
Pa se usmilil zavidnih je rožic,
gizdavih in ljubosumnih ubožic...

»Posihdob Aloa vsakih sto let
samo po enkrat pokaži svoj cvet!...«
Čule glas božji ta vse so cvetlice —
Aloi bedni stemnilo se lice...

Aloa, Aloa!... Vsakih sto let
samo po enkrat rodí se tvoj cvet;
samo po enkrat k izviru življenja,
k solncu se, ljubljencu, duša ti vzpenja...

A. Aškerc.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

XVIII.

večer tistega dne, ko se je bila izrekla obsodba, je ležala Manica na svojem trdem ležišču, mirna, brez vsake vidne razburjenosti . . .

Bilo ji je, kakor bi se ji bil odvalil težak kamen od srca, ko je bilo končano . . .

»Hvala Bogu!« je vzdihnila sama pri sebi. »Zdaj je konec zaslišavanja in izpraševanja, konec nevarnosti, da bi se zagovorila, da bi izdala očeta!«

Da je imela prestati desetletno ječo, za to se ni zdaj niti najmanj zmenila. Deset — dvajset let — celo življenje, to ji je bilo vse eno! . . . Kaj ji je bilo zdaj še do življenja, kaj do prostosti! . . . Očeta je morala rešiti — in vendar . . .

Misli so ji poletele nazaj v preteklost, in podoba za podobo ji je vstajala pred očmi . . . S čudovito jasnostjo se je spominjala vseh dogodkov svojega življenja izza prvih otročjih let. Vedela je še natanko, kako obleko je imela kot triletno otroče, vedela vse, kje, s kom, kako se je kdaj igrala, kod je spomladi trgala cvetje, kod je v svoji mladostni razposajenosti skakala in letala . . . Zavedala se je tudi, kako je postajala večja in večja, kako se je njeno življenje polagoma izpreminjalo, kako je postajala z leti druga . . . Prav živo se je še spominjala, kako je bilo takrat, ko sta jo oče in mati prvič vzela v cerkev s seboj. Kako dolga se ji je zdela tistikrat pot do župne cerkve! S kakim svetim strahom je prestopila prvič cerkveni prag, s kakim strmenjem so begale njene oči od oltarja do oltarja, od podobe do podobe! . . .

In kako je bilo takrat, ko je šla prvič za procesijo sv. Rešnjega telesa, belo oblečena, z vencem na glavi! Ah da, ta venec — tudi pozneje ga je še nosila! . . . Spominjala se je, kako so ljudje, ko je bila odrasla, delali opazke radi njene lepote, opazke, ki jih tedaj niti razumela ni . . . Zavedala se je tudi, kako se je začelo njenega srca počasi lotevati neko čudno, sladko hrepenenje, kako ji je začel ugajati ta in oni mladenič, kako se ji je začelo srce od-

pirati ljubezni . . . Kako lepa je bila ta ljubezen, v kako sladkem skladju je bila z drugimi njenimi čuti, s pobožnostjo in iskrenostjo, s katero je molila vsak dan k Bogu, k svoji patroni in k devici Mariji! . . . Saj tistikrat niti vedela ni, da je tisto hrepenenje, tisto tiho veselje, ki ga je občutila ob pogledu lepega mladeniča, ljubezen! Še manj pa je vedela, da je to hrepenenje, to ugajanje nekaj nedopustnega, nekaj pregrešnega! . . .

Potem pa je prišel novi župnik s svojimi novimi nauki in nazori! . . . Od tistihdob pa se je pojavljalo neko nesoglasje v njeni notranjščini, od tistihdob se je začelo neko bojevanje v njenih prsih, ki je bilo posledica njenega prizadevanja, da bi zatrla v svojem srcu vse naravne giblaje, da bi napravila iz njega zgolj oltar, na katerem naj bi vedno in vedno plamtel samo plamen one nadnaravne ljubezni, ki odpre baje edina človeku vrata nebeška . . . In ona je ljubila, ljubila je iz vsega srca, iz cele duše svojega Boga, svojega Kristusa in prečisto devico Marijo! . . .

Toda včasih je vendarle obtičalo njeno srce tudi še pri kakem posvetnem občutku. Navzlic vsemu temu se je še včasih izpozabila! . .

Ko jo je bil tistikrat v gozdu presenetil Dolfe, takrat ni povedela pogleda! Zakaj ne? Zakaj ji ni prišlo na um, da bi bila bežala pred njim? In postalo ji je hkratu tudi jasno, kar se je bilo zgodilo tistikrat. Čudno, do tega trenutka se je onega dogodka in vsega, kar je bilo z njim v zvezi, spominjala le napol Često je naravnost dvojila, da je bilo vse tisto res Zdelo se ji je, kakor bi bila enkrat le sanjala o tem Zdaj pa je stalo hipoma vse jasno pred njenimi očmi! Zavedala se je vsakega posameznega čuta, ki ji je tistikrat prešinjalo srce Za vse je znala zdaj, vse je vedela! Njena pretirana pobožnost je bila res povod, da je bila šla z Dolfetom šmarnic iskat — a kar ji tistikrat ni bilo prišlo do zavesti, prišlo ji je zdaj! Zdaj se je natanko spominjala, kako dobro, kako sladko ji je bilo ob mladeničevi strani, kaka nepopisna slast ji je pretresala život, ko jo je privil k sebi, ko ji je pritisnil poljub na ustnice Tistikrat je bila omamljena, zdaj pa je vsak čut lahko posebej analizovala Da, zavedala se je zdaj one slasti, zavedala tudi, da je omagala v tej slasti Ali s čim je grešila, tega še vedno ni znala! Njene misli niso bile nečiste. Njeno srce je sicer omagalo v nasladi, a hrepenelo ni po njej! Ali je mar že čutenje samo na sebi greh? . . . — —

Čim bolj je preudarjala, na kak način je zaslužila grozno kazen, ki jo je bila zadela, tem manj je mogla umeti vse to . . .

Glava ji je postajala pri teh mislih trudna, težka . . .

Neka zaspanost ji je legala na oči, in semtertja jih je zaprla za nekaj časa . . .

»Ko bi bil ostal vsaj otrok pri življenju, lahko bi bilo še lepo!..

Ta misel ji prešine hipoma možgane. Pri srcu jo zaskeli, a takoj jo obvlada spet apatija . . .

»Ali kaj — zdaj je vse eno! . . .«

»A — ha-a-a!« —

Zazevalo se ji je. Toda namesto spanca se je je lotevala samo neka omotica . . .

»Izgubljeno — vse izgubljeno! . . .« je mrmrala in zapirala ter odpirala s težavo oči . . .

»In vendar sem molila — in vendar sem častila Marijo kakor malokatera mojih vrstnic, in storila sem vse, kar je bilo v moji moči! . . .«

Vedno bolj v pretргanih stavkih je govorila, naposled so bili njeni vzkliki brez vse logične zveze . . .

»Ah, moj očel! — —«

»Marija — Marija . . .«

V glavi se ji zavrti . . . Njene oči zastrme . . . Pred sabo vidi nebeško prikazen! . . . Marija, obdana od bleščečega svita, je stala ob njenem vznjožu . . . Prijazno se ji je smehljala ter ji ponujala nazaj venec, ki ji ga je bila strgala nekda j glave . . .

Skloni se napol s svojega ležišča . . . Da, to je bila Marija, Marija, taka, kakršna kraljuje gori nad zvezdami, taka, kakor si jo je vedno predstavljala . . . Njeno nebeško lice je bilo tako milo, tako sladko, in vedno zopet se ji je nasmiha vala, vedno zopet ponujala ji venec! . . .

Njenega srca se loti za hip odpor.

»Čemu naj mi bo zdaj venec, čemu? . . . Prej — prej . . .«

Hkratu pa ji postane spet mehko, in prsi ji napolni ona nebeška sladkost, katero je občutila takrat, ko je po cele ure preklečala pred oltarjem zamaknjena v Marijino podobo . . .

Povzdigne roke in začne moliti, moliti iskreno, goreče kakor nekda j . . . »O Marija, Marija! . . .«

Molila je h kraljici božji spet kakor v tistih lepih srečnih časih — dokler se ni naposled razpršila prikazen ter je objel sen njeno trudno, do smrti izmučeno glavo . . .

XIX.

Da je Škrjanec kadil viržinko, je moralo biti že kaj posebnega. Navadno je nosil s seboj mehur s tobakom in pipo . . . Ob cerkvenem shodu ali kakem semnju, sploh kadar ga je imel malo v glavi, si je kupil tudi smodko za dva novčiča. Prižgal jo je, a gledal, da mu je kolikor mogoče kmalu ugasnila, in potem jo je glevil ter sukal med prsti celi dan, dokler ni šel spat, a izkadal jo je navadno šele drugega dne po tistem.

No danes pa ni bil ne cerkven shod, ne semenj, nego čisto navaden delavni dan je bil, a Škrjanec je kadil, prav pošteno kadil, celo viržinko, a slamo, ki jo je bil potegnil iz nje, si je bil vtaknil za uho, kakor delajo fantje, kadar gredo k vojaškemu naboru.

In tako je krevsal počasi, z nekoliko upognjeno glavo in na levo stran nagnjenim životom črez vas. Vsakega pa, ki ga je srečal in ga je hotel poslušati, je nagovoril ter mu rekel: »Ali si slišal, kaj se je zgodilo? . . . Tisto našo iz konsumnega društva je noč vzela, pa denar tudi, kolikor ga je bilo! . . . Vse strele, saj pravim no, hihihhi! . . .«

In popraskal se je za ušesom, udaril z desno nogo ob tla pa smejal se na vso moč, da so mu solze prihajale v oči.

»Kam pa je šla, kam? . . .« ga povpraša nekdo.

»Kam je šla! — Vprašaj! . . . I — v Rim! . . . In ker je pot tjakaj dolga, je morala imeti seveda denarja s seboj! Hihihhi — vse strele! . . .«

»Ti si pravi klerikalec, da bobnaš in raznašaš take stvari po vasi! . . . Molčal bi, molčal!« ga posvari neko ženišče.

»Kdo pravi, da nisem klerikalec? . . . Klerikalec sem in bom! . . . Sem pa tudi mož za to! . . . Vse strele — nak — a . . . hihihhi! . . .«

»Če bi bil klerikalec, ne bi bil tak!« ugovarja ženišče.

»Kakšen tak? . . . Ali nismo mar vsi enaki, klerikalci in liberalci? . . . Spočetka, ko sem slišal našega gospoda župnika pridigovati, sem res mislil, da bodo vsem liberalcem že na tem svetu rogovi zrasli! . . . Zdaj pa vidim, da je vse en vrag, klerikalec ali liberalci!«

In pomikal se je spet počasi naprej, dokler ni došel do gostilnice, v kateri je začutil ljudi. Tam se je okrenil okrog vogla ter zavil noter . . .

V gostilniški sobi je bilo že več moških, ki so bili prišli drug drugemu praviti novico . . . V kotu pri majhni mizici pa sta sedela sama zase Dolfe in Baston. Poznalo se je že obema, da sta pila.

Prišla sta v gostilnico posamič, ne da bi bila vedela drug za drugega, a vendar oba iz enega in istega nagiba. Imela sta namreč oba že dalje časa skrbi radi tiste nečakinje župnikove in zdaj sta bila sila vesela, da se je bila stvar iztekla tako. Ker je bila odnesla denar, sta bila lahko prepričana, da se ne povrne več, in bilo se jima ni torej bati nikakih sitnosti . . .

»Vse strele . . . vina na mizo!« je zahteval Škrjanec, stopivši v sobo. »Hihhihi, kaj pravite k temu, kaj? . . . Jaz bi rad vedel, kako je našemu gospodu župniku zdaj pri srcu! . . .«

»Pusti župnika v miru!« reče krčmar menda zastran lepšega, kajti kot liberalec je privoščil župniku prav od srca nezgodo, ki se mu je bila pripetila z nečakinjo. In ker je menil, da cika Škrjanec v prvi vrsti na razmerje, ki je bilo baje med župnikom in nečakinjo njegovo, pristavi še: »Župnik so iz mesa in krvi, kakor smo vsi drugi! . . .«

»Kajpada!« potrdi Škrjanec. »Kaj sem rekel mar, da ne? . . . Iz mesa in krvi, kajpada, hihhihi! . . .«

In nato se je govorica pletla dalje o tem predmetu, in vsak je uganil kako modro, samo Dolfé in Baston sta molčala zadovoljno in pila.

To pa menda ni ugajalo Škrjancu, kajti obrnil se je proti njima ter začel:

»Ti Baston in . . . Dolfé — kaj pa vidva pravita? . . . Ali ni bila fino blago ta nečakinja župnikova? . . . Pri moj' sedemnajst' tisti se pa že lahko postavi in potrka na prsi, ki je pokosil ta travnik! . . .«

»To sem bil jaz!« vzklikne Baston v svoji toposti. Bil je sila bahat in se je zlasti glede žensk rad ponašal. Zavest, da se mu ne more zgoditi nič več, pa ga je bila še bolj ujunačila.

»Ka-aj, ti? . . .« povzame Škrjanec. »Ali res, Dolfé? . . . Jaz sem pa tebe sodil! . . . Tak fant, kakor si ti, pa da ne bi . . .«

Te besede so bile izgovorjene tako, da so morale privzdigniti Dolfeta, ki ni bil nič manj domišljav nego Baston. In res se skloni pokoncu ter vzklikne: »Jaz pa pravim, da sem bil jaz! . . .«

»Ni res — jaz!« ugovarja Baston.

»Ne — jaz!«

Tako je šlo še parkrat semintja, hkratu pa sta imela Baston in Dolfé vsak svoj vrček v rokah. In predno je mogel kdo misliti na to, da bi preprečil pretep, sta že neusmiljeno obdelovala drug drugega. Bila sta kmalu vsa razrezana in krvava po obrazih . . .

Škrjanec pa je le še hujskal, rekoč: »Zdaj pokaži, Baston, zdaj, če si za kaj!«

In res je ta še bolj napel svoje moči. Ker je bil vrček že ves razbit, je zgrabil Dolfeta za lase in vrat ter ga podrl na tla . . .

A zdaj je apostrofiral Škrjanec spet Dolfeta, rekoč: »Kaj, Dolve? . . . Takemu se pustiš? . . .«

To je podžgalo spet Dolfeta, tako da je mahnil še z večjo silo po svojem nasprotniku . . .

Krčmar in še nekateri drugi so priskočili, da bi ju raztrgali na dvoje. Škrjanec pa je kričal: »Pustite ju, hudimana, kaj to vam mar! . . . Naj se, če se hočeta! Ali mar vas katerega boli to? . . . Toliko liberalca sem pa že jaz, da pustim vsakemu pretepravati se, ako se mu ljubi! . . .«

Ko so naposled Bastona in Dolfeta vendar le ločili in sta bila drug za drugim s krvavo glavo odšla iz sobe, si je velel Škrjanec iz samega veselja nad tem, kar je videl, prinesiti še eno viržinko . . . Smejal se je tako, kakor morda še živ dan ne, in venomer je vzklikal: »Kaj takega pa še ne — strela vendar, hihih!« . . .

Tako so se razvijale razmere v Poljanah in bližale svojemu naravnemu koncu. Surovost je napredovala, slabe posledice razpora in medsebojnega sovraštva so se kazale na vseh straneh . . .

Trgovci, proti katerim je bilo naperjeno konsumno društvo v prvi vrsti, so bili omagali v boju . . . Eden izmed njih je bil že pred dalj časom zaprl prodajalnico ter pobegnil z doma. Nekega dne pa je prišla vest, da so potegnili njegovo truplo iz Kulpe . . . Preživiti ni mogel več sebe in svoje številne obitelji, zato je obupal. Zapustil je pismo, v katerem je bilo pisano: »Po zdaj veljavnih katoliških načelih jaz kot trgovec nimam pravice živeti, zato grem v smrt! . . .«

No, in zdaj pa je bila tudi propast konsumnega društva nezogibna! . . . Ustanovljeno brez etične podlage, porojeno iz sovraštva, ni moglo obroditi dobrega sadu! . . .

Župnika je bila tista stvar ž njegovo nečakinjo hudo zadela. Zdaj, ko so jo iskali zaradi tatvine, je sam pravil, da ni sorodnica njegova. A s tem se je le še bolj osmešil! . . . Ljudje so bili vsled tega še bolj prepričani, da je vse res tisto, česar so ga dolžili in kar so pravili o njem in o njej. In vse eno so ga delali odgovornega za to, da je bila pobegnila z denarjem . . . Prizanašali mu zdaj sploh niso v nikakem oziru več. Dvignilo se je vse zoper njega. Klerikalci in liberalci so si podali roke, da bi ga uničili . . . Vsi njegovi prijatelji so ga zapustili, da, le-ti so zdaj najbolj divjali zoper njega! . . . In

kaj vse so si upali proti njemu! . . . Ljudje, ki so mu poprej poljubljali roko, so hodili zdaj kar neodkriti, brez pozdrava mimo njega! In iz vsega tega, kar je bil uvedel na novo, so se očitno norčevali! Ni bilo še dolgo, kar je bil razdelil nekake svetinje med člane onih društev, katera je bil ustanovil on, da bi se ti ljudje tako že po zunanjem razločevali od drugih. A kaj se je zgodilo? . . . Neko noč so mu jih pometali skozi zaprta okna v župnišče ter mu pobili pri tem skoro vse šipe! . . .

Vse, prav vse so mu storili, kar so vedeli, da ga bo bolelo in jezilo . . .

Nekoč se spomni nekdo besed tistega poredneža, ki se je bil o priliki, ko so se pripravljali na njegov sprejem, ponorčeval iz Poljancev ter jih posvaril rekoč: »Le gledite, da ne zapojete čez nekoliko časa pa tako: »Da bi od nas odnesel te hudir, namesto mira si prinesel nam prepirl!« In brž so se združili nekateri ter poskrbeli za to, da je dobil župnik nekega jutra pred vrati župnišča na dva kola pribito desko z navedenim napisom.

Hodili so mu tudi pod okno zbadljive pesmi popevat . . .

Vse to ga je neznansko peklo in jedlo . . . Njegovo zdravje se je slabšalo bolj in bolj. Lotila se ga je huda živčna bolezen . . . Imel je grozne noči . . . Vsi njegovi čuti so ga varali, in imel je vse mogoče prikazni . . . Spal ni skoro nič. Včasih je precej zvečer zadremal za trenotek, a hipoma in brez pravega vzroka se je prebudil, in potem ga je minilo spanje za celo noč . . . Primerilo se je tudi, da so mu šele proti jutru zamižale oči, a to je bila le nekaka omotica, ki je trajala morda kratko uro, in iz katere se je prebudil še bolj truden, še bolj obupan in bolan, nego je bil prej... Največkrat pa kar celo noč ni zatisnil očesa. Prišlo je tako daleč, da ga je že pri sami misli na posteljo pretresala groza. Ko se je začel nagibati dan, se ga je lotil vselej tako strašen nemir, da je včasih begal semtertja, kakor bi ne bil pri pravi pameti . . . In vedno mu je plesala pred očmi postelja, v kateri mu je bilo prebiti toliko neznosnih muk, toliko bridkih ur, kajti vselej, kadar je legel, so se začeli razni pojavi njegovega bolešno razburjenega živčevja. Zdelo se mu je med drugim, da mu škrbljajo miši po njegovem zglobovju. Otepal je s pestmi po blazinah, metal jih v divjem srdi ob tla, mendlal s koleno po njih, teptal jih z nogami, tako da bi bilo moralo biti konec vsake živali; a ko je položil spet glavo na blazino — prejšnje škrbljanje! . . . Včasih mu je hipoma udaril v nos smod, kakor da bi se kaj žgalo. Odprl je vsa okna na stežaj, zaman —

smradu ni mogel pregnati! . . Drugikrat zopet so mu začele plesati goreče krogle pred očmi. Zavezal si je oči, da bi si pregnal neprijetno prikazen; a pomagalo ni nič, tudi z zavezanimi očmi je videl vse v svetlobi, vse v ognju . . . Nekoč je začul grozen krohot za pečjo, in zdajci se je začela proti njemu pomikati režeča pošast. On se je branil z rokami in nogami, a ni se je ubranil. Pokleknila mu je na prsi, režala se mu v obraz ter ga dušila, položivši mu roko za vrat.

Da bi se omotil, je pil, mnogo pil, a njegovi razvneti možgani se niso dali omotiti . . . Vse na njem je bilo trudno, v vsakem posameznem členu svojega trupla je čutil zaspanost, grozno zaspanost, samo glave ni hotel objeti zaspanec.

O, gospod Rajmund je bil zdaj obžalovanja in pomilovanja vreden, a obžaloval in pomiloval ga ni nihče! . . Dokler je mislil, da ima še kaj prijateljev, je semtertja potožil komu svoje stanje, a nihče ni imel zmisla in razuma za njegove muke, za njegovo grozno nesrečo! . . Nasprotno, dostikrat je naletel na ljudi, ki so se mu rogali, ki so se norčevali iz njegove bolezni . . . »Gospod župnik, oženiti bi se morali, oženiti!« mu je nekoč svetoval Škrjanec. On pa je pobegnil pred neusmiljenim človekom . . .

A njegovega napuha vendar vse to ni strlo . . .

Po noči, ko je bil tako sam, ko se je čutil tako onemoglega, tako brez vse pomoči, po noči je postal mehak, ponižen. A kadar je posijalo solnce, kadar je bilo konec njegovih muk, je bil zopet stari . .

Čim bolj je raslo število njegovih nasprotnikov, tem bolj je rohněl, tem bolj je pretil in grozil . . . In ker so preklinjali ljudje njega, preklinjal je tudi on nje s prižnice . . . Izročal je njih duše peklju in hudiču! . . Ošteval jih je včasih tako, da se je bilo bati, da mu ne začne kdo na glas v cerkvi ugovarjati . . .

Lotila se je bila njega in ljudi neka čudna razdivjanost, in on, ki je nekdanj silil ljudi v pretirano askezo, je moral gledati zdaj, kako se je ščeperila razuzdanost po vseh kotih, kako se je pojavljala nemoralnost pri mladih in starih! . . A ne, da bi bil priznal javno, da je tega tudi on kriv! . . Ne, vdati se gospod Rajmund ni hotel! Svoje krivde bi se ne bil obtožil za ves svet ne! . . In še zmeraj je rad pokazal svojo moč, ako je mogel!

Bilo je sredi decembra, ko prisopiha nekega popoldneva Tomaževa žena v župnišče. Poznalo se ji je, da je silno hitela, kajti čeprav je bilo mraz, da je škripalo pod nogami, ji je stal vendar znoj po čelu.

»Oh, gospod župnik« . . . je začela, »mojemu možu je tako slabo! . . . Prav lepo bi vas prosila, če bi hoteli priti, da bi ga pre-videli! . . .«

Žena je prosila iskreno, ponižno. A baš to je vzbudilo nemara v župniku nekdanjo samozavest. Zdaj je potreboval torej spet enkrat eden njegovih nasprotnikov njegove milosti! . . . Ha, in baš ta Tomaž! . . . Ej, kako dolgo, kako dolgo si je že želel tega trenutka! . . . Zdaj mu lahko pokaže svojo moč! . . . Zdaj ga lahko kaznuje za to, da se je bil dvignil zoper njega, kaznuje za vse, kar mu je bil storil! . . . Neka razkošna veselost se loti njegovega srca . . . Pozabil je v tem hipu vse, pozabil celo svojo bolezen . . . samo misel, da se zdaj lahko znosi nad svojim najhujšim nasprotnikom, mu je polnila glavo . . .

Skloni se pokoncu, tako da je zrl na ubogo ženo zviška, in z odurnim glasom jo vpraša:

»No — ali je zdaj pameten vaš mož? . . .«

»O mislim, da je! . . . Nobenih neumnosti ne počenja. Samo molči zmeraj . . .«

»In koliko časa že leži? . . .«

»Od tistega časa, ko nam je bil ušel v mesto in smo morali iti ponj, ni več vstal. Oh, gospod župnik, ko bi vedeli, koliko sem trpela ves ta čas! . . . Nobene reči ni hotel zaužiti — samo kar sem s silo spravila vanj! . . . Časi sem se morala skoraj tepsti z njim, da je jedel. In kaj je spočetka vse počel! . . . Če je le kaj zaropotalo v veži, pa je smuknil pod odejo, in ni ga bilo spraviti izpod nje, tako se je bal ljudi! . . . Zdaj pa je že nekaj časa popolnoma miren . . . Ali slab je, slab, tako da ne bo nikdar dolgo! . . . Zato bi prosila, gospod župnik . . .«

»Mhe, mhe, mhe — tako, tako! . . . Ali pa tudi veste, da je vaš mož zaslužil to, kar ga je zadelo? . . . Vaš mož je grešnik, velik grešnik! . . .«

Župnik je govoril s trdim, skoro srditim glasom. Mica pa si je obrisala solzo in rekla: »Oh, moj Bog, seveda je grešnik! Kajpada je grešnik! . . . Grešniki smo vsi . . .«

Ali župnik, kakor bi mu ta zaključek ne bil ugajal, pripomni: »Ali še veste, kak je bil proti meni? . . . Grešnik je, liberalec je ta vaš mož — zato pa naj se le pokori! . . . On ne zasluži tolažbe, kakršno je odmenila cerkev poštenim kristjanom! — Jaz ne pridem! . . .«

»Oh, gospod župnik, gospod župnik, prosim vas, kakor se prosi Bog v svetih nebesih! . . . Kaj bi bilo, če bi umrl tako? . . .«

»Ne, ne pridem! — — — Danes ne . . .« se popravi naposled, toda uboga reva ga ni več slišala. Glasno ihtec je zapustila župnišče ter se vrnila obupana proti domu . . .

Drugo jutro pa je župnik vendarle naročil cerkovniku, da naj pozvoni, češ, da gre previdet v Lipovec Tomaža . . .

Mica je vztrepetala resničnega veselja, ko ji je prišel nekdo povedat, da pridejo z Bogom. Hitro je pregrnila mizo z belim prtom ter postavila križ in sveče nanjo. In ko je začula zvonček, so se ji usule solze po licih, tako je bila ganjena. — »Kako so vendar dobri — gospod župnik!« je rekla sama pri sebi. »Kaka sreča to! . . .«

In stopila je k možu ter mu poravnala kar z dlanjo nekoliko lase po glavi. »Veš, gospod gredo!« mu je rekla s solznimi očmi in blaženim smehljajem na ustnicah . . . Bila je tako srečna! . . .

Tomaž se ni ganil, ampak je topo strmel v nasprotno steno. Bila sta ga že sama kost in koža, in bilo ni težko prorokovati, da so ure njegovega življenja štete. Njegovo stanje se ni dalo izlahka določiti. Preteklosti se ni zavedal več, a vendar ga je tiščalo nekaj težkega, nekaj neznosnega v glavi in v prsih . . .

Ko so se bila odprla vrata in je udaril glas zvonca iz neposredne bližine na njegovo uho, se je zganil, in bilo je videti, kakor bi bil zadel solnčni žarek njegovo medlo, motno oko . . . Nekaj se je posvetilo v tem očesu, in zaiskrilo se je nekoliko . . . Tudi njegov sicer vedno apatični obraz je dobil zdaj nekaj izraz . . . A bil je še zmeraj miren.

. . . Ko pa stopi župnik k njegovi postelji, mu hkratu zastrme oči, a njegovih nog in rok se loti konvulzivno zgibanje . . . Zavedal se ni, a oni toki, ki proizvajajo v človeških možganih misli, so našli kar sami ob sebi in na čisto mehaničen način zvezo med seboj, strnila se je v njegovem spominu sedanost s preteklostjo, in kakor tistikrat v cerkvi je zaklical:

»Ti si kriv, ti si kriv, ti si kriv! . . .«

Njegov glas je bil sicer slab, a nič manj strašan in grozen nego tistikrat . . .

Župnik je zatrepetal po vsem životu . . . Hotel ga je tešiti, poskusil je dvakrat, trikrat nagovoriti ga, zaman — Tomaž je venomer ponavljal: »Ti si kriv!«

Naposled je župnik uvidel, da bi bolnika le še bolj razdražil, če bi se mu vsiljeval, in vrnil se je.

»Ježeš, Ježeš, Ježeš — Boga nesejo nazaj!« so javkale ženice, ko so čule, da cerkovnik tudi nazaj grede pozvanja. »Oj to je hudo, to je hudo, če morajo z Bogom nazaj! . . .«

Neki moški pa je pripomnil: »Tomaž ve, da ga je zamaševal, le meni verjemite, zato ga ni pustil k sebi! . . . Ali vam nisem zmeraj pravil, da ga bo? . . . Vidite, pa ga je! . . . Ko poteče leto od tistihmal, ko ga je, pa bo mrtev Tomaž, boste videli, da bo taka! . . .«

Ta obletnica se nikakor ni dala nadzirati, vendar so bili mnogi, ki so slišali te besede, za trdno prepričani, da umre Tomaž baš ob letu, ko ga je župnik zamaševal . . .

»Ježeš, Ježeš, Ježeš — to je žalostno!« so še nadalje vzklikale ženice.

In res se je zvonček z odhajajočim Bogom nekam žalostno glasil . . . Nikomur pa se ni zdel ta glas žalostnejši nego župniku samemu. Zdelo se mu je, kakor bi bil to njegov mrtvaški zvon . . . kakor bi to cingljanje oznanjalo njemu smrt! . . .

»Ti si kriv!« ta vzklik umirajočega Tomaža mu je iznova pretresel vse živce in mu vzel zadnjo moč . . . Moral se je opirati na cerkovnika, da je mogel naprej . . . Izkušal je samega sebe prepričati, da je Tomaž blazen, in da ne gre pripisovati besedam blaznikovim nikakega pomena; prigovarjal si je, da ni res, da bi bil on česa kriv, a vedno zopet se mu je pojavil pri srcu glas, ki je temu ugovarjal, ki mu ni dal, da bi se pomiril . . . In ta nemir je postal hujši in hujši . . . Nekaj, kakor obup, se mu je vsesalo v srce, ga tiščalo in morilo . . . Skoro da bi se bil razjokal, tako slabega, tako onemoglega in nesrečnega se je čutil . . . In začel se je bati prej nego po navadi večera . . . Vedel je, da bo imel spet strašno noč, in tresel se je že pri sami misli na muke, ki so ga čakale . . .

XX.

»Zdaj bom vsaj spal!« je dejal gospod Rajmund sam pri sebi, ko je bil po večerji popil že tretji popolliter dobrega, močnega vina . . . »Zdaj bom vsaj spal!«

»Ne, ne boš spal!« se mu je oglasilo v prsih. Ne boš spal! . . .

Župnik se je prijel za svojo srčno stran, kakor bi hotel udušiti ta glas, a ni se mu posrečilo! . . . Ravno tako malo, kakor so se dale pregnati miši, ki so škrlbljale vsak večer po njegovih blazinah, ravno tako malo se je dal pregnati ta sovražni glas iz njegovih prsi . . .

Popoldne je bilo začelo mesti, in zdaj se je usipal droben, gost sneg s temnega neba.

Župnik je stopil semtertja k oknu in v luči, ki je prodirala od njegove svetiljke, je videl, kako plešejo po zraku snežene mačice, kako se vrte in sučejo in padajo . . . Vmes pa je tulila in piskala burja ter zaganjala se s tako silo ob vogel župnišča, da je bilo včasi čutiti, kakor bi se zid majal in stresal.

»Ha, nocoj vsaj vsake četrte ure biti ne bom čul!« se je tolažil.

»A zato boš čul pa to žvižganje in piskanje!« mu reče oni glas, ki je bil zmeraj v protislovju ž njim.

Zagomazelo mu je po hrbtu, in strani je šel od okna . . .

Sedel je spet k mizi.

»Ko bi se mi le že dremati hotelo!« je vzdihnil ter se žalostno ozrl proti postelji. »Oh ta postelja — da mora biti življenje urejeno tako! . . .«

»Ne, ne bom spal — že vidim, da spet ne bom spal! . . .«

Poklical je kuharico.

»Vode mi prinesi. Moral si bom že spet devati mrzle obkladke na glavo! . . .«

»Bolje bi bilo, da bi ne bili toliko pili!«, pripomni kuharica, a gre ter prinese mrzle vode v lavorju.

»Le spat pojdi!« reče župnik. A v istem hipu, ko je izrekel te besede, se zdrzne, in strašna vznemirjenost se ga loti . . . Stopilo mu je živo pred oči, kako bo spet, ko bode vse okrog njega spalo ter uživalo sladek počitek, on pa bo bedel in trpel ter se otepal onih groznih pošasti, ki komaj čakajo, da bi ugasnil luč in bi mogle planiti nanj . . . »Uuu« . . ., zatuli in mraz ga strese . . . Spomnil se je, kako se ga je loteval včasi v takih trenutkih obup, kako se mu je vsiljevala včasi strašna misel, da bi storil konec svojemu nesrečnemu življenju, kako je včasi samo še vprašanje obvladovalo njegovo zmedeno glavo, naj prime li za nož, ali za revolver — ali naj gre ter skoči v vodo . . .

Ko je prišel dan, si je seveda očital take misli, a zvečer — zvečer ni imel nikakega zaupanja več ne v se, ne v svojo moč . . .

»Na, še ta nož vzemi s seboj in ga spravi kam!« je zaklical za kuharico, ki je hotela baš vrata zapreti za seboj. »Pa še to, na!« Dal ji je tudi škatlo, v kateri je imel shranjen revolver.

Kuharica ga je pogledala čudeč se, a rekla ni nič in je odšla.

»Ha, zdaj sem varen!« reče župnik, skoro zadovoljen, da je bil prišel na to srečno misel. »Človek nikoli ne ve, človek nikoli ne ve... No in zdaj pa vse eno poskusimo zaspati — morda pa pojde!..«

Slekel se je le napol, si dal mrzel ovitek na glavo, ugasnil luč ter legel.

»Če zaspim v petih minutah, potem pojde, ako ne...«

In prizadeval si je, da bi zaspal. A čas je potekal, on je pa še vedno mislil, in z vsakim hipom mu je ginilo bolj upanje, da zaspí... .

»Premakniti se ne smem, premakniti!.. Če se premaknem, si preženem spanje!..« je dejal spet sam pri sebi.

In silil se je, da bi ostal na svojem mestu. A naposled ni mogel strpeti več in začel se je prevračati.

»Ne bom zaspal, pa ne bom!« vzdihne, in divji srd se ga loti. Sname si ovitek z glave ter ga vrže po sobi, potem pa si začne puliti lase z glave ter biti s pestmi okrog sebe... .

Črez nekaj časa vstane, gre kar v temi parkrat po sobi, ne meneč se za to, da se je zadeval na vse strani, potem pa leže spet.

»Ah, blazino si denem na glavo, tako bo menda bolje!«... Bil je vesel te misli.

In res vtakne glavo pod blazino!.. Toda kaj je to?.. Ali so tudi v žimnici miši!.. .

Začelo se je bilo tisto šumenje in škrbljanje v njegovih ušesih, in zdaj je vedel, da pridejo kmalu tudi še vse druge prikazni na vrsto... .

Čimdalje groznejše mu je postajalo. Spomni se Tomaža in hkratu ga vidi, prepadlega, mrtvaško bledega poleg sebe v postelji... .

»Vstran, vstran, vstran!« je klical ter otepál okrog sebe z rokama... .

»Vstran!..«

A Tomaž se ni ganil z mesta. Ležal je poleg njega, vpíral svoje srepe oči vanj in zdaj je tudi že odpiral usta, da bi zakričal proti njemu tiste grozovite besede: »Ti si kriv!«

Ves preplašen plane pokoncu in hoče prižgati luč, toda na noben način ni mogel najti vžigalic. Gre zopet do umivalnika, potakne glavo v vodo, zadrgeče malo in se vrne... .

»Ah, — narobe se uležem, narobe, potem bo morda!«

In zlekne se na posteljo tako, da je imel noge v zglavju, glavo pa v znožju... .

»Da, zdaj bo, zdaj bo!«

Začelo se mu je vrteti v glavi, in res ga zapusti zavest . . . Toda nenadoma se zdrzne, in zazdi se mu, da čuje nekoga kričati pod oknom . . .

»Ha tukaj so zopet, tukaj so zopet ti lopovil! . . .«

»Prišli so zopet, zasramovat me in popevat mi svoje zbadljive pesmi! . . .«

Kolikokrat jih je že lovil, kolikokrat si je že prizadeval, da bi jih spoznal, kdo so, a vselej so mu bili ušli! Toda nocoj mu ne uidejo, nocoj ne! . . Čul je prav natanko petje — skoro besede je razločeval . . .

»Ha, tu so zopet! . . Lopovi, lopovi, lopovi, zdaj mi ne uidete, zdaj vas zasačim, in potem gorje, gorje vam! . . .«

V svoji zmedenosti skoči naglo s postelje ter plane proti oknu . . . Okno, notranje in zunanje, je bilo hipoma odprto, in vedigabog kako se je zgodilo — župnik je telebnil s prvega nadstropja na tla! . . . Mogoče, da se sploh ni zavedel, kaj dela, mogoče tudi, da je zamenjal okno z vrati, ali pa da je v svojem hrepenenju po maščevanju prezrl le nevarnost ter skočil doli — bodisi že tako ali tako — tu je ležal zdaj v snegu napol nag . . . Nekaj časa ni vedel nič, kaj se je pripetilo. Toda ker se mu je sneg usipal na glavo, na goli vrat in na razgaljeni prsi, in ker mu je ostra, pekoča burja brila v obraz, se je vzdramil . . .

»Moj Bog, kje sem? . . Kaj se je zgodilo? . . Okrog mene je sneg, in burja vihra, jaz pa . . . Kje je moja odeja? . . .«

Za hip se mu je zopet zmedlo, in mislil je, da ga zebe samo, ker leži razodet . . .

»Ne, to je sneg, resničen sneg!« zastoče ko poseže z dlanjo po snegu.

»Sneg, sneg — hu, kako je mraz! . . .«

Hoče se premakniti, a v nogah začuti hudo bolečino. Zdaj je vedel, da je padel in da si je polomil noge. Prestraši se. Vstati ne more — kaj, ko bi . . . Pa ne, ne, tukaj tik župnišča ga ne bode konec! Zavpil bo, in čuli ga bodo! . .

A zavpil vendar ni, kakor bi se bal, da bi se prehitro ne prepričal o onemoglosti svojega glasu . . .

Toda poskusiti mora, mora! . . . Zbral je vse svoje moči in zakričal je, toda kakor nalašč je baš v tistem hipu še huje zavihrala in zabučala burja, tako da skoro samega sebe ni čul . . .

Zavpil je še enkrat — a s tistim neuspehom! . .

»Moj Bog, moj Bog, kaj bo? . . . Pokoncu skloniti se ne morem, burje prevpiti tudi ne morem — ko bi se vendar že daniti začelo! . . .«
Ali iz zvonika je odmevala šele ena črez polnoč! . . .

Izkuša se spraviti po vseh štirih naprej, a na noge se ne more opreti čisto nič. Vsak najmanjši gibljaj mu provzroča neznosne bolečine . . .

In obtičal je spet na svojem mestu, opirajoč se na roke. Z neba pa se je neusmiljeno usipal sneg ter ga zagrinjal bolj in bolj. Spočetka se je topil na njegovem toplem životu, zdaj pa se mu je začel izpreminjati po obrazu, po vratu in po drugem životu v ledeno skorjo . . . In udje so mu čimdalje bolj drevneli.

»Moj Bog, moj Bog, ali doživim še jutrnji dan? . . .«

Nekaj kakor smrtna groza mu izpreleti telo . . . Iznova začne klicati, a burja je žvižgala in vihrala, kakor bi se rogala vsem njegovim poskusom. In res ni spravil nobenega poštenega glasu več iz prsi . . .

Za trenotek ga zapusti spomin, a precej ga prešine spet misel, doživi li jutrnji dan. In če bi ga ne — če bi bil to zadnji večer njegovega življenja? . . . Kaj, če bi umrl tako? . . . Ali je pripravljen na smrt? . . . Ali ni grešnik? . . . Ali ni ves čas svojega duhovništva preveč mehanično opravljal svojega posla, tako nekako, kakor bi bila vera samo za druge, zanj pa ne? . . . Ali ni izgovarjal v svojih pridigah često po nevrednem božjega imena? . . . Ali ni bila to blasfemija, da je izpostavljajl monstranco v politične svrhe? . . . Kakšnega si je mislil on Boga, ko je pričakoval od njega, da se poda v podlo politično borbo zanj? . . . Ali pa pri tem sam ni veroval v njegovo pomoč in je samo ljudi slepil? . . . Eno kakor drugo grozen, strašen greh zoper svetost in vzvišenost božjo! . . .

Ah, zdaj je gospod Rajmund čutil veličastvo božje, zdaj je čutil, da je on reven črv proti Njemu, ki je vseveden, vsemogočen, a vendar neskončno usmiljen! . . .

In začel se je kesati! . . . Obžaloval je, da je bil nestrpen včasi celo do ljudi na smrtni postelji! . . . Ah, hako si je zdaj sam želel milosti božje! . . .

»Moj Bog, moj Bog, svoje tolažbe mi ne odreci, in jaz je ne odrečem nikdar nikomur več! . . .« tako je obljuboval, tako je vzdihoval! . . .

»Ha — zvonček — čuj, čuj . . . prihajajo, prihajajo! — Gospod, jaz nisem vreden, da greš pod mojo streho, toda reci samo . . . Ne, ne — to ni, to ni! . . .«

Spomni se, kako se je vračal dopoldne z Bogom od Tomaža, in ta spomin mu obudi nove bolečine v srcu . . .

»Ali sem res kaj kriv? . . . Moj Bog, če sem res kaj kriv, odpusti, odpusti! . . .«

In zopet se mu zazdi, da leži Tomaž poleg njega. Toda njegova lica so bila zdaj tako nekako izpremenjena — sladak mir je bil razlit po njegovem obrazu, in smehljal se mu je, kakor bi mu hotel reči: »Jaz te ne sovražim več! . . .«

In tudi on mu reče: »Bodiva prijatelja, Tomaž! . . .«

Postalo mu je hkratu nekam prijetno v tej družini . . .

Oči so mu lezle skup . . . Omagale so mu bile že davno tudi roke, in zdaj je ležal iztegnjen na hrbtu kakor v postelji. Njegov život je bil že skoro popolnoma zameten s snegom . . . Neka dobrodejna utrujenost se ga je lotevala, legla mu po udih, in prijetna zavest, da bode zaspal, ga je prešinjala . . . »Ha, zdaj zaspim, zdaj zaspim! . . . Zdaj zaspim in si odpočijem! . . .«

In res je zaspal . . .

* * *

»No, zdaj bosta pa skupaj ležala,« so pravili prihodnjega dne drug drugemu ljudje; kajti tisto noč, ko se je bil ponesrečil župnik, je bil izdihnil tudi Tomaž svojo dušo . . .

Toda to se ni zgodilo.

Župniki in taki gospodje imajo svoja odlična mesta na pokopališču, in tudi gospodu Rajmundu so bili njegovi duhovni bratje odločili pri cerkvenem vhodu prav tik cerkvenega zidu jamo, dočim so jo bili za Tomaža izkopali v nekem bolj oddaljenem kotu.

Pač pa jima je skupaj zvonilo, in tudi skupaj so ju bili prinesli v cerkev . . .

Seveda je stala župnikova krsta bolj v ospredju, Tomaževa pa bolj zadaj, in tudi to prednost so dali župniku, da so ga zagrebli pred Tomažem — a vse to ni nikogar vznemirjalo, niti mrtvecev samih ne . . .

Malo čudno pa se je vendarle zdelo nekaterim, da sta morala ta dva velika nasprotnika tako obenem stopiti pred sodbo božjo . . .

»Glejte no,« so vzklikali ter zmajavali z glavami, »zamaševani in oni, ki ga je zamaševal, kar oba hkratu! . . . Kdo bi si bil to mislil! . . . Pa seveda: človek je človek, in vsi smo v božjih rokah! . . .«

* * *

Nekoliko tednov po tistem so Poljanci zopet sprejemali novega župnika.

Baston se je vedel na čelu gasilnega društva to pot še vse samozavestneje nego nekdanj pri sprejemu gospoda Rajmunda.

Bil je danes brez tekmeca. Prejšnjega učitelja ni bilo več. Radi preprirov, ki jih je imel s svojo ženo in ki so postajali naravnost pohujšljivi za vso okolico, so ga bili premestili. Kdo je bil bolj kriv, ali on, ali ona, se ni dalo prav dognati. Če bi se smelo verjeti Škrjancu, o katerem so trdili, da ima dober nos za take stvari, tudi žena učiteljeva ni bila posebno vzorna . . . Večkrat je namreč pravil o njej: »E — ta vam je liberalna, ta, kar se tiče ljubezni! . . In tako sem vendar čakal, da so enemu zrasli rogovi, pa še ta je klerikalec, hihih! . . .«

Istina je bila, da sta se učitelj in njegova žena včasih ne samo prepirala, temveč celo pretepavala, in da niti med šolskim poukom ni bilo vselej miru . . .

Tako se je bilo zgodilo, da je moral učitelj strani. Na svojem novem mestu je poskušal najprej, če ne bi šlo spet z liberalizmom. A ko se je uveril, da tla za to niso ugodna, je začel kar sam na svojo roko snovati konsumno društvo, in sicer natanko po vzgledu onega, ki je bilo v Poljanah storilo tako žalosten konec . . . S tem je dosegel to, da je postal imeniten po celi deželi, kajti po vseh časopisih se je čitalo njegovo ime. Eni so mu zabavljali, drugi so ga hvalili, a njemu je bilo to vse eno, samo da se je videl tiskanega.

Pri sprejemu Rajmundovega gospoda naslednika pa se Poljanci nikakor niso tako trudili kakor tistikrat, ko so sprejemali njega. Ljudje so bili postali nekamo ravnodušni za take stvari. Tako je bil čitati pri sprejemu en sam napis, ki se je glasil:

»V imenu miru vas pozdravljamo!«

Prav jasen ta pozdrav morda ni bil, a novi župnik ga je umel. Bil je moder mož in vedel je takoj, po čem hrepene njegovi župljani. In da bi jim pokazal, da se strinja z njih željami, jim je precej prvo nedeljo s prižnice zaklical:

»Ublažimo svoja srca!.. Začnimo novo življenje!.. Ne bodimo ne liberalci ne klerikalci — bodimo predvsem ljudje!«

Poljancem pa je zadržalo srce spričo teh priprostih, a vendar tehtovitih in pristranih besed, tako zelo so se bili zaželeli sloge in miru, tako zelo so se jim bile pristudile dosedanje neplodne politične borbe . . .

»Da, bodimo predvsem ljudje! . . .« so ponavljali s trdnim sklepom, da se hočejo odslej ravnati po tem lepem nauku . . .

* * *

Tomaž je počival že nekaj časa v hladni zemlji, ko so začeli govoriti najprej po Lipovcu, potem pa po celi župniji, da je on v svoji blaznosti zadušil Maničinega otroka.

Neki Ulčar, človek, ki je zaradi svojega slabotnega telesa, a bolj še menda radi prirojene mu apatije do dela samo postopal ter se plazil od hiše do hiše, je izbleknil nekoč, da je bil tistikrat pod oknom in da je na svoje oči videl, kako je Tomaž zadušil otroka.

Ko so ga ljudje izpraševali, zakaj ni prej povedal tega, je na vsa ta vprašanja odgovarjal dosledno:

»I — kaj meni mar drugi ljudje! . . .«

In ko je prišla cela zadeva pred pristojno oblastvo in so ga tudi tu zaslišavali in izpraševali, zakaj je molčal ter pustil, da je po nedolžnem trpelo ubogo dekle, je tudi tu venomer ponavljal:

»I — kaj meni mar drugi ljudje!«

Ravnodušnost in malomarnost, s katero je odgovarjal, je navdajala s srdom vsakega, ki ga je slišal.

Obnovilo se je kazensko postopanje proti Manici, ki se je končalo ž njeno oprostivijo . . .

Državnega pravdnika namestnik, ki je pri prvi obravnavi zastopal obtožbo, je triumfiral, nekdanji predsednik sodnega dvora pa je zrl v tla, ko je čul vse to. Bilo ga je sram, morda prvič v njegovem življenju! In od tistihdob ni baje nikdar več trdil, da je »priznanje poglobitni dokazov«. Ta pretresljivi zgled otroške ljubezni in požrtvovalnosti je bil ganil celo njegovo odrevenelo srce ter omajal njegove starikave nazore.

A na Maničino usodo vse to ni imelo nikakega vpliva . . . Njeno življenje je bilo strto, uničeno . . . Popolnoma apatična je zapustila ječo ter stopila pod milo nebo . . .

Prišedši domov, se je nema ozirala okrog, kakor bi se več ne spoznala v domači hiši . . . Šele čez nekaj časa se je oklenila matere okrog vrata in se bridko razjokala . . . Saj je bilo to edino, kar je storiti mogla! . . .

In zdaj živi svoje tiho, mirno življenje, a nje lica se ji nočejo razjasniti več . . . Ljudi se ogiblje, kolikor more . . . Vsak dan pa, če je le mogoče, gre na pokopališče in tam joče na očetovem in na — otrokovem grobu . . .

O njeni nedolžnosti je zdaj vse prepričano, in vendar kažejo
včasih otroci s prstom za njo ter si dopovedujejo:

»Vidiš, ta je bila pa že zaprta! . . .«

Njeno življenje je navzlic njeni nedolžnosti omadeževano! . .

A drugi? . .

Dolfe in Baston se počutita dobro! . . Razen onih brazgotin,
ki sta jih tistikrat provzročila drug drugemu, ko sta se obdelovala
s kozarci, ni pustilo njihino razuzdano življenje nikake sence na njih.
Oba sta na tem, da se oženita, in oba imata mlado, lepo, nedolžno
in bogato nevesto . . . Brez dvojbe bosta oba srečna . . .

Tako je pač dostikrat v življenju! . .

Noviji hrvatski pjesnici.

Za »Ljubljanski Zvon« napisao

Milan Marjanović.

(Konec.)

Kao da je Kranjčevićevim nasljednicima ostalo nakon
velike oluje opustošeno polje, kao da su im očajne
sumnje i misli ubile sav život — oni su se poplašili
misli, uvukli se u sebe i počeli da lutaju poharanim
poljima turobne duše (kao Nikolić i Domjanić) ili su
odbjegli ovaj gorki sadanji život te se uživali u drugo, vedrije doba,
u doba starih klasičkih kultura, helenske i pompejanske (kao Vidrić),
nekoji zašli doduše malo bliže sadašnjosti, ali ipak daleko od ovog
našeg života, u vedro doba igranja, ljubavi i ljepote, u romanski
rokoko (Begović-Xeres de la Maraja), Jelovšek je htio pako ovaj
naš život pročistiti i revolucionovati te postavio tražbine nekog većeg,
slobodnijeg, sočnijeg života budućnosti, dočim je Nazor odbjegao
takodjer realnost, ranio se za starom hebrejskom poezijom, ali ubrzo
zašao među stare poganske Slavene i tu našao veliki okrepjujući
dah majke zemlje, života i blagoslova.

Mihovil Nikolić, koji se javio još u sredini devedesetih
godina, izdao je do sada jednu knjigu pjesama i jednu knjigu crtica
(»Knjiga života« — zajedno za Tucićem) te je proizveo, osobito na

mladje, silan dojam. Javio se baš u ono doba kad i hrvatska »moderna«, u doba, kad se pričalo o umornim i izmučenim dušama, o rafinovanim nervima, o bankerotu naturalizma (kojega u nas nije ni bilo), o oživjelim legendama, o sjeni Swedenborga. Javio se u doba, kad je nastao kult duše, psihizma, u doba, kada su u jednu ruku Strindberg a u drugu Maeterlinck zanašali duše, u doba intimne umjetnosti. Nikolić je pjesnik »tihe lirike«, pjesnik jeseni, kada pada lišće, kada se za melanholičkih sunčanih zapada proteže od drveća tako turobne sjene. Njegovi stihovi odišu jesenjom sipljivom kišicom, mekani su kao maglica, šušte poput pošutjeloga lišća. Nikolić je pjesnik izgubljene energije, sav nježan i osjetljiv, pjesnik tihe čežnje, pjesnik novembarskih sutonâ. Tek jedno hoće da ima — jednu žensku toplu dušu, koja ga razumije, koja ima dobro srce i vlažno veliko oko, polak sestra a polak ljuba. Njegove su pjesme šapat sjenâ, što pričaju konac neke priče, kojoj ne znamo početka. Tek na par mjesta trgne se taj pjesnik, da se pečalno uspravi i ojedi nad životom (Na čistu srijedu, Lanac), ili da kaže zmiji misli i sumnje, da se ne uvlači u njegovo srce (»A kada mi dodješ do srca — onda ću smrskat ti glavu«). Njegova je melanholija slična onoj nekih naših tužnih narodnih pjesama, puna čudnoga moduliranja, naliči često na onoj lički vječni otegnuti: »oj . . o-o oj . . oj . .«, što se razlijege od samotne planine k drugoj planini. Nikolić je jedan od najčišćih naših melanholika. On se silno dojmio mladje generacije, pa i ako je po osjećajima dosto jednoličan i ako je u zadnje doba pao donjekle u maniru, (to je u ostalom njegova originalna manira), ostati će uvijek njegova blaga poezija ugodno štivo u turobnim urama života.

Dragutin Domjanić nije još izdao zbirke svojih pjesama, ali je i on medju svim onima, koji znadu cijeniti čistu umjetnost, dobro poznat. Javio se nešto kasnije nego li Nikolić, a i nije mnogo napisao, ali su to pjesmice dotjerane, ostrog izražaja, pune krasnih slika, pune neke zgusnute boli. Domjanić je pjesnik polja na ugaru, pustoši, čemerna srca. U novije je doba postao nemirniji, pjeva šampanjcu, pjeva svojoj ljubavi, trza se, diže se.

Vladimir Vidrić nije tako bolesne duše kao ova dvojica. Znao je često rumena lica govoriti: »Ja sam zdrav, ja sam zdrav!« Zdrav je, ali u tom zdravlju nije pustopašan, nije razmetan. Vidrić je idealista prepun krasnih sanja, a nada sve on je vedar kao južno nebo. Nije pjesnik velikih koncepcija, ali umjetnik malih prekrasnih ljubkih slika. Prozvaše ga neohelenistom, a donjekle on to i jeste.

Pjesnik je lijepog, lagodnog i svjetlog prirodnog života, kako ga nalazi među drevnim Nimfama, Panima, u Pompejima i druguda. Između njegovih a fresco pjesama i Siemiradskovih slika ima nega laka srodnost, a ima u njega mnogo krijeposti jednoga velikoga Francuza. Vidrićevi su stihovi tako slikoviti i plastički, da pogadjajući u njihovu intonaciju dobro duh dobe i predmeta, koji pjeva, evocira u par poteza kaku lijepu davnu sliku. Uvijek govori u slikama. Vidrić je vrlo malo pjesama izdao ali ih je to više spjevao. On i rijetko piše svoje pjesme, nosi ih u glavi i uživa, kad ih kome recitira svojim baržunastim glasom. Lutajući po svojem gaju, u onoj zagrebačkoj vedrini slaže pjesme, te ih čuva u sebi. Navesti ću ovdje samu jednu pjesmicu (»Pompejanska sličica«), da se vidi genre njegovog pjesnikovanja: »Tamo u dolu, gdje lovori šume — I srebrene vode teku: Kucaju srca —, crni satiri — Rumenog ovna peku. — Pod svjetlim panjem penje se plamen, — Ožarene dršću grane, — Ogrud satiru sakriva Phryne — Obraze milovane. — A okol u okol skaču satiri, — Pak se rozima biju — Krčage nose, krčage vuku, — Sladjano vino piju. — I vjenčav se lišćem vinjage bujne, — Buku podižu divlju, — Kucaju srca, s ljupkog se gaja — Bijele nimfe ozivlju«. I ništa više? Ne! Zar nije to dosta?

Ali nije Vidrić jedini ovakov eksotik. Došao je s juga još jedan krijući se isprva pod čudnim pseudonimom Xeres de la Maraja, nazvav svoju ljubvu čarobnim imenom Zoë Boccadoro (Zlatousta Zoë). Bio je i prije poznat kao Begović.

Milan Begović pjeva već dosta dugo, izdao je do sada dvije knjige pjesama (»Pjesme« i »Knjiga Boccadoro«), napisao mnogo pjesama, pa koji članak, mnogo malih ljubavnih pripovjedaka, dramoleta i dialoga. Izučio je dobro romanistiku, voli Heinea (koga je i prevadjao), pun je vatre, ljubavi, temperamenta i majstor stiha. U prvim je svojim pjesmama bio još nesiguran, nije znao pravo kojom da stazom udari. Bile su to pjesme nadarenoga mladića, ali taj mladić nije stvorio osim dvije tri pjesme (»O Lola bianca . . .« »Arpadovom sinu« i još koja) ništa krepčega i izrazitijega. Bilo je to neko tapanje u neizvjesnosti. Tek kasnije je počeo da traži svoje osobne sujete. Pisao je razne »dramatske skerce« na način libreta novotalijanskih opera, pisao svoje polufantastičke čarobne ljubavne priče, pjesme i. t. d. Žar južnoga sunca, žar krvi i vatra ljubavi koja zatravljuje — to su obilježja tih radova druge njegove periode, ali to sve još nije bilo uredjeno: našao je sujete, ali nije našao još svoju pravu formu, svoj ritam. To je sve našao u čarobnoj »Knjizi Boc-

cadoro«, toj ljubavnoj himni, toj pjesmi vječnoj ljepoti, toj knjizi ljubavnih igara, razkoši i opojnosti. Nema tu oblaka, nema mraka, sve je vedro, žarko, polu naivno, polu rafinovano, polu čisto prirodno, a polu rococo. O čemu god pjevao, uvijek na koncu pjeva o svojoj Žoi, s kojom šeće poljanama, obalama mora i potoka, salonima, po suncu i noći. Vjenčava ju žutim zrelim klasjem, makovim cvijetom, cjeluje joj usne i nožice, radostan, bezbrižan, zatravljen. Prati ju u crkvi i gleda njeno lice u slikama svetica, sluša, kako sva priroda pjeva njoj. »Boccadoro« je knjiga sreće i naivne ljubavi, i ako su ju nekoji nazvali — svinjskom knjigom. Begović je naučio svoje stihove graditi od sjajnih stihotvoraca Talijana, a osvježio ih je i okitio najljepšim blagom naše pučke pjesme. Njegova je pjesma jedra i puna, nije monotona, teče gladko, začarava čitaoca. Većina su Begovićevih pjesama — slike, slike kasnije renaissance, ili ranijeg rococoa te ta mješavina daje još ljubkiji čar njegovoj poeziji. Njega su dapače u premnogim pjesmama baš i nadahnule slike starih velikih majstora.

I ta slikovitost u poeziji karakteristika je svih modernijih hrvatskih pjesnika. Za čudo je, da francuska teorija (Verlaine i Mallarmé, koji je radio na muzikalnoj drami glasbe) o muzici riječi nije mnogo djelovala na našu poeziju. Nikolićevi stihovi su doduše vrlo muzikalni, a i Kranjčević pazi na to (n. pr. »Ciliču gusle . . resko i drsko, razbludno, milo . . «), ali ta muzikalnost nije tražena, dolazi kanoti sama od sebe, ali se za to slikovitost osobito ističe. Većina je mlađijih pjesnika slikarima, često nije čitava pjesma drugo nego jedna lijepo komponirana slika harmoničkih boja. To se opaža već kod Nikolića, ali još više kod Vidrića, Begovića a i Nazora. A te su slike uz to jasne i plastične. Ta slikovitost i plastičnost daju našoj novijoj poeziji vrlo prijatan vid, a s umjetničke su strane veliki napredak prema starijoj patetičkoj, retoričkoj direktnoj, gotovo bi rekao referentskoj lirici, jer je veća i čišća umjetnost predočivati stvar nego opisivati ju ili deklamirati o njoj i o dojmu njenom na pjesnika.

I tako je eto iza nikolićanizma odmah izbila na javu nova, vedrija poezija. Nije se moglo na dugo zadovoljiti sa Kranjčevićevim pesimizmom, niti sa slabašnom Nikolićevom melanholijom. Trebalo je novoga proljeća. Vidrić ga je potražio u helenizmu i starom Rimu, Begović među romanima, Jelovšek, po naobrazbi više sjevernjak, htio ga je ma i na silu stvoriti, a eto je došao i Nazor, da uskrсне stare slavenske mite, da ga dočara, kakovo dolikuje našoj naravi.

Vladimir Nazor je jedan od najinteresantnijih i najsnažnijih talenata nove hrvatske poezije. I on je pobjegao doduše od ovog

realnog života, koji ga ne zadovoljava, ali i ako se zaletio u daleku prošlost među slavenske bogove, on se vratio samo k prirodi, jer ti su bogovi za njega samo simboli. Nazor je epik, i ako je napisao par dobrih lirskih pjesama. U mladosti talijanski naobražen naučio je tek kasnije hrvatski (on je Dalmatinac), i prve su mu pjesme bile talijanske. Pa kao što je i Preradović, isprva njemački pjesnik, izučiv dobro jezik postao jedan od najnacionalnijih pjesnika, tako je i Nazor došao u kratko vrijeme do toga, da umije vanredno pogoditi pravi narodni ton i shvatiti duh. Zanesen isprva za Ariosta, počeo je u »Nadi« da pjeva bibličke sujete iz doba Salamuna (»Ruta Moabka« »Ahionama« i. t. d.) ili da kuša (ali uspješno) imitirati duh narodne pjesme (»Kosovo«, »Kraljević Marko«). Držali su ga zgoljnim artistom, a bio je »samo« krasan umjetnik epske žice, tako svjež, naravan i živ. Lanjske je godine donapakon izdao svoje »Slavenske legende«. Čini se kao da on tu stoji pod starom lipom te uz lutnju pjeva, priča, igra pred ulazom u sveti gaj i snubi slušaocima da se obrate majci Živi. Priča o Dabogu i rodnim poljima, o Čertu, o Davoru, Stojanbogu, o Ladi i Jarilu, o Bolačku, Mrakoču, Vuku, o Momiru i Grozdani; govori o moći Peruna, o dobroti Daboga, o Svevidu, o Pojezdi i Prijezdi, o dva traka prvog sunca. A onda još priča legende o Dunaju Ivanoviću i o njegovoj tihoj, blagoj ljubavi, o Lorani što odbija knezove a ljubi pjesnika, o Iliji Muromskom vjernom i velikom junaku, o Sepontu i Hrvatima, koji u tudjini ljube cure i usrećuju kraj, dok im Saracen zemlju otima; pjeva o tajnama Miroč-planine, o Jerisavlji vili, o Živani majci i Raviojli. I kad ga slušamo, u nama se nešto gane i budi, kao da puca stoljetni led, upaljuje se krv, kane suza tromica, kao da se budi stari duh u nama, Mnogi nisu razumjeli te legende, nisu razumjeli te simbole, jer i ako je genijalni Nadilo napisao Hrvatskoj o mitologiji gotovo dvie tisuće strana veliku razpravu kroz jedno 10—11. »Radova« Akademije, i ako je tu radnju popularno ekscerptirao Šegvić, naša je krasna mitologija vrlo slabo poznata. Ali napokon te »Slav. legende« su bile tek fragmenti, izdani za pokus. Nazor će sada izdati cijeli jedan mitički epos (jedini u našoj literaturi) »Živana«¹⁾ (boginja zemlje i života). Nazor svjesno

¹⁾ Kako mi je ta radnja poznata, a i onako će doskora izaći, kazati ću riječ dvije i o tome. »Živana« je mitički epos u tri pjevanja, a svako pjevanje u tri dijela. Epos počima sa grandioznim opisom Čerta (bog mraka i zime), kako gradi od leda i blata Goleč-kulu proti Vidu (bog otac dobra i svjetla) te pritisne zemlju zarobiv Živu (boginja života i plodnosti). Dok djevojke na zemlji plaču tužaljku za živom (metar starih hrv. nar. pjesama »bugarčica«), dotle čert šalje svoju djecu Balačka i Mrakoča da pritisnu maglom i ledom ljude i zemlju,

zastupa ideju povratka k zemlji, životu i prirodi, dakako samo princip, jer on se ne pača u ovaj današnji život. Ali taj pojav je znatan i navješćuje novo doba poezije i literature, jer on skicira i drugi jedan princip: narodnu kulturu, nadovezivanje na tradicije — prekinuti pred hiljadu godina. U »Perunu« pjeva:

Nek znadete, kakva moć je u silnijeh u Bogova . . .
 Nek znadete sudba vaša, da je s nama prepletena.
 Oj, vi puci i narodi: uspomene mladih dana
 I narodnoj duši vjekom ostati će krepka hrana!
 Oj, vi puci i narodi: nit se briše, nit ostavi
 Pečat što ga usred čela utisnuše Bozi stari . . .
 Sudjeno je, znam, uskoro da pobjede zlobne Moći, . . .
 Da što do sad svetost bješe, bude lažno i proketo.
 — Mladom suncu na ishodu svak upire radje oči! —
 Ali ipak moć nam silna neće klonut, neće pasti!
 Kad će Biesi sušom nagnut svaku klicu da uguše:
 U pomoć će ono zvati novo Biće, Ime novo,
 Al' pred njegovim očma lebdit Božanstvo će Perunovo.»

Tko zna kako je naš narod još sav pun svojih mita, kako su narodne pjesme za pravo mitične, kako ta stara vjera »pod novim imenima« još žive, taj će znati što tu pjesnik misli, koji na usta gromovnika Peruna ovako govori. Ali Nator je govorio još direktnije

a Paraha (bura na moru) da uništi brodare. Krasan je opis dolazeće zime i mećave i bijede ljudi. Svud zavlada pustoš. Dotle Parah razbija brodove, koji dolaze kući puni plodine. Krasan mitički opis dolazeće oluje i konačnog razapa. Živa ukočena dotle robuje u Goleč-kuli. Ali kad se dižu topliji vjetrovi s juga, polazi Čert samotna zemljom: puca led pod njegovim nogama, mekša se snijeg, hoće da se bori sa novom Zorom, ali ga natjeraju braća Pojezda i Prijezda (prvi i drugi trak sunca) natrak k sjeveru. Ali u to su vile odgojile krasno dijete Momira (rano proljeće), a on zatravljuje mome, ide zemljom, oživljuje travu. Krasno je prikazan taj mladljahni bog. Ali Čert hoće da ga uništi. Nato Zlata zove i budi podrijemanog Stojan-boga (sunce u marču) i on se napokon diže i leti u boj na koji je pošao da zove sve bogove Nava (raj, stan bogova, nebo) i onda nastaje vanredno opisani mitički boj dobrih bogova sa zlima, a za majku Živu. Taj simbolički boj završi porazom Čerta koji pobjegne ranjen daleko na sjever. Zemlja je opet slobodna. Ali se mladi momir uzobjestio, te se zaljubio u svećenicu Vidovu u Grozdanu i odveo ju iz hrama. Na to ga Vid kazni i Stojan usmrtno nebeskom strijelom. Bogovi se spustiše sa svjetle Rajevine na zemlju. Vile vode Živanu na vjenčanje sa Dabogom (plodnost): pjevaju joj pjesme, a dotle žrec (svećenik) tumači ljudima, kako se Vid slici zmaja zagledao u Živu i kako mu je ona rodila svijet i ljude. Vile se opet zabavljaju pjesmom, a Živana dotle krijepi Srdana krepkog ratara sina Gorazdovog (mitičko-simbolički čovjek) to ga bodri na rad. A Dabog putuje zemljom poljanskom i dariva ju i okrene Zemovitu (simbol. ime) i priča mu o

apostrofirajući u jednoj svojoj pjesmi današnje pokoljenje ovako: »Vi momci blida lica i misaona čela; — Danci bez praskozorja, cvijeće bez latica; — Gore bez zelen borja, vi djeca ostarjela: — Dodjite k ovom hramu, do našeg cvjetnog plota, — Dodjite k ovom hramu mladosti i života!«

*

I tako vidimo, kako se polagoma naša poezija razvedruje. Ne zadovoljava se Tresićevim poetskim eklekticismom, ne tjezi se i ne veže nikakvim vanjskim sistemom. Oslobadja se uopće tutorstva; za Kranjčevićem se silno digla vratomno visoko, ali onda klonuv najprije, polagano se opet vedri. Bježi doduše od realnoga života, ali mu se u principu primiće, pa će doći doba, kad će ona i osvježiti taj život. Baš u doba, kad u našoj pripovjedačkoj literaturi, koja promatra i študira realni naš život vlada kao temeljni ton »Morituri«-motiv, poezija počima da se zanaša »Resurrecturi«-motivom. Jeli je zato lažna? Tko promotri njenu krepčinu, prirodnu svježinu i sočnost, taj to neće kazati. Možda tankočutni lirici osjećaju kao stari mornari Kolumbovi na pučini miris zemlje, miris novog života. Ali ga možda samo propovjedaju? U jednom i u drugom slučaju je to dobro i utješno. A najutješnije je to, da čine to u sve ljepšoj i čišćoj umjetničkoj formi. A moramo osim toga uvažiti, da svi ti pjesnici nisu ni iz daleka prestali da se razvijaju, da su to mladi ljudi, da od ovih mlađih nema ni jedan ni trideset godina. Koliko možemo još od njih očekivati? Jeli možemo očekivati još velikih djela? Begović i Nazor dati će ih za cijelo (O Tresiću i Kranjčeviću ne govorim), a drugi će za cijelo dati još lijepih pjesama. Glavno je, da nestaje iz poezije diletantizma i početništva i da se razvijaju izrazite individualnosti. A toga u novijoj hrvatskoj lirici ima.

budućnosti, radu i blagoslovu. »Danak je blizu, u kômu će, Zemovite, pobjeda tvoja — Oriti licem se zemlje: ti možni kralju, ti vrutče — Topline, obilja majke, temelju ponosne sgrade — Devore svježe krepčine, jakosti, žara dobrote — Baš ko i sunušće ono na svodu visokom.« I Zemovit oćuti »sreću života, radost i slast.« — Iz te epopeje miriše zemlja sa svim njenim sokovima. Priroda je tu tako potpuna i živo ocrtana, borbe tako velebne, a idilizam i rad i blagoslov tako čaroban i naravan da je divota slušati roman onih krasnih stihova. Protest je to proti asketizmu, velepjesan života, plodnosti i svjetla. Ti bogovi nisu ni prevarni kao grčki, niti mrki, bojovni kao germanski, to su snažna dobra bića, koja donošaju život sretan i veseo. U tom epu nema monotonije, stihovi su blagozvučni, metar se izmjenjuje, slike su žive i krepke, poznavanje prirode izvrsno, a ideja velika. Mora se znati, da je Nazor profesor zoologije, botanike, mineralogije, matematike i fizike, dakle baš najvećeg dijela prirodnih znanosti, osim toga ljubi prirodu i u njoj nalazi snagu i mir.

Pogumna Anka.

Ilo vam pravim, take ni nikjer!
Lepa kakor sveža roža v vrtu,
zala kot na vzhodu rdeča zarja,
a neustrašena ko mož!

Da, neustrašena ko malokdo!
Doli za vasjo k studencu, čujte!
ko nobena, ona gre po vode,
naj še bolj bo temna noč.

Stare mamke in dekleta vsa
si ščebljajo o skrivnostnih vilah,
ki preže po noči na dekleta,
Anka pa se ne boji.

Še možaki, da ne govorim
o mladeničih nevstrašenih vam,
hvalijo in čudijo se Anki,
da se ne boji noči . . .

Zadnjič pa sem se zapoznil bil.
Kasno v noč sem vračal se iz mesta,
pred vasjo sem moral prek studenca,
če sem hotel v svojo vas.

Pa ko grem počasi, kaj zazrem?
Anka, in . . . kaj da ni bilo strah je,
strah po vode iti v pozni noči?
Spremljal jo je ljubček njen. —

Stanko Stanič.

Monolog pomladnjega večera.

Spisal Ivan Prijatelj.

ober večer, prijateljica moja! Kako krasen večer nam je dal Gospod! Solnce je šlo za milost božjo, a v zraku je še vse polno dobrodejne svetlobe. Zdi se, da se noče zmračiti. Kako krasen večer v prirodi! Drevje je pognalo prve liste, drobne, nežne, mehke... Najlepše ima bukev: voljni so in gladki kakor atlas in na zlato se izpreminjajo. Kako čudovite so ob tej uri bukve v naših dolenjskih gozdih! Prelest!

Danes sem posebno vesel, da sem ostavil veliko tuje mesto. Tako dolgo, se mi zdi, sem že bival v njem. Bil je že čas, da sem se mu odtegnil. Postajalo mi je tesno in strašno med ogromnimi poslopji. Začel sem se bil bati dolgih ulic in cest, ki se v nemoči vijejo zdaj sem, zdaj tja, kakor da bi se hotele polagoma iztrgati mestu ter pobežati ven iz težkih zidov, se na široko vleči čez svobodno polje, osmukniti se borovega gozda tam na horizontu in si stalno uravnati svoj tek poleg reke, ki teče v daljne dežele, kjer se svobodneje diha in prosteje živi.

A sto malenkostnih vezi me je še vezalo na mesto. Uklenjen sem bil, in ob zimskih večerih — v tistem času, ko začne noč strašiti po velikomestnih ulicah in nedolžni otroci beže k materam pod domače krove — me je bila pričela obiskovati bleda melanholija, katere se bojim.

Prijateljica moja, kako težko je biti samemu! Ali potrebno je in koristno. Naša narava je taka, da smo tako radi z drugimi, da gledamo samo na druge, govorimo samo z drugimi in imamo skrb samo za druge. Ali potrebno je in koristno, da smo tudi radi sami s seboj, da gledamo pred vsem vase, govorimo s seboj in smo v veliki skrbi zase. — Postavim ženski spol. Velika sladkost in radost je za mladeniča biti v dekljski družbi. Tako se ti smejo, da ti je neizrekljivo pri srcu. Vesel si in misliš, da bi mogel vedno živeti med temi rdečeletnimi, živahnimi bitji. Ali ravno tu se motimo. Vsak človek živi namreč samo od življenske moči, ki jo ima v sebi. A ta življenska moč je talent, ki ga je vsakdo prejel pri vstopu v življenje, da ga ne zakoplje, ampak stokratno naloži. Zdaj boš tudi razumela, zakaj sem rekel, da se mora gledati vase, govoriti s seboj

in biti zase v največji skrbi, ker če to delamo, množimo svoj »talent« in stojimo na trdnem, ker stojimo v sebi. — Toliko še niso ljudje živeli na ulici, kakor živimo dandanes. Naši domovi pa so prazni in zato pusti. Res, predniki naši so živeli veliko na ulici, a iskali so tam utehe samo za svoje oči, in hodili so gledat pisane glumače in vratolomne vrvoplezalce. Nas pa boli duša, doma nam je neznosno: nam hrepene naše dušne oči po utehi. In mi hodimo ponjo tja, kjer se nahaja samo za telo — na ulico. Čudno, da ne spoznamo, da smo ravno zato bolj kratkovidni nego naši predniki, ki so se čez vse mere veselili prihoda komedijantov na trg. Oni so namreč vsako jutro spravili vse svoje reči doma v red in potem so šli z doma. Pomirili so svojo dušo, da jih ni bolela, ko so šli, da napravijo veselje telesu. In ker so imeli manj spravljati v red nego mi, so služili potem lože dalje svojemu telesu. A mi, ki ne živimo zastonj nekaj desetletij — stoletij za njimi, smo sprejeli od njih v dediščino večje prostore duše, zato je več praznote v njej. Naravno bi bilo, da bi zato bolj napolnjevali dušo, a manj telo, ki manj zahteva od potomcev nego od očetov in dedov. Popolnoma zanemariti telesa ne smemo. Za primer, kako se razvijaj naše duševno in naše telesno življenje, nam lahko služi učilna doba posameznega človeka. Dokler je deček še mlad, ga nihče ne sili h kakšnemu umstvenemu delu. Od jutra do večera lahko ostaja na trati pri mladinskih igrah. A pridejo leta, in deček mora v šolo; spočetka prevladujejo tudi v šoli telesne vaje, potem pričnejo odstopati vedno več časa duševnim, dokler jih ne porinejo čisto v ozadje. Popolnoma nikoli ne nehajo. To naj vam bo primera. — Mi ne živimo zastonj nekaj desetletij — stoletij za našimi zadovoljnejšimi predniki. Pred nami je že toliko rodov prisluškavalo duši in razvozljavalo njena vprašanja, da nas boli duša, ki smo bolj potomci očetov mesa nego duha.

Ako se zamisli človek, draga moja prijateljica, v razmerje sedanjih ljudi med seboj, se jim mora čuditi. Že poprej sem rekel, da smo nazadovali v dušnem življenju za svojimi predniki. Kadar so naši stari začutili kak nered v svoji notranjosti, popravili so ga hitro sami. Kadar so začutili potrebo telesa, šli so k drugemu telesu. Obračali so se torej v telesnih zadevah na bližnjega. Kadar jim je bilo na primer v duši težko, so se zaprli v svojo sobico in so molili. Tako jim je odleglo. Če pa so jih silile mišice, so šli na ples in zabavo. Zdaj pa smo zmedli zmešnjavo duše in telesa. In najbolj ponižujoče za nas je to, na kakšen način smo to storili: Vprašanja duše so naenkrat strašno navalila na nas, ki smo potomci mislečih

prednikov. Bog ve, morebiti smo si ubijali nekaj časa glavo ž njimi. A dolgo ne. Kajti kmalu nam je prišlo na misel, da bi nam dobro delo, ako bi se malo razvedrili in odpočili s tem, da bi se za hip posvetili telesu. Zahteve, ki jih stavi telo na nas, pa so lahke, ker je priroda že sama položila v nas njih rešitev. Lahkota in slast, ki ju ima v sebi zadoščevanje telesnim potrebam, pa sta nas omehkužili in nam vzeli ves pogum, poprijeti se resno vprašanj duše. Zanimarili smo jih, ali ona niso zaspala, ampak zrinili smo jih samo tako daleč v stran, da jih nismo vedno slišali. Toda odslej nam tudi telesno življenje ni napravljalo več onega mirnega, krepčalnega užitka kakor poprej. Ni bilo več onih blaženih praznikov telesa kakor nekdaj; vedno jih je motil strah, da se naenkrat razlegne iz daljave obupen vzdih odrinjene, zapuščene duše. Tako smo izvršili zločin nad seboj.

Nato smo postali odtrgane bilke. Telesno občevanje z bližnjim, ne napravljajoče nam nobene slasti več, nas je vendar navezalo na druge. V sebi nismo mogli ostati več, strah nas je bilo praznot našega doma. Začeli smo letati okrog znancev in prijateljev zavoljo dušnih nemirov, zagovorili smo, da nas boli duša. Utehe pa nam seveda ni mogel dati nihče, ker ni nihče gospodar črez našo dušo kakor mi sami. Tako smo postali siromaki. Vsega nam je manjkalo: nekaljenega užitka pri telesu in miru v duši. In nič ni čudno, da smo začeli blazno grabiti podse vse, s čimer bi navidez mogli potolažiti svoje pekoče potrebe. Tako smo razvijali svoje dušne in telesne lastnosti, da smo danes zašli ž njimi v strašno blato, v katerem tičimo sedaj vsi do vrata — v blazni egoizem. Iz sebe pa smo naredili — norce.

Ali niso norci ljudje, ki letajo okrog sosedov, naj bi jim za božjo voljo pomirili danes dušo, jutri telo, potem pa segajo tako danes kakor jutri kakor krokar po vsaki drobtini, ki se blešči izpred bližnjega njih pohlepni očem. A ker ne poznajo sebe in svojih potreb, grabijo podse marsikaj, kar bi koristilo bližnjemu, zanje pa je brez haska. Tako delajo škodo onemu bližnjemu, od katerega bi radi, da bi jim oskrboval njih dušo in telo. Potem ni čudno, da stradajo oni in njih bližnji. Vse vpije danes o dušni in telesni lakoti. In to samo zato, ker žive ljudje v tem blaznem egoizmu in v tej kruti pomoti: ne da bi v stiskah duše iskali pomoči samo pri sebi in se v stiskah telesa vzajemno podpirali, se godi sedaj ravno nasprotno: po odgovore na vprašanja svoje duše hodimo k drugim, telesne dobrote pa grabimo z vsemi štirimi podse.

Draga prijateljica! Že prej sem bil mimogrede omenil ženski spol. Naj sedaj izpregovorim še par besed o njem, ali pravzaprav o razmerju moškega do ženske. Ž ženskami se sedanji človek najrajši obdaja, ker ima od njih največ telesnega užitka, ki ž njim začasno odrija potrebe duše. Obdaja se ž njimi tesno od vseh strani, ker misli, da ga bodo podpirale, kadar mu bo postalo težko, in bo mogel, naslonjen nanje, varno iti skozi ure bridkosti. A pri tem se vara. Misli, da si je napravil iz ženskih teles trden zid, izza katerega bo izgnal vse nadležne prosilce duše, v resnici pa si je napravil zid, ki mu vsak hip preti s pogubo. Sredi tega zidu mu začne namreč kmalu postajati tesno, zaduhlo, neznansko. Medli. Polagoma spoznava, da nima več kje stati, da je na zase odločeno mesto postavil zid, a zanj da ni več prostora v življenju, ker ga je prodal, zapravil. Konec njegov je neizogiben. To vse zato, ker je zakon narave o razmerju moškega do ženske pregrobo razlagal.

Več žensk v bližini budi vedno misel na grobo telesno uživanje. A ena sama ženska kaže kakor jeziček na tehtnici na ravnotežje, ki naj vlada med našo skrbjo za dušo in telo. Ena sama ženska postane lahko pod našim vplivom naša vodnica, ki nas vodi počasi, a neprestano više in više na goro harmonične sreče, v ono ljubezen, v kateri se telesno druženje tako čisto in božansko uživa kakor duhovno.

Na tej višini je namreč vse duh, in vsak užitek je njegov užitek. In ta sreča je v namenu našega prirodnega razvitka. Kdaj bodo ljudje prekoračili stanje brutalne pohote in uživali razmerje svoje do ženske tako kakor lepo lirično pesem, ki je daljni odblesk tega razmerja? Kdaj bodo stopili z globoko v blato povešenega vzvoda v njega ravnovesje, ki je ravnovesje sreče, o katerem ves čas govorim.

Sedaj se nam samo včasih mimogrede zasanja o tej pravični sreči. Kadar nas obišče slovesen trenutek, takrat se spustimo v svoje notranje prostore in takrat jo zopet vidimo samo, otožno v velikih, praznih prostorih naše notranjosti, zopet slišimo enkrat njene mehke besede, ki so pravzaprav naše obtožbe. Za hip postanemo žalostni in pravimo zopet, da nas boli duša . . . Ako ob teh prilikah pridržimo korak in se pomudimo le par trenutkov pri sebi, vidimo, kako gubica za gubico splahneva na čelu naše duše. Smehljaj se vrača na njena bleda lica kakor na mehki, obraz mamice, ki je sprejela zopet svojega izgubljenega sina v svoje naročje. In toplo postaja zopet v naši hiši; puščoba in praznota izginjata kakor mrak

in megla v jutru. In zopet uživamo tihe nedeljske večere s solncem na strehi, bleskom na oknih in gorkoto na pragu.

Ko bi hoteli ljudje ostajati doma! Ko bi hoteli gledati vase, pa bi vedno vedeli, koliko življenske moči je še v njih. Ne bali bi se smrti, ker bi vedeli zanjo. Delali bi s svojo življensko silo, v lepem delu bi jo porabljali, slavno bi jo izrabljali, na njeno manjšanje bi gledali kakor na približevanje konca svojega dela.

Izginil bi strah pred smrtjo. Saj se bojimo smrti samo zato, ker ne vemo, kdaj pride, ker nimamo njenega prihoda zapisanega v sebi. S tem, da smo drugim prepustili, naj urejajo našo notranjost, smo vrgli tudi skrivnost svojega življenja in svoje smrti med druge. A oni ne umejo te skrivnosti, ki plava zdaj med svetom, in nihče je ne razume. Mi pa smo neprestano v nevarnosti, da se namah in nepričakovano izteče naše življenje. In niti minute nimamo miru. Kakor val smo, ki ne ve, kdaj splahne v morju. Svojo usodo smo vrgli s svojo dušo v svet, ki je kakor morje, kateremu ne veš globočine in vsebine. Po morju plava, in mi ne vemo, kje jo vrže morje na suho. Zanj plovemo po nemirnem oceanu, neprestano plovemo, iščoč vala, ki nosi našo usodo, in ne vemo, kje bomo spustili sidro z življenja našega ladje, nastopajoč s svojo dušo, izlučeno iz morja na suho, svoj zadnji, neznani, zagrobni pot.

Ko tako govorim, me gledaš, in tvoje dobre oči, kakor da bi me hotele vprašati, zakaj ravno jaz tako govorim. Ti sama veš, da si me večrat vprašala, zakaj se vselej hitim poslavljati od tebe, kadar te poseti vesela družčina tvojih tovarišic. Ko sem ti odgovarjal, da mi tvoja tiha družba najbolj prija, se ti seveda nisem laskal — tebi sami je najbolje znano, da ti ne govorim nikoli gladkih, sladkih besed, — a drugi vzrok povzameš lahko iz tega, kar sem ti že in ti bom še povedal.

Ne misli, da v tej stvari nimam izkušnje, še manj pa, da ti jo prikrivam iz smešnega vzroka, kakor da bi bila ti prvo moje dekle. Ali boli me, ko mi v najlepših trenutkih — kakor na primer sedaj, ko tako po duši kramljam s teboj — vstaja pred očmi mala, čudovita ženska, o kateri ne vem, kaj mi je bila, ne vem, zakaj ne umrje v mojem spominu, in ne vem, zakaj me preganja. Jaz ji nisem storil nič žalega, in vendar se ne more noben moj dušni praznik tihega premišljevanja končati drugače, kakor da se mi prikaže pred očmi majhna sobica z zavesami in preprogami, visoka peč z žarečo odprtino, kot in v kotu v poltemi bela postelja, vsa obdana z ženskimi sanjami, ki vise že bogve koliko noči nad njo. Človek kakor jaz ne more niti

slutiti, nikar šele vedeti, o čem je sanjala samotna ženska vse dolge večere, ko živa duša ni zmotila njenih tavajočih misli. Ali če mi v traku zgodnje večerne lune, ki se krade skozi redke žaluzije, na posled zablešči pred očmi ta snežnobela postelja, na mehki blazini glava žene, obdana s prameni razpuščenih las kakor v sladkoneznanih slutnjah živeča nevesta pod vencem poročnim . . . oprosti, prijateljica moja . . . kaj ne, ti tega ne razumeš? . . . ali meni je takrat hudo, da stisnem glavo med dlani in čakam, da me moj Bog reši te bridkosti. Potem sem utrujen in mislim navadno na tvoje jasno dekleško lice in tvoje spodobno spletene sveže kite. Potem mislim jako rad nate, ki si krepko slovensko dekle. Kakor ti meni, tako so stale v davni dobi našega rodu mladeničem slovenske mladenke ob strani, mladeničem, ki so branili našo ljubo grudo pred sovražnikom. Koliko sile in lepe moči je moralo živeti v njih, koliko svete ljubezni in krasnega navdušenja za domači, leseni, dimasti krov, kateri — trhel in siromaški — v resnici ni bil vreden, da bi se bila zanj prelivala dragocena človeška kri. Krov je bil ničeven, in če je našim starim pogorel, se niso žalostili za njim, ampak so hiteli med petjem in v veselju staviti si nov, trdnjši in lepši dom. A bila je ljubezen, živel je v njih ponos do vsega, kar so imenovali svoje. In, draga moja prijateljica, — ti razumeš — kadar mislim o naši zemlji in jo vidim malo, ubogo, z ničimer nezavarovano, obdano od vseh strani od sovražnikov, ter se vprašujem, kak čudež je ohranil ta košček našemu rodu, takrat, draga moja, se mi zgane nekaj v žilah kakor davno pozabljena, davno na novo več ne vzbujevana moč, ki nam pobeži po mišicah, ko čujemo stare povesti o slavnih, velikih delih. Verjemi mi, draga, še živi v nas ona moč, ki nam je ohranila zemljo naših dedov, še živi v nas, a globoko in neopaženo.

V takih trenutkih se me polasti hrepenenje po naši zemlji. Iz tujega kraja si želim v naše zaskrbljene dolinice, kjer je bilo včasih ob miru več pokoja in ob vojni več poguma in kreposti, a nikoli. toliko zlobe in ničemurnega sovraštva kakor danes. Ali zemlja je ista kakor nekdanj: Pohlevni holmci se ti odkrivajo drug za drugim. Ko greš po prvem, ne vidiš drugega, šele pod vrhom se ti pokaže: okrogel in ljubeč kakor nerodno ostrižena glavica pastirja, ki pase na njem visokokolke krave. In ko greš dalje, se ti odkrije drugi, dalje tretji in konca jim ni tem ljubeznivim dečakom. A ozri se na desno in levo, in videl boš, kako so sedle ob obeh straneh mogočne, resne gore kakor postarne velikanke v temnozelenih, širokih krilih na zemljo. Ne menijo se za razposajeno deco v podnožju, ampak

se neprestano šepetajoč s temnimi jelovimi gozdovi v nizkih, globokih glasovih postarnih, modrih kraljic važno posvetujejo. V naših gozdih gre nepretrgano posvetovanje, in nikdar ne utihne sedaj nevoljni, sedaj pomirljivi govor reke, ki mogočno korači čez ravan, in vedno golče potoki, ki z vseh rebri hite v doline.

In ko poslušam vse te nikdar ne mirujoče, sedaj vprašujoče, sedaj nevoljno mrmrajoče glasove, ko gledam te dole, ki me vodijo vedno dalje in dalje v gorske jarke, kakor da bi me hoteli peljati k neznanu kje zakopanemu zakladu, to ravnino, ki beži sem, beži tja, od gora do gora, ostajajoč vedno v isti legi, ko te tako vidim, moja domovina, in mislim na marsikaj, ki bi bilo bolje, da bi ne bilo — obrnil bi se naravnost nate in te z Gogoljem vprašal:

»Kaj hočeš od mene?«

*

Kaj hočeš od mene, domovina moja? Še živi v meni moč mojih dedov in njih visoki duh. Ko so zaplamljeni po vrhovih kresovi, so prihajali gospodarji na prage svojih koč. Dlan so si devali na čelo in gledali v daljavo, kjer se je trgal ogenj od tal in se vzpenjal v zrak kakor junak v smelem boju. In potem so začeli prihajati molče iz svojih tihih dolin, izpod svojih pohlevnih, slamnatih krovov. In lepi so bili kakor javor v gozdu in zdravi kakor dob v seči.

Ti, draga moja prijateljica, slutiš, kaj hočem reči. Poleg javorja in doba so živeli leto in dan, kakor onadva so se borili z elementi in kakor onadva so bili krasni za pogled in ljubezni vredni za srce. Meni se zdi, da so v svoji samoti bolj umeli svojo zemljo, njene zakone in njeno voljo nego mi, ki živimo v tesni družbi in hodimo za svet izpraševat okoli bližnjih in daljnih sosedov, živečih v taki zmoti kakor mi. Sedaj zahajamo na shode in s shodov prihajamo žalostni, razburjeni, nepotolaženi. Z nevoljo vršimo svoja dela in potem imamo nemirne noči brez spanca. Čutimo, da imamo od dne do dne manj mesta, da bi stali na njem, delali na njem in na njem po delu mirno zaspali. Ali tega se ne zavemo, kdo nam ga jemlje. — Prijateljica moja, če ti je v spominu, kar sem poprej rekel o ženski in moškem, boš razumela, kaj mislim, ko rečem, da nam ga jemljejo oni, brez katerih pravimo, da ne bi mogli živeti. Saj morajo vendar ti, ki so nam tako blizu, tudi kje stati. In oni v resnici stoje. Na naših tleh namreč, in nam je tesno in bridko pri srcu, da menimo, da moramo vsak trenotek zadahniti. Ko bi mogli stopiti malo na plano, iz gneče, pa bi lože in svobodneje dihnili.

Naj bi bili bolj sami in bolj čisti! Potem bi zopet lahko molili, in ne mučilo bi nas toliko izkušnjav. Prijateljica moja, kadar hodim po naši zemlji, razodevajoči mi skrivnost prirodne čistosti, mi pride neka misel, ki mi vselej z vzvišenostjo napolni dušo. Pred oči mi stopijo slavni predniki, ki so hodili po razoru in z ljubeznijo gledali v zemljo, — si videla Segantinijeva orača? — Čiste in krepke misli jim je budila ta zemlja in jim radovoljno odklepala svoje skrivnosti in zakone. In v takih mislih so molili, in zemeljske moči so poslušale. Lehko si misliš, draga moja, kakšne želje mi ob takih hipih vstajajo v duši: kakor naša polja naj bi bil naš novi zarod — vsaka njiva je v njih skrbno obdelana in vsaka ima v deželi svoj prostor. Kakor dobro obdelano polje naj bi bil mali rod, če noče propasti.

V takih trenutjih me prime živa želja:

iti tja, v našo deželo, poslušati, kaj govori naša zemlja, kakor Anteje si nasrkati novih moči iz nje, h kateri spadam kakor v materino naročje, postati močan in silen in pisati njene zakone v vsa debla naših gozdov.

To bi bil orakel kakor v Dodoni. Modrost naše zemlje bi govorila svoje proročbe, in domači sinovi bi zahajali še enkrat sem, predno bi se odpravljali v tujino. Tako bi vnovič zacvetla božja pota. Ne razpadale bi romarske cerkvice samotne po holmcih in ne čakale, kdaj jih zopet obiše ptica-selilka, ki obleti z otožnim čivkanjem parkrat njih rušeči se zvonik in odfrči kot poslednji gost tihega svetišča na dolge, dolge mesece v tuje kraje.

Orakel bi imeli kakor Grki v Dodoni. In močni in čisti bi v miru živeli s prirodnimi silami, katerim bi se po prestanem delu kakor po dovršeni nalogi radostnega srca prepuščali, da nas sprejmo v svoje naročje. — Potem bi več ne bilo naše življenje kakor podgorska pot, ki teče pod hribom, da se izgubi sredi gozda; pod milim nebom leži, in nihče ne ve, kdaj jo bodo razrili in razdrli hroudourniki. Potlej bo ležala raztrgana mirno na mestu v blatu in neredu, in čakala, da njeno blato posuši solnce v debele grude, in da pride kmetič in jo površno zopet poravna in nasuje.

Bilo bi naše življenje ko gorsko jezero, mirno, a vedno živo, gibajoče se, a neprenehoma kakor eno samo zatopljeno oko, gledajoče vase in okrog sebe, zlasti pa neprestano vrpto v nebo. Kakor baržunasta gladina gorskega jezera bi bila doba naših let. Na njej gre neprestano gibanje, cela pa predstavlja danes kakor jutri divno, pokojnoveličastno harmonijo: vsi valčki vstajajo iz nje in vsi gredo zopet vanjo. Takšno naj bi bilo naše življenje: polno gibanja

in polno cilja: velika simfonija. Potem bi bil tudi njega konec krasen finale. Kadar bi prišel, bi ne jokali več, ampak zavzeti in prevzeti od njega veličasti, bi ga občudovali in šepetali tiho molitev Njemu, ki je skladatelj harmonije sveta.

Kdaj nam bo vzplamtelo srce za to veliko harmonijo življenja, in kdaj pride njen glasnik v naša sela?

Ko si stavljam to vprašanje, draga moja prijateljica, oživi mi v duhu podoba genija našega rodu. Pred očmi moje duše vstane on, ki je prišel iz naše rase, da razvije njene lepe moči v zgled svojemu ljudstvu, on — Prešeren. Kadar se zamislim vanj in gledam in sledim razvitku moči naših v tem visokem duhu, njih stopnjevanju in žalostnemu pojemanju, takrat strmim, in groza me pretresa kakor pri prizoru globoko pretresljive tragedije, ki v njej pada duh enega celega plemena bogve na koliko časa. —

Toda kaj je tebi, moja prijateljica? Tvoje oko se leskeče kakor biser iz čarobnega jezera, o katerem sanjam. Ljubica, ti jočeš?

Pustiva! Povedal ti bom jutri tragedijo o Prešernu. Sedaj molčiva in čakajva, da gre žalost mimo. Z nočjo je prišla kakor nočna ptica in odletela bo pred solničnim svitom. — Ali prekrasno bo vstalo jutri solnce. Morje luči se bo razlilo v svet, zaplameneli bodo oblaki, zažarele naše gore, zazibale se v svetlobi naše vode, in bela cesta se bo videla, vijoča se v srce naše dežele. In po njej pojdeva midva, držeča se za roke, nepokritih glav, vsa kopajoča se v solncu...

Oh, bil sem pobožen nekdanj . . .

Oh, bil sem pobožen nekdanj . . . A nekdanj sem zapustil Bogá
Veličasten sezidal oltar in zapustil sem svoj ideal,
sem si v tvoje nedolžno srce, nisem šel pred njegov več oltar,
daroval nekrvavi tam dar. porušil sem si ga — Vandal . . .

In klečal sem dan in noč Razvaline zdaj v zrak mi štrlé,
pred oltarjem svetim tedaj, pred njimi poklekam potrta,
cvetov in vencev nebroj in molim in molim Bogá
sem zanesel v ta božji raj . . . za nedolžni, za tihi moj vrt.

V. S. Fedorov.

Ruska poezija.

Za »Ljubljanski Zvon« spisal Akil L. Volynskij. (Skt-Peterburg.)

II.

Poleg te glavne struje v ruski poeziji se pretaka še druga struja, mogočna, z ozirom na kulturno Rusijo, celo vplivnejša nego struja Puškinske poezije. V ospredju te struje stoji Lermontov. Po talentu je to pravi velikan, genij prve vrste, ki bi se mogel kosati z Byronom glede brzosti svojega poleta. »Ne, jaz nisem Byron, jaz sem drugačen, jaz sem neznan še izvoljenec, kakor on po svetu gnan popotnik, ali samo z rusko dušo« — je govoril sam o sebi. V resnici, vkljub Byronskega demonstvu, vkljub nemirni duši čutiš v Lermontovu rusko mehko, rusko toploto, ta dar, ki se vzbuja v Rusu, poglobljajočem se v široko in otožno rusko naravo. Lermontov ne izginja poleg Puškina, čeprav je pri Puškinu vse lahkost, vse nežna, gladka krasota, pri Lermontovu pa vse napeto, razgreto, polno obupa in bridkosti. Včasih se zablistajo v krasoti njegove poezije črte nekakega bogotajstva, ali takoj se spet prikažejo mehke, svetle podobe, sliši se trepetanje belih angelskih kril, katera nesejo proti nebu žrtve demonskih očarovanj. Stih Lermontova je svetel, kovinski, ritem zveni ko vojaška godba pogrebnega marša, njegove barve izražajo čarobno dva nasprotujoča si sveta — pozemeljski in nadzemeljski. »Njeno čelo sega med oblake, ona je dveh elementov resna prebivalca« — tako govori Lermontov o granitni skali, s katero često primerja sam sebe.

Takšna je Lermontovska poezija, katero bi mogla razjasniti le pristna filozofska kritika. Njegova neprestana opozicija dejstvenosti, njegovo čisto individualno stremljenje k svobodi je smatrala ruska družba za nekak državljanski protest, in to za prvi po svoji sili, čeprav ne za prvi po času. Liberalna in tendencijozna poezija, ki se je porajala tiste dni v ruski žurnalistiki, je videla v Lermontovu svojega predhodnika. Ta poezija je obenem zožila krog svojega ustvarjanja in, sprejemši vase narodne motive Koljčova, je postala silen element v naprednem gibanju.

Na ta način je nastala poezija Njekrašova. Polna ognja in temperamenta, čeprav tudi revna v psihološkem zmislu, je vendar ta poezija za dolgo časa nekako izpodrinila Puškinske vplive. Tjut-

čeva rusko občinstvo ni poznalo prav do zadnjega časa, Fjet je bil obrizgan s porogami kot površni, sladkoglasni pevec v težki dobi ruske javnosti; o Polonskem in Majkovu pa so popolnoma molčali. Nad občinstvom je kraljevala Njekrasovska muza »maščevanja in boli«. Njekrasov je bil zakonodajatelj v žurnalistiki kot urednik vplivnega časopisa in je bil prva avtoriteta v oblasti pesništva. V resnici, to je velika podoba v drugi polovici devetnajstega veka, ki je zarezala v ruskem življenju globoke brazde. Kako bogata in kontrastov polna natura je bila to! Njekrasov je peval o ljudstvu, čeprav je bil sam gosposkega stanu, človek z neobuzdanimi strastmi v raznih smereh, do hazardne igre, in obenem z zvito preračunljivostjo glede raznih okolištin, preko katerih ga je vodil pot življenja. Vse to čutiš v njegovih verzih, smelih, silnih, včasih bujnokrasnih in včasih zvencečih kakor pretrgan, skesan vzkrík. To je bivši fevdalec s fevdalskimi instinkti v krvi, ki iskreno oplakuje ljudstvo, ne naroda v širokem zmislu te besede, nego samo kmeta zato, ker na Ruskem takrat še ni celotnega naroda, nego je samo prezirana masa kmetov, kateri brez moči zapoveduje peščica inteligentnih in polinteligentnih ljudi. Toda ta kmečka množica s svojim notranjim življenjem še v ruski literaturi ni bila prišla na površje, če izvzamemo samo en primer — prvotno, silno, genijalno poezijo Koljčova. To je edini resnično narodni, kmečko-ljudski pesnik sredi velikih ruskih pesnikov, vstric katerih zatemnevajo imena Nikitina, Surikova in drugih. Njekrasov pa, to ponavljam, je gospod, ki poje o kmetu, objokuje njegovo usodo z višine peterburškega žurnalizma, ki pa ne izgublja vere v njegovo bodoče prerojenje. S prerojenjem ruskega kmeta, ž njegovo prosveto in ž njegovim osvobojenjem je za Njekrasova tesno zvezano prerojenje cele Rusije same.

III.

Mlada ruska poezija se začena z Nadsonom. Ta nadarjeni mož se je popel na višino nedosežne popularnosti. Knjiga njegovih poezij se je razpečala v ogromnem številu eksemplarov. Umrl je rano za jetiko, njegovo ime pa je ostalo na dolgo časa v mladem pokolenju okroženo z nekakim svetim sijajem. Njegovi privrženci so razširili govorice, da je umrl vsled zastrupljenega kritičnega bodala Burenina, ki mu ni prizanesel niti v bolezni. Ti prijatelji so objavili njegovo korespondenco z izmišljeno grofico Lido, korespondenco v bistvu prazno, mladostno-lahkomiselno in romantično-mikavno. Slava Nadsonova se je razvnela v kratkem času v vseh slojih občinstva! V resnici je bil

Nadson pravi talent, nežna, bolešno - razdražena, ali razdvojena in v celoti svoji neznatna individualnost. Njegov stih je pojoč, ali neenakomeren in nikdar silen, kakor trepečoča struna mandoline. Vsebina njegovih poezij zlasti ni čisto izvirna. To vam je zmes Njekrasovske državljanstvenosti, Njekrasovskih gosposkih kesanj in Lermontovskega užaljenega ponosa. Kajpada so to krasni motivi, ali brez temperamenta Njekrasova in Lermontova izgubljajo vsakršno prelest.

Globočji in mnogo samostojnejši nego talent Nadsonov je talent Minskega. On je tudi začel z Njekrasovskimi motivi, z razočarovanjem državljanstvenostjo, v kateri pa ni bilo neposrednosti in moči, nego je bil samo nekak umstveni entuziazem. Na njegovih stihih si čutil vselej sled evropske kulturnosti. In v resnici je Minski jako kulturn človek, celo preveč kulturn, ki mu je v tej njegovi kulturnosti odpihal veter, kar je globočje in dražje od vsake kulture, svežost vtiskov in preprostost srca. Zdi se ti, kakor da bi bil pesnik došel ravnokar iz Pariza, kjer je videl veselje brez pijanosti in kričeče tolpe okoli barikad, braneče delo svobode, in ki se mu sedaj tukaj v Rusiji, v Peterburgu toži po Parizu. Takšen je Minski v prvi dobi svojega delovanja, ko je bil široko zaslovel. Nihče ni opazil precejšnjih nedovršenosti v njegovih stihih; razen tega se tiste dni nihče ni menil za vprašanja čiste umetnosti, ker so smatrali taka vprašanja za nevredna resne društvene kritike. Ali že konec 80tih let je Minski nagloma zašel od pesniškega revolucionizma k pesniškemu modrovanju, in tukaj je pokazal svoje nenavadne umstvene moči. On je tudi prvi razodel v ruski poeziji nekako novo strujo in vrgel pred sabo senco bodočega dekadentstva. To je tisti trenotek, ko je njegov umstveni entuziazem dosegel svoj zenit. Verzi njegovi so se čitali in že izzivali nezadovoljnost liberalne publike, obenem pa so mu pridobivali privrženecv in tovarišev sredi literarnih družb. Toda ravno isti trenotek, ta nasledujoča doba njegovega delovanja, ki obsega 90ta leta, je bila zanj usodepolna. Ideje njegove so se popolnoma odtrgale od tega, kar daje vsaki duši moč — namreč od instinktivnega stremljenja k celotnosti, k možni sintezi. Sedaj je ves razdvojen med svojim filozofskim mišljenjem in človeško naravnostjo. Sedaj že nima več poezije in začenja se celo izneverjati pesniški obliki, pečuje se s prozaično beletristiko in kritično-filozofskimi članki, s katerimi agitira veliko lože za svoje dekadentske ideje. Slava njegova blede od dne do dne.

Skoro enako se je zgodilo z Merežkovskim. Njegova poetična plodovitost je usahnila poslednji čas popolnoma in obstala na

istem stadiju njegovega umstvenega razvoja, ki ga je zdaj, kakor se zdi, sam shranil v arhiv preteklosti. Če govorimo o njegovih poezijah, treba, da pregledamo njegove zbornike, ki so izšli pred nekaterimi leti. Njegov poslednji zbornik prešinja duh nietzscheanstva, to so motivi javno posneti iz knjig, ki pa so dobili v njegovi prepesnitvi napeti in strašno patetični ton. On opeva predrzni smeh »prelest zla«, prevrat naravnih norm in zakonov. Pri vsem tem lahko rečemo, da je Merežkovski imeniten verzifikator kakor tudi odličen stilist v prozi. Njegov stih je hladen, včasih prisiljen, ali same oblike njegove so vselej raznovrstne. Pesnik je mnogo videl, veliko čital, povsod iščeč krasnega gradiva za reprodukcijo. To čutiš tudi v njegovih umetniških manirah. Nad njim leži neprestano hipnoza krasnih vzorov umetnosti. Merežkovski je nekako sam izdal svojo tajnost, ko je napisal knjigo: »Večni sopotniki«, v kateri govori o nekaterih priljubljenih svojih pisateljih; v raztresenosti jim prišteva tudi Parthenon — pravi, nepremakljivi atenski Parthenon!

Za Minskim in Merežkovskim treba še postaviti gospo Gippius. Poleg novel in kritičnih člankov poslednje dobe ter neke majhne fantastične drame, nazvane »Sveta kri«, piše Gippius včasih tudi nevelike lirske pesmi, v katerih se koketno igra z rimo in svobodnimi metri. To, kar je v njenih novelah skovano z brezsilnim razonerstvom, namreč njeno fino dekadentsko čuvstvovanje; to stopa v njenih verzih včasih v vsej tvoji svežosti in čistosti na dan. Ti verzi kažejo nadarjenost in so, izvzemši nekatere filozofsko pobarvane stvari, harmonični in lepi. To je prava pesnica čuvstev, sicer ne silna, nekoliko monotonska, vendar pa fina, izvirna. Če slišiš v novelah njenih neprestano šelest svilenih kril povestnih junakinj, to se razlega v njenih verzih prijeten, tihi zvok skromnih ritmov.

Največji dekadentski poet sedanjosti je brez dvoma Baljmont. V času, ko njegova starejša tovariša, Minski in Merežkovski kot poeta že odhajata s pozorišča, razgoreva se poetična zvezda Baljmontova čimdalje svetleje. Čeprav dekadentska poezija na Ruskem ni popularna, vendar uživa Baljmont, s temi in drugimi ugovori, vseobče priznanje. Časopisi ga radi tiskajo, in publika lovi in ponavlja nežne in lahke zvokove njegovih poetičnih strun. V resnici je poezija Baljmontova, če se ne oziramo na retoriko njegovega nekoliko umetnega demonizma, na pretencijozno izmišljena zaglavja njegovih snovi, vendar polna posebne prelesti. On živo čuti prirodo, čeprav jo vidi v dekadentski luči; on zna uloviti glas svoje duše in izraziti ga v svetlih zračnih tonih. Včasih slišiš skozi njegove tihe,

melike fantazije izbruhe nekega elementarnega notranjega uporstva. Ponavljam, to je najdarovitejši pesnik v dekadentski struji ruske literature in obenem nevsakdanja in inteligentna delavna moč. On se uči neprestano, potuje po Evropi, prevaja v verzih in prozi Shelleya, Poea, Calderona in se vobče ne loči nikoli od struje sočasnih idejnih interesov. Lahko rečemo s prepričanjem, da njegovo ime ne zatemni na nebu ruske poezije sredi drugih zvezd.

Minski, Merežkovski, Gippius, Baljmont — to so vsi ruski dekadenti. Nastopili so kot nositelji novega vrenja v literaturi in so sami po sebi nekaka opozicijska moč z ozirom na poprejšnjo Njekrasovsko strujo v ruskem pesništvu. Priznavali so samo tradicije Puškina, Baratynskega in Tjutčeva. Vendar pri nobenem iz njih ne najdeš ne svetlega dne Puškina ž njegovim raznoobrazjem, ž njegovim narodnim koloritom, ne temnih fantazij Baratynskega, ne nočnih razodetij Tjutčeva. Iz stihov sočasnih dekadentov, teh nadarjenih individualistov, se zablistajo tedajpatedaj nejasni znaki neke nove zarje, nekega novega dne.

IV.

Če govorimo o moderni ruski poeziji, treba nam je postaviti na posebno visoko mesto veliki, celo jako zanimivi talent Fófanova. Kamor pogledaš, povsod vidiš to veliko svetlo zvezdo. Včasih se ti celo dozdeva, da polagoma on zatemni vse druge mlade ruske pesnike, ker ima v sebi velikansko neposrednost, kakršne ni v nobenem izmed dekadentskih pesnikov, čijih pesniške plodovitosti ne prešinja samo idejnost, ampak tudi razumnost. Fófanov ima živahno fantazijo, pobarvano s fantastičnostjo, in pa večno nervozno srce, ki se topi v vseh človeških čuvstvih. Resnična otožnost zveni iz njegovih stihov, ki dosežajo lepoto Tjutčevske in Fjetovske poezije. Verzifikacija njegova je vzorna brez ozira na vse neenakosti njegove nature. To je pesnik višjih poletov, visokih not, tupatam z boleznim trepetanjem in z raztrganostjo. Njegova duša je krasno zrcalo, v katerem odseva ves svet, in to neenakomerno in neharmonično.

Nekoliko soroden je Fófanovu Ljdov. Ali to je pred vsem prepričani ognjevit idealist, ki zavedoma jemlje za svoje poezije samo to, kar sam odobrava s stališča idealizma. To je nekak kantijanec v ruski poeziji, nekoliko naiven in jako iskren. Kakor Fófanov je tudi Ljdov neposreden, čeprav nima Fofanovske fantazije in njegove fantastičnosti. Vobče je to resničen talent, čeprav ne posebno velik in ne čisto samostalen. V predgovorih in pogovorih k svojim

zbornikom polemizuje s tendencijozno poezijo, poziva jo na boj in oznanja zarjo nove poezije s takim patosom, da se mu često smejejo recenzenti.

Ne smemo tudi zamolčati prelestnega, čisto erotičnega talenta gospe Lohvicke. Sredi modernih pesnikov zavzemlje čisto samostalno mesto. Ona ne posnemlje nikogar in se ne meri z nikomer. To je moderna Sappho, pevka strastne ljubezni, toda ljubezni normalne v semitski krvi. Časopisi se ji često rogajo zaradi enostranosti njenega pesništva, in morebiti se je nadarjena pesnica nekoliko uplašila teh graj, ker je začela segati po snoveh, ki jim ni vselej kos. Ali nikakega dvoma ni, da je Lohvicka v svojem žanru izreden talent, ki ima svoja pota. Ona piše čudovite pojoče stihe, ljubi goreče, svetle barve in neobuzdano smelost v čuvstvovanju. Izdala je že več knjig¹⁾ svojih poezij, ki so se vkljub nekaterim izživajočim kritikom naglo razpečale; in to dokazuje, da družba potrebuje zdrave, silne poezije brez psiholoških disharmonij in brez reflektujočih motivov.

Še je nekoliko pesnikov, ki niso brez talenta, čeprav niso tako veliki in tako izvirni, da bi bilo treba o njih posebej govoriti. Takšni so: Ljebedev, Bunin, Fjodorov, Šuf, Tan in Mjeljšin Jakubovič, kateri vsi marljivo delujejo v sočasni žurnalistiki in izdajajo zbornike svojih pesnitev. Izmed njih udarjata Tan in Jakubovič na Njekrasovske strune; Jakubovič se peča poleg tega tudi s prevajanjem, n. pr. »Cvetov zla« Baudelaireja. Drugi izmed nazvanih pesnikov nas spominjajo s svojimi spisi na prve korake Fofanova in Ljdova. Imajo talent, ne pa dovolj določene poetične individualnosti. Sredi teh pesnikov stojita Apollon Korinjskij in Vjeličko. Korinjskij je pretenciozen, kričav, ali precej prazen stihotvorec, ki je objavil že celo vrsto knjig s čudnimi naslovi. Ljubi ga le množica prostodušnih, neizbirčnih čitateljev. Vjeličko teži v svojih poezijah k vztočnim motivom in barvam, ki jih zajemlje pri vztočnih pesnikih. On je tudi žurnalist in nečistokrven publicist, ki včasih rad napada drugorodce... Treba, da se še ozremo na majhno skupino pesnikov — na takozvane moskovske simboliste. Ta skupina ima dandanes svojo izdajateljsko tvrdko »Škorpion«, ki se peča med drugim s prevodi inozemskih avtorov takšne smeri, kakor so n. pr. Edgar Poe, Ibsen, Hamsun, d'Annunzio i. dr. Velik ugled uživata pri teh pesnikih Baljmont in Sologub, ali pravi malik jim je čisto mladi pesnik Aleksander Dobroljubov. To je jako čuden mladenič, ki se igra z originalnostjo in ljubi skrivnosti sumljive

¹⁾ Troje.

morale. Odšel je po dovršenih prvih vseučiliških semestrih peš v Solovetski samostan ob Belem morju, kjer živi še sedaj. »Škorpion« je izdal majhno knjigo njegovih poezij s predgovorom in opazkami Ivana Konjevskega in Valerija Brjusova. Konjevski analizuje osebnost Dobroljubova. Dobroljubov je baje nameraval ustvariti svoj poseben svet »onstran človeških čustev in človeških misli, zunaj telesa in uma.« Konjevski vidi zato v Dobroljubovu pojav velikega »duha«. Bistvo te pesnikove zadače obstoji očitno v tem, da bi se ravnal človek samo po svoji lastni volji v vseh njenih svobodnih kapricah. V resnici kažejo poezije Aleksandra Dobroljubova značilno ilustracijo take vrste pesništva, ki nima na sebi nikakih življenskih barv, ker ni osnovano na realnih vtiskih, ki nima določenih idej, ker je tu zavržena vsaka normalna logika. Ni težko razumeti, da potemtakem poezija Aleksandra Dobroljubova ni pravzaprav nikaka poezija, nego, boljše rečeno, blazna blodnja v samo sebe zaprte in brezplodne duše, ki je brez talenta in brez živih vezi s naravo, z ljudmi in z umetnostjo, brez tistih pravih vezi in nedomišljenih skrivnih, iz katerih samih proizhaja umetniško ustvarjanje. Stih Dobroljubova so suhi, prisiljeni in povrh primitivno brezsmiseln. V njih ni prav nič tistih živih halucinacij, ki bi mogle postati silna volja. Kar se tiče drugih pesnikov te skupine, moramo priznati, da je Valerij Brjusov najznamenitejši. On piše stihe, kritične črtice in celo razprave o literaturnih vprašanjih. Na videz je to jako inteligenten človek, ki se je znanstveno dobro pripravil za uspešno literarno delovanje, ko bi ne delal pod zastavo »Škorpiona«, in če bi se ne spominjali čudaštev njegovega prejšnjega pesništva, mogel bi se Valerij Brjusov prištevati obči struji najnovejše dekadentske umetnosti. Ali kaj pomenja usoda! Nekikrat je napisal Brjusov pesem z enim samim verzom: »O, zakrij svoje blede noge!« — nič več. Vsa Rusija se je smejala nad to »pesmijo«, da je skoraj počila; od tistih dob je znan Brjusov čitajoči publiko samo kot čudak zraven drugih moskovskih dekadentov: Konjevskega, Baltrušajtisa, Durnova in Miropoljskega. Ali Valerij Brjusov je vendar jako nadarjen človek, in danes je še težko natanko določiti, kaj se razvije iz njega v bodočnosti, ravno tako kakor iz vsega tega moskovskega gibanja, ki je zvezano po svojih rezko-individualističnih tendencah z najnovejšimi strujami evropske literature.

Takšna je moderna ruska poezija v svojih poglavitnih strujah in v svojih najznamenitejših predstaviteljih. Sredi današnjih živečih pesnikov, ki sem jih tukaj naštel, ni malo odličnih talentov. Ali ti

talenti imajo izključno lirski značaj in ne objemajo ruskega življenja v njegovi občnosti in v njegovem epskem elementu. Oni delajo, zarivši se v globino svoje duše, in samo tam zajemajo gradivo svojim pesnitvam v nekaki novi psihološki istinitosti, ki je je treba šele iskati, ki je pa vsi pričakujejo. Ta istinitost se prikaže in vtelesi v poetični besedi rano ali pozno, kajti Rusija v svoji poetični plodovitosti, kakor sploh v čisto beletrističnem ustvarjanju še davno ni izčrpana.

(Iz ruskega rokopisa prevedel A. Aškerc.)

Že dan za gorami se svita . . .

Že dan za gorami se svita, Na daljnem zbledelem tam vzhodu
in veje že jutranji hlad, iz noči mladi dan krvavi,
v megló je krajina zavita, po ranem, po vétrenem svodu
in sanja še stari grad. oblaček vesel se podí.

Kdaj v srcu šele prebudi se
tak dolgo že tiha radost?
Kdaj mi solnce vzgori, razžari se
in ljubezen in up in mladost?

† Aleksandrov.

Najlepši dar.

V mestu bogatem Roko ovila
ljuba je bila mi je krog vrata,
pa se vrnila pošepetala
v tiho je vas. mi na uhó:

Pa sem jo prašal: »Sebe sem samo
»Ljubljeno dekle, v dar ti prinesla,
kakšen prinesla ljubav gorečo,
meni si dar?« zvesto srcé.«

K sebi privil sem
ljubico sladko —
držal najlepši
v rokah sem dar.

Branko.

Labodnica. („Kalhas“.)

Dramatična študija v enem dejanju.

Ruski spisal A. Čehov.

Osebe:

Vasilij Vasiljič Svetlovidov, komik, osemindesetleten starček.

Nikita Ivanič, šepetalec, starček.

Dejanje se vrši v gledišču na deželi, po noči, po predstavi. Prazen oder v gledišču srednje velikosti. Na desno vrsta neozaljšanih, preprosto iztesanih vrat, držečih v toaletne sobe; leva stran in globel odra je napolnjena s pohištvo. Sredi odra leži prevržen stolec. Noč. Temno.

I.

Svetlovidov (v opravi Kalhasa, s svečo v roki, pride iz oblačilnice ter se glasno smeje).

Svetlovidov. Raca na vodi! Ta pa ta! V oblačilnici je zaspal! Predstava se je že davno končala, vsi so zapustili gledišče, jaz pa sem zaspal tu tako mirno. Oh, stari hren, stari hren! Pravcati stari pes! Tako si se ga očitvidno navlekel, da si sede zaspal! Pameten človek! Hvala ti, mati! (Kriči.) Jegorka! Jegorka, zlodej! Petruška! Zaspala sta, zlodeja, nasrkala sta se ga, sto zlodejev in ena čarovnica! Jegorka! (Dvigne stolec, sede nanj ter postavi svečo na pod). Ničesar ni moči slišati. Zgolj odmev mi odgovarja . . . Jegorka in Petruška sta dobila od mene danes za vdanost vsak svojo zaušnico — niti s psom ju sedaj ne najdeš . . . Odšla sta, podleža, ter gledišče bržkone zaprla . . . (vrti glavo). Pijan sem! Uf! Koliko sem danes radi te predstave zlih vase vina in piva, moj Bog! Po vsem životu me peče, in v ustih čutim dvanajst jezikov . . . Zoprno . . . (odmor). Neumno . . . Napil se je stari bedak, a sam ne ve, radi česa . . . Uf, moj Bog! . . . V križu čutim bolečine, v glavi mi šumi in me mrazi, toda v duši mi je hladno in temno kakor v kleti . . . Ako ti že zdravja ni žal, pa bi naj prizanesel vsaj svoji starosti, glumač Ivanič . . . (odmor). Starost . . . Zvijaj se, kakor hočeš, delaj se hrabrega, kakor ti je drago, in uganjaj burke, toda svoje življenje si preživel . . . Osemindeset let mi je prošlo, dragi moji! Ne vrneš jih . . . Vse je že izpito iz steklenice, in komaj nekoliko kapljic je še ostalo na dnu . . . Ostala je sama usedlina. Tako . . . Taka je ta stvar, Vasilij . . . Hočeš-nočeš, toda enkrat bo le treba odigrati ulogo mrtveca. Mati-smrt ni več daleč za gorami . . . (zre predse). Na odru sem

prebil petinštirideset let, toda gledišče, zdi se mi, vidim sedaj po noči prvič . . . Da, prvič . . . Pa je tudi zanimivo . . . (stopi k vhodu). Ničesar ni moči videti . . . Nu, šepetalčeva hišica se vidi nekoliko . . . tam-le ono s črkami opremljeno ložo, podstavec . . . vse ostalo pa je — tema! Črna jama brez dna, pravcata gomila, v kateri se skriva smrt . . . Brrr! . . . hladno je! Iz dvorane piha veter kakor skozi dimnik . . . Evo, kje je najprimernejši kraj klicati duhove! Neprilичno, da zlodej poberi . . . Kar mravljinci mi gomaze po hrbtu . . . (kriči) Jegorka! Petruška! Kje sta, zlodeja? Gospod, kaj da imam že zopet ime nečistega duha v ustih! Oh, moj Bog, otrepi se že enkrat teh besed, odreci se pijančevanju, saj si že star in umreti bo treba . . . Ljudje v starosti osemindesetih let hodijo k maši ter se pripravljajo na smrt, a ti? . . . O, Bog! Nečiste besede, pijan obraz in ta glumaška oprava . . . Kar zoprno mi je gledati to! Pojdem čimpreje, da se oblečem . . . Neprilичno! Saj ko bi človek presedel vso noč tukaj, utegnil bi od strahu umreti . . . (Gre k svoji oblačilnici; med tem pa se iz oblačilnice na koncu, v globeli odra, prikaže Nikita Ivanič v beli ponočni suknji).

II.

Svetlovidov (zagledavši Nikito Ivaniča, zakriči od groze ter se umakne nazaj). Kdo si ti? Čemu? Koga ti? (cepeta z nogami). Kdo si ti?

Nikita Ivanič. To sem jaz, gospod!

Svetlovidov. Kdo si ti?

Nikita Ivanič (se mu počasi bliža). To sem jaz, gospod! Šepetalec Nikita Ivanič . . . Vasil Vasiljič, to sem jaz! . . .

Svetlovidov (omahne onemogel na stolec, težko sope ter trepeče po vsem životu). Moj Bog! Kdo je to? To si ti . . . ti, Nikituška? Čemu si ti tukaj?

Nikita Ivanič. Jaz tukaj prenočujem v oblačilnici. Gospod, bodite tako dobri, ne povejte tega Alekseju Tomiču, veste! Boljše se ne prenočuje nikjer, verjemite mi, gospod!

Svetlovidov. Ti, Nikituška . . . Moj Bog, moj Bog! Klical so nas šestnajstkrat, prinesli tri vence in dokaj drugih reči . . . vse je bilo nekako zamaknjeno, toda niti ena duša ni zbudila pijanega starca ter ga odpeljala domov . . . Jaz sem že star, Nikituška . . . Imam osemindeset let . . . Bolan sem! Moj slabotni duh je utrujen . . . (omahne šepetalcu na roke in joče). Ne odhajaj, Nikituška . . . Star sem, onemogel, umreti bo treba . . . Strašno, strašno! . . .

Nikita Ivanič (nežno in spoštljivo). Čas je, Vasil Vasiljič, da greste domov.

Svetlovid. Ne pojdem! Jaz nimam doma — nimam, nimam!

Nikita Ivanič. Moj Bog! Že ste pozabili, kje prebivate!

Svetlovidov. Nočem iti tjakaj, nočem! Ondi sem zopet sam... Nikogar nimam, Nikituška, ne sorodnikov, ne starke, niti otrok... Sam sem kakor veter na polju... Umrem, in nihče se me ne bo spominjal... Strašno mi je biti samemu... Nikogar nimam, ki bi me segrel, me božal in me pijanega položil v posteljo... Čigav sem? Komu sem jaz potreben? Kdo mene ljubi? Nihče me ne ljubi, Nikituška!

Nikita Ivanič (skozi solze). Občinstvo vas ljubi, Vasil Vasiljič.

Svetlovidov. Občinstvo je odšlo in sedaj spava; pozabilo je svojega glumača! Ne, nikomur jaz nisem potreben, nihče me ne ljubi... Nimam žene, niti otrok...

Nikita Ivanič. Ehe, o čem žalujete...

Svetlovidov. Saj sem vendar človek in sicer živ človek, kateremu se pretaka v žilah kri, ne pa voda. Plemič sem, Nikituška, odličnega rodu... Predno sem zašel v to jamo, služil sem pri vojaki, pri topničarjih... Kakšen fant, lep človek, kakšen vrl, smel, živahen človek sem bil! Moj Bog, kam se je dejalo vse to? Nikituška, in kakšen igralec sem bil potem, a? (dvignivši se, se opre ob roko šepetalca). Kam je prešlo vse to, kje so sedaj tisti časi? Moj Bog! Ako pogledam sedaj v to jamo — pa se spomnim vsega! Ta-le jama mi je pojedla petinštirideset let življenja in to kakšnega življenja, Nikituška! Sedaj grem v to jamo in vidim vse do poslednje črtice kakor tvoj obraz. Zanos mladosti, vera, prah, ljubezen žensk! Ženske, Nikituška!

Nikita Ivanič. Čas je, Vasil Vasiljič, da greste spat.

Svetlovidov. Ko sem bil še mlad igralec, ko sem šele začel zahajati na oder, dobro se spominjam, se je zaljubila vame ena radi moje igre... Krasna, lepe rasti kakor topola, mlada, nedolžna, čista in plamteča kakor poletna zarja. Pod pogledom njenih modrih oči, pri njenem prelestnem nasmehu ne mogla bi se ustavljati nobena moč. Morski valovi se razbijajo ob kamenje, toda ob valove njenih kodrov so se razbijale skale, ledene skrili, snežene gruče! Spominjam se, stal sem pred njo, kakor stojim sedaj pred teboj... Bila jo krasna to pot kakor nikdar; gledala me je tako, da tega pogleda ne pozabim niti v gomili... Ljubezen, pamet, odsev mladosti! Pijan ljubezni, presrečen, sem se zgrudil pred njo na kolena,

prosil jo sreče . . . (nadaljuje z zamolklim glasom). A ona . . . ona mi reče: zapustite oder! Za-pu-sti-te o-der! . . . Ali razumeš? Ona je mogla ljubiti igralca, ni pa mogla postati igralčeva žena! Spominjam se, ta dan sem igral . . . Uloga je bila podla, šaljiva . . . Igral sem ter začutil, kako se mi odpirajo oči . . . Takrat sem spoznal, da ni nikake svete umetnosti, da je vse le sleparstvo in prevara, da sem jaz suženj tuje lenobe, glumač, slepar! Takrat sem spoznal občinstvo! Od tega časa nisem verjel ni ploskanju, ni vencem, niti navdušenju . . . Da, Nikituška! On mi je ploskal, kupoval za srebrnjak mojo fotografijo, toda jaz sem njemu tujec, jaz sem zanj le — blato . . . Radi slavohlepja išče on znanja z menoj, noče pa se ponižati toliko, da bi mi dal za ženo svojo sestro, svojo hčer . . . Ne verjamem mu več! (omahne na stolec). Ne verjamem!

Nikita Ivanič. Vi ne poznate hlimbe, Vasil Vasiljič! Celo mene ste pripravili v strah . . . Pojdiva domov, bodite velikodušni!

Svetlovidov. Spregledal sem takrat, in dokaj me je stalo to spregledanje, Nikituška! Po tem dogodku, po izgubi te device sem se začel brezmiselno klatiti okrog, živeti brez ozira v bodočnost . . . Postal sem glumač, vznemirjal ljudem možgane, in glejte, kakšen umetnik sem bil! Nato sem zakopal svoj talent, obrabil in nalomil si svoj jezik, izgubil obraz in podobo . . . Požrla in pogoltnila me je ta črna jama! Tega nisem čutil poprej, toda danes, ko sem se zbudil, sem se ozrl ter videl za seboj osemindeset let. Šele sedaj sem zagledal starost! Izpeta je pesem! (jokaje). Izpeta je pesem!

Nikita Ivanič. Vasil Vasiljič! Moj oče, ljubček . . . Nu, pomirite se! . . . O Bog! (kriči). Petruška! Jegorka!

Svetlovidov. A vendar kakšen talent, kakšna moč! Ti si ne moreš predstaviti, kakšna dikcija, koliko čuvstev in miline, koliko strun . . . (udari se po prsih) je v teh prsih! Kar zadušil bi se človek! . . . Starec, ti poslušaj . . . čakaj, daj mi priti k sapi . . . Evo nekoliko iz »Godunova«:

»Duh Groznega je mene posinovil,
iz groba mi ime Dimitrij dal,
in okrog mene narode je spuntal
in princa Borisa mi žrtvoval.
Jaz carjevič sem. Dosti! Sram me je,
da bi ponižal se pred to Poljačko! . . .«

A, slabo? (živo). Čakaj, evo še iz »Kralja Lira« . . . Razumeš, črno nebo, dež, grom — rrr! . . . blisk — žžž! . . . razsvetli vse nebo, in tukaj:

»Huduj se veter! Duj, da se razpočiš!
 Prepadi vód, razlijte se viharo,
 zalijte stolpe z vetrnicami!
 In vi žvepleni, nagli ognji vi,
 glasniki groma in njegovih strel,
 ki hraste ruvate, le sém, le sém
 na glavo sivo mojo! Grom nebeški,
 razdirajoči, ti razbij ves svet,
 razdrobi zemljo tolsto mi namah,
 razmeči seme kar na vse vetrove,
 ki nehvaležne té rodi ljudi! . . .«

(Nestrpljivo.) Urno podajte besede šaljivca! (Zacepeta z nogami.)
 Izreci urno bosedo norčeve! Jaz ne utegnem!

Nikita Ivanič (igraje ulogo norca). »Kaj, boter. Jaz si mislim,
 da je bolje sedeti pod streho nego izprehajati se po dežju. Zares,
 ded, rajši bi se spravili s svojimi hčerkami. V takšni noči se raz-
 umniku in bedaku godi slabo!«

Svetlovidov.

»Rujovi z vso močjó!
 Le pihaj, lij in grmi in pa žgi!
 Naj se ne smilim ti! Saj veter, grom
 in ogenj, dež — to niso hčere moje!
 O, ne očitam vam okrutnosti:
 Kraljestva nisem vam izročil živ,
 in nisem rekel, da ste deca moja . . .«

Sila! Talent! Umetnik! Še nekaj . . . še nekaj takšnega . . .
 veselega na stare dni . . . Na priliko (pri tem se spusti v smeh) iz
 »Hamleta!« Nu, jaz pričnem . . . Kaj neki bi? A, evo kaj . . . (igraje
 Hamleta). »Oh, glejte sviralca na piščalko! Daj mi svojo piščalko!
 (Nikiti Ivaniču). Zdi se mi, da se nekoliko preveč pehate za menoj.«

Nikita Ivanič. »Verjemite, princ, vsega tega je kriva moja
 ljubezen do vas in moja vdanost do kralja.«

Svetlovidov. »Jaz nekaj ne razumem povsem. Zasviraj mi
 nekaj!«

Nikita Ivanič. »Ne morem, princ.«

Svetlovidov. »Stori mi to uslugo!«

Nikita Ivanič. »Zares, ne morem, princ!«

Svetlovidov. »Sviraj, radi Bogal!«

Nikita Ivanič. »Ha, jaz nikakor ne znam svirati na piščalko.«

Svetlovidov. »To pa je tako lahko, kakor lagati. Vzem
 piščalko tako, priloži jo k ustom, prste položi semkaj — in zasviraj!

Nikita Ivanič. »Jaz se tega nisem učil.«

Svetlovidov. »Sedaj pa sodi sam: za koga ti mene smatraš? Ti hočeš svirati na moji duši, pa še ne znaš zasvirati niti trohice na tej piščalki. Mar sem jaz slabši in preprostejši nego ta piščalka? Smatraj me, za kar ti je drago; ti me moreš celo mučiti, ne pa se igrati z menoj!« (Smeje se in ploska) . . . Bravo! Bis! Bravo! Kakšna je to za zlodeja starost! Nikake starosti ni; vse je le budalost, bedarija! Moč mi sili iz vseh žil kakor voda v vodometu — to je mladost, svežost, življenje! Kjer je talent, Nikituška, tam ni starosti! Ves zbehan sem postal, Nikituška! Počakaj, daj mi priti k zavesti . . . O Gospod, moj Bog! A zdaj poslušaj, kakšna nežnost in finost, kakšna godba! Pst . . . Tiho!

»Tiha ukrajinska noč,
jasno nebó je, zvezde gorijo.
Svoje dremote prikriti ni moč
zraku prosojnemu. Komaj šumijo
topol srebrni listi . . .«

(Čuje se ropot odpirajočih se vrat). Kaj je to?

Nikita Ivanič. Ha, bržkone sta Petruška in Jegorka prišla . . . Talent, Vasil Ivanič! Talent!

Svetlovidov (kriči, obrnivši se proti oni strani). Semkaj, sokola moja! (Nikiti Ivaniču). Pojdiva se oblačiti! Nikake starosti ni; vse to je le budalost, bedastoča . . . (veselo se smeje). Čemu se jočeš? Dobri moj tovariš, čemu si se spustil v jok? Ej, to ni dobro! Ej, to nikakor ni dobro! Nu, nu, starec ne bodi takšen! Čemu si tako otožen? Nu, nu . . . (objame ga skozi solze) Ni treba jokati . . . Kjer je umetnost, kjer je talent, tam ni starosti, ni samote, ni bolezni, in tudi smrt je za polovico manj strašna . . . (joče se). Ne, Nikituška, izpeta je že najina pesem . . . Kakšen je moj talent? Izžeta limona, zatič, rjast žrebelj, a ti — stara gledališka podgana, šepetalec . . . Pojdiva! (Gresta). Kakšen je moj talent? V resnih igrah sem prikladen samo za spremstvo Fortinbrasa . . . da, tudi za to sem že prestar . . . Da . . . Ali se še spominjaš onih vrst iz »Otella«, Nikituška:

»In z bogom, mir, ti zadovoljnost, z bogom!
in z bogom, permate vé vojske naše
in boji vi ponosni, v kterih se
za hrabrost smatra čestilakomnost . . .
Vse z bogom, vse! Rezgetajoči konj,
trompete zvok in bobnov glasni grom,
piščalke žvižg in prapor carski svetli,
vsa slava, vsi triumfi, vse veličje
in burni bojni hrup — vse z bogom, z bogom! . . .«

Nikita Ivanič. Talent! Talent!
Svetlovidov. Ali še to:

»Iz Moskve ven! Sem jaz ne pridem več.
Bežim, bežim naprej, po svetu pojdem iskat,
kje našlo bi miru užaljeno srce!
Kočijo dajte, kočijo! . . .«

(Otide z Nikito Ivaničem.)

(Prevedel Peter Miklavc - Podravske.)

Tendenčnost v Ibsenovih spisih.

Očrtal E. K.

n zopet se je, kakor že večkrat, glasneje in glasneje začel razlegati klic: »Umetnost umetnosti« — »l'art pour l'art«. Deviza je to, ki se ji ne more odrehati velika, nekako čarovno-sugestivna moč, ki pa je vendar dokaj prazna beseda, prazna že zaradi tega, ker je njena zahteva neizvedljiva. Zlasti jasno je to v literaturi, ki je širšemu občinstvu izmed vseh umetniških panog najbolj razumljiva. Dosledno izvajanje tistega gesla bi bila smrt lepe književnosti, ker bi morala, strogo slede oni puritanski zapovedi, postati enostavno igrčkanje z besedami. Nobena umetnost ne more izhajati s samimi oblikami, temveč potrebuje snovi; materija, ki jo more rabiti literatura, pa je živa, in dihi življenja je vedno tendenčen.

Perhoreciranje vsake tendence v leposlovju je vobče fikcija. Najodločnejši zagovorniki samosvoje umetnosti so v istini samo nasprotniki take tendence, ki nji ne prija, lastnim mislim pa vendar ne morejo izbegniti, a kjer je misel, je tudi tendenca. Brez misli je literatura sploh nemogoča. Poudarjanje čustev ne dokaže in ne ovrže ničesar; kadar je čustvo izraženo z besedo, nastane misel.

Med aktivnimi literati ne razločujemo takih, ki pišejo tendenciozno, in takih, ki bi delovali brez tendence, temveč: take, ki priznavajo, da je tendenca element leposlovja, pa take, ki ta nazor pobijajo, a jo v praksi vendar rabijo. Literarni velikani: Tolstoj, Zola, Hauptmann, Sienkiewicz, stoje v prvem taboru; Ibsen, ki mu nameravam posvetiti nekoliko študije, ni le umetnik, temveč v vseh svojih spisih se pokazuje tudi praktičnega filozofa, odločnega propagatorja svojih idej.

Na nekem banketu, ki mu ga je ob priliki sedemdesetletnice njegove priredilo žensko društvo v Christijaniji, je dejal, odgovarjaje napitnici znane pisateljice Ellen Key:

»Vse vkup, kar sem spesnil, ni izšlo iz zavedne tendence. Bil sem bolj pesnik nego socialni filozof, kakor se navadno misli.«

Bil je bolj pesnik. Da je bil tudi socialni filozof, tega sam ne zanikuje. In slep bi moral biti, kdor bi ne videl, da so vsi njegovi spisi filozofski, nekateri bolj, nekateri manj, nekoliko pa vsi. Prav ima, ako poudarja, da je bil vedno pesnik. Svojih misli ni podajal v znanstveni, temveč v čisto umetniški obliki, ki je na mestih tako krasna, da ji je v svetovni literaturi težko najti para. Najbolj pa ga kvalificira kot umetnika beseda, da ni pisal iz zavedne tendence. Iz svojih nezavednih globočin zajemati, niti ne vedeti, skoro ne slutiti, da je to, kar napiše, veliko, a vendar ustvarjati lepoto in veličino — to je delo veleuma. Kolikor bolj je Ibsenova beseda o nezavednosti tendence resničnejša, toliko večji je njegov umetniški pomen. Tem zanimivejša pa je naloga za tistega, ki hoče študirati tendenco Ibsenovih spisov.

Na banketu, ki sem ga že omenil, je dejal pesnik še sledeče:

»Naloga mi je bila, slikati ljudi. Ako pa slika količkaj zadene, vложи čitatelj svoja lastna čuvstva, razpoloženje svojih občutkov vanjo, pa jih pripiše pesniku. Ali ne; še drugače je. Pesnikovo delo se lepo in fino prepesni, kajti ne samo oni, ki pišejo, pesnijo, temveč tudi tisti, ki čitajo. Sopesniki so. Često imajo več poezije nego sam pesnik.«

Ako pomislimo, koliko kritičarjev je pisalo najbolj različne komentarje o Ibsenu in njegovih pesniških delih, komentarje, ki so drug drugemu, često pa tudi sami sebi nasprotovali; ako vpoštevamo, da so ga isti kritičarji (n. pr. dunajski Speidel) danes metali med staro šaro in ga proglaševali za bebca, a jutri so ga dvigali v deveta nebesa umetnosti; ako se spomnimo, da so krogi, proti katerim je (kakor v »Ljudskem neprijatelju«, v »Stebrih družbe« i. t. d.) z največjo odločnostjo nastopal, pesnika imenovali svojega: tedaj je tudi fina ironija njegovih besed razumljiva. Mnogi bralci so bili tako poetični, da so našli hvalo v Ibsenovi graji in blagoslov v njegovi kletvi. Prav tako govori Rubek v zadnji pesnikovi drami »Če se mrtvi prebudimo«: »Kaj ve ves svet? Ničesar ne ve ves svet. V mojih portretih so videli »frapantno podobnost«, a kar sem jim podaril povrh tistih konjskih, oslovskih, pasjih, svinjskih krink, teh niso videli!« Ibsena torej jezi, ako ga bralci ne razumejo. V tem je dokaz, da hoče s svojimi spisi nekaj povedati, na čemer mu je

ležeče, da ljudje prav razumejo. To potrjuje tendencioznost njegovih umotvorov. Študijo tendence pa nam olajšuje z besedami: »Naloga mi je bila, slikati ljudi«.

Vprašanje je jako enostavno: Kakšni so ljudje, ki jih Ibsen slika?

Da dobimo kar mogoče natančnejši portret pesnika, se moramo ozreti tudi na njegovo prvotno delovanje. V začetku je bil Ibsen sploh poet sans phrase. Pisal je verze, pesmi v ožjem pomenu besede in dramske pesmi, a tudi nekatere drame, ki so namenjene odru, je sestavil v vezani besedi. Imel je pravico, pričakovati mnogo lavorik na tem polju. Njegove poezije so pričale o nenaravnem bogastvu čustev in o globočini mišljenja; temu se je pridruževala za poezijo tako pomembna, bujno razvita fantazija, in posebno značilna mu je bila moč izraževanja. V obliki pa je bil mojster. Ponekod banalno zveni, ako se pravi, da je bil mladi Ibsen formalist. Vendar je res, ali tako, da mu oblika ni bila cilj, temveč velevažno sredstvo. Pomagati mu je morala, da je to, kar je hotel, izrazil tako, kakor je hotel. Ritem, rima — vse mu je bilo nekako orodje za karakterizacijo.

Sredstva poezije je Ibsen rabil povsem samostojno. Komponiral je nekako muzikalno poezijo, ki je ne le z besedami, temveč z vsakim tonom, z ritmom, celo z rimo nekaj izrekala, slikala, narejala vtiske in obujala to, kar imenujejo Nemci »Stimmung«, ter tako izpopolnjevala vtisk besede. Ali od modnega impresionizma se je razlikovala v tem, da je igrala oblika vendarle drugo ulogo, služeč vsebini in povečujoč nje pomen, nikdar pa ni smela forma zožiti ali popačiti tvarine. Pač pa je bila snov pod njegovim mojstrskim peresom nenavadno gibčna in tako poslušna kakor barve čopiču velenadarjenega slikarja. Kakor najdivnejše harmonije, je znal komponirati tudi najbolj veličastne disonance. Glede značilnega oblikovanja bi se dal pesnik Ibsen primerjati s skladateljem Wagnerjem.

Bolj kakor oblika nas zanima seveda vsebina spisov severnega mojstra. Nenavadno bogata je poezija velikega Norvežana — mislim ne samo kvantitativno, nego še bolj kvalitativno. V obširni literaturi, ki jo je ustvaril njegov genij, pa nahajamo nekaj, kar se ponavlja v vseh njegovih slikah kakor stalna točka, okoli katere se vrti vse bujno življenje s svojim veseljem in s svojo žalostjo, z upom in obupom, s slastmi in strastmi. Kot veličastna prikazen stoji sredi vrvenja in šumenja — človek, individuum. »Naloga mu je bila, slikati ljudi.«

To bi ne bilo pravzaprav nič novega. Človeka so opisovali vsi pisatelji, velikani in maliči; saj brez tega najvažnejšega instrumenta sploh ne bi bilo literature. Ali v nobeni smeri se ni napačni idealizem tako bujno razvijal kakor v prikazovanju ljudi. Tu pa je Ibsen temeljito naredil »tabula rasa«. Ne le da ne opisuje ljudi, ki bi živeli in se vedli kakor angeli in bogovi; tudi v osredje svojih dram ne postavlja junakov po stari tradiciji, s svetniškimi aureolami okrog čela, polnih krasnih, vzvišenih lastnosti, brezmadežnih, skratka idealnih. Skoro vsaka njegova drama je kos navadnega življenja, z navadnimi ljudmi, kakršne srečujemo povsod in vsak čas.

Prvo Ibsenovo dramatično delo je »Catilina«, proizvod dvajsetletnega mladeniča. Že tu opazujemo poleg one muzikalno karakterizujoče poezije, ki sem jo omenil, poskus verističnega prikazovanja. Petindvajset let pozneje, ko je bil pesnik sam napram sebi že nenavadno kritičen, se mu je to mladeniško delo vendar zdelo še toliko vredno, da je dramo predelal in vnovič izdal. Seveda je bilo v opusu, kakor je sam priznal, prav mnogo napak. Ali dramatični sestavek, ki ga je petinštiridesetletni že dozoreli in že slavni pisatelj še enkrat porabil, in če bi ne bilo za nič drugega kakor za temelj novemu delu, je vendar moral obsegati zdravo jedro in nekaj specifično ibsenovskega, kar je v avtorjevi duši še izza toliko let ostalo.

Čisto pesniška krasota se je bolj in bolj razvijala in stopnjevala v poznejših Ibsenovih dramatičnih spevih. Vrhunec je dosegla v »Brandu« in zlasti v bajnokrasnem »Peer Gyntu«. To nista drami za oder; pesnik je imel torej glede oblike dokaj svobode, katero je porabil, da poviša poetičski čar teh spisov.

V »Brandu« vidimo človeka, ki mu je geslo: »Vse ali nič«. Neskončno blagega srca, je vendar v zasledovanju svojega cilja strog in trd, celo okruten. »Ako hočeš vse doseči, moraš vse zastaviti«, je njegov nauk. Ljudje, med katerimi živi, niso tako načelni. Današnja korist jim je več vredna nego zadnji cilj, v katerega verujejo z jezikom, a ne s srcem. Niti lastna mati ga ne razume, on pa žrtvuje svojemu jeklenemu načelu celo sinovski čut. Kakor veruje sam v svojo idejo, išče ljudi, ki bi brezobzirno verovali vanj. Ali eno samo tako osebo najde — Nežo, ženo, ki mu sledi iz globokega prepričanja, pa zataji vse svoje nagone zaradi njegovega načela. Vse mu žrtvuje; ker načelo zahteva, umre njen sinček, umre končno sama, edino človeško bitje, ki je verjelo njegovi besedi. Brandova dejanja fascinirajo tudi druge ljudi. V mali občini postane župnik, in njegov vpliv izpodrine veljavo vavpotovo, proštovo, celo škofovo.

Ali, ko zahteva, naj iz njegovih besed vsi izvajajo posledice, naj izpremene vero jezika v vero dejanja, ostane osamljen. Množica mu sledi v gorsko puščavo, sledeč prvemu mogočnemu vplivu njegovega navdušenega govora; a najpriprostejše zvijače vavpota in prošta zadostujejo, da zagrmi ljudstvo »križaj ga!« njemu, ki mu je še trenotek prej klicalo »hozana«. Ves krvav in zbit stoji v skalnati puščavi sredi nevihte — sam:

»Tisoč mi jih je sledilo, ni eden ni hotel kupiti si višave. Skozi srca veje pač hrepenenje po času, ki naj pride, prepolni si žele višjega poleta. Ali žrtvovati? — To jih prežene!«

Razne prikazni se pode pred njegovimi očmi, izkušajo ga, rogajo se njegovim mislim. Izmed živih ljudi ugleda le eno osebo, ciganko Gerd. Ona vidi na njegovem telesu sledove ran, kri v laseh, na čelu pa opraske trnjevega venca. »Ali nisi visel na križu — ga vpraša. — To je bilo pred mnogo leti; oče mi je često pripovedoval, a drugo ime je imenoval . . .« Ali Brand vidi cerkev, po kateri je hrepenel, daleč — daleč. V dvomih zakliče skozi nevihto: »Povej mi, bog v smrtni grozi: Mar za odrešenje ne zadostuje možate volje quantum satis —?« Sneženi plaz pa ga pokoplje, in skozi grmenje zadoni klic: »On je deus caritatis! . . .« (Konec prihodnjič.)

Ljudske knjižnice.

Sestavil A. Aškerc.

Med najvažnejša pospešila moderne ljudske izobrazbe spadajo ljudske knjižnice. Take knjižnice imajo namen, da podajajo občinstvu čtiva iz vseh strok človeškega znanja. Izraz »ljudska« knjižnica ne pomenja, da je literarno blago dotične biblioteke namenjeno samo preprostemu ljudstvu; beseda »ljudska« se mora razumevati v tem slučaju v najširšem pomeni. Beseda »ljudska« knjižnica tudi izraža praktični moment! Ni dovolj, da se v kakem lokalu nabirajo in zlagajo knjige, če pa je lokal zaprt in nepristopen! Taka knjižnica je mrtva in je podobna zakopanemu kapitalu, ki skopuhu ne nosi obresti. Knjižnica, ki jo občinstvo rabi in uživa, je prava ljudska knjižnica. Torej: vsak človek bodisi kateregakoli stanu ali kakršnekozi izobrazbene stopinje, najdi v pravi ljudski knjižnici svoje čtivo, knjigo po svojem okusu in po svoji duševni potrebi!

Dobro urejene in bogato založene knjižnice so prava dobrota za občinstvo in izdatno pospešujejo razširjanje izobrazbe in omike. Namesto, da ljudje ob prostih dneh — ob nedeljah in praznikih — posedajo po krčmah in beznicah, pijančujejo in se prepirajo ter pretepajo, zahajajo v knjižnice, kjer jim je za majhen denar ali celo brezplačno na razpolaganje duševna hrana dobrih pisateljev.

Narodno-pedagoški moment ljudskih knjižnic je dandanes po svetu obče pripoznan, pa zato so se zlasti v novejšem času sila razvile. Ljudsko knjižništvo je postalo takorekoč bistven element moderne prosvete in posebna stroka, ki ima svoja posebna glasila¹⁾, pečajoča se izključno z razvojem ljudskih knjižnic po vsem kulturnem svetu.

Vseučiliške, dvorne in akademijske knjižnice, čeprav so tudi javne in občinstvu pristopne, niso prave »ljudske« knjižnice, ker niso ustanovljene nalašč za široke mase prebivalstva in niso neodvisne institucije. Zato tukaj ne govorimo podrobneje o njih. —

Oglejmo pa si sedaj nekatere prave ljudske knjižnice, pa naj se nahajajo kjerbodi v kulturnem svetu!

Največjo ljudsko knjižnico ima Boston (S. A.). Bostonska ljud. knjižnica šteje $\frac{1}{2}$ milijona zvezkov, potem prideta London in Pariz s $\frac{1}{4}$ milijona knjig; Chicago in Manchester imata vsak po 200.000 zvezkov. Vzor prave ljudske knjižnice je ljudska knjižnica bostonska. Samih časopisov je v tej knjižnici nad 1000. V ameriškanskih knjižnicah se plačuje navadno po 2 centa na dan od knjige (100 cent. = dolar). Velike knjižnice ima seveda tudi Novi York. Leta 1890. je bilo v Združenih državah 270 mest, ki so imela svobodne knjižnice s približno 4 milijoni zvezkov.

Vse ljudske knjižnice dunajske štejejo skupaj 40.000 zvezkov. Dunajski »Volksbildungsverein« je imel l. 1898. na Dunaju 12 ljudskih knjižnic, razen teh pa še 5 knjižnic za garnizije, 4 za obrtne učence, 8 za bolnišnice in 1 za ječe. To društvo izdaje za svoje knjižnice na leto po 40.000 kron. Vse ljudske knjižnice dunajske potrebujejo za svoje namene na leto po 200.000 kron.

V Gradcu je štela ljudska knjižnica l. 1897. nad 23.000 zvezkov.

Berlin je imel leta 1897. 27 ljudskih knjižnic z okroglimi 35.000 zvezki. V osrednji Evropi ima Nemčija sploh najrazvitejše

¹⁾ N. pr. Dr. E. Schultze, Freie öffentl. Bibliotheken, Volksbibliotheken Stettin, 1900; — Blätter für Volksbibliotheken und Leschallen. I. Jahrg. Leipzig. — Dr. Bohatta und Dr. Holzmann: Adressbuch der Bibliotheken der österr.-ung. Monarchie. Wien 1900. — »Minerva« (organ za ljudske knjižnice celega sveta). — Dr. Reyer: Entwicklung der Volksbibliotheken, Leipzig 1893.

ljudsko knjižništvo. Ni ga tam skoro mesta brez ljudske knjižnice. Sama Saksonska n. pr. ima 198 takih knjižnic. Nemške ljudske knjižnice imajo svoje posebne hiše in palače.

Lepo razvito je v novejšem času ljudsko knjižništvo v Švici. Največje švicarsko mesto Zürich, ki šteje 170.090 preb., ima 8 ljudskih knjižnic, ki jih ima vse v svoji oskrbi »Pestalozzijeva družba«.

Visokokulturne skandinavske države so kar napolnjene z ljudskimi knjižnicami. Kopenhagenske knjižnice štejejo vse skupaj nad 35.000 zvezkov; pa tudi druga danska mesta imajo svoje knjižnice. Država daje tem knjižnicam na leto po 300.000 kron subvencije. Norvegija ima v Kristijaniji, v Bergenu in drugod številne in bogate knjižnice. Vsa Švedija pa ima okoli 3000 ljudskih knjižnic z blizu 1.000.000 zvezki. Znano je, da so Fini (Čudi) jako izobražen narod. Na vsem Finskem je nad 800 ljudskih knjižnic.

V Italiji je najstarejša takšna knjižnica v Milanu, ki šteje okoli 21.000 zv. Rim je dobil svojo lj. knjižnico šele potem, ko ga je zasedel Vik. Emanuel. Lj. knjiž. so tudi v Benetkah, v Florenciji i. dr.

Slovanska Rusija se trudi zlasti v novejšem času, da uvede po mestih in tudi po deželi čimveč ljudskih knjižnic. Statistika kaže vsporedno z naraščajočim ljudskim šolstvom tudi napredek knjižnic. Že v 80. letih je bilo na Ruskem nad 800 ljudskih knjižnic. Zanimivo je, da se je prva taka knjižnica na Ruskem ustanovila v Tomsku (v Sibiriji) l. 1835. Moskva je imela pred 6 leti 2 ljudski knjižnici. Peterburška ljudska knjižnica je v velikanski palači, ki jo je podarila neka Rusinja v ta namen. Za razširjanje ljudskih knjižnic po Rusiji se je ustanovilo pred leti v Peterburgu posebno društvo, ki ima sijajne uspehe.

Gibčni in žilavi Čehi so tudi v ljudskem knjižništvu zelo napredovali. Ljudska knjižnica (češka) v Pragi šteje okoli 10.000 zvezkov in potroši na leto po 14.000 kron. Kajpada ima vsako češko mesto bodisi občinsko ali kako društveno ljudsko knjižnico.

Poljsko¹⁾ ljudsko knjižništvo je zelo razvito. Krakovsko društvo za narodno prosveto je ustanovilo po deželi (po trgih in vaseh) že nad 700 ljudskih knjižnic; levovsko enako društvo pa blizu 400; v Levovu samem jih je 9. Vrhutega je ustanovilo društvo »Ljudska šola« okoli 90 javnih ljudskih čitalnic, med temi sta 2 v Krakovu. Še živahnejši so na tem polju Poljaki, živeči v Nemčiji. Do l. 1898. je bilo tam okoli 1400 javnih poljskih ljudskih knjižnic, za katere so potrošili nad 200.000 mark.

¹⁾ Sporočil mi g. prof. Zawilinski v Krakovu.

Ozrimo se še na nekatere druge dele sveta!

V Avstraliji je štelo l. 1891. mesto Melbourne v svoji javni knjižnici 127.000 zvezkov in 173.000 brošur. Ljudska knjižnica v Sidneyu je štela l. 1891. 92.000 zvezkov. Ljudska knjižnica v Aucklandu (Nova Zelandija) je imela l. 1890. 23.000 zvezkov. Cela južna angleška Afrika je štela leta 1890. v svojih ljudskih knjižnicah circa 220.000 zvezkov. Kapsko mesto samo (Cape-Town) je imelo v svoji javni knjižnici 48.000 zvezkov. Seveda so tudi napredni in ukaželjni Japonci začeli po svojih mestih snovati ljudske knjižnice. Razen cesarske knjižnice je sedaj v Tokiju še 8 javnih in 12 privatnih knjižnic s 70.000 zvezki, med katerimi je okoli 5000 evropskih knjig. Posojilnic za knjige je v Tokiju 60.

Naj še dostavim, da imajo ponekod po Nemškem, v Švediji in Norvegiji takozvane potujoče knjižnice. Posamezne knjižnice zamenjavajo namreč svoje knjige med seboj, tako da imajo čitatelji zmerom novo čtivo. Ta vrsta knjižnic se je izkazala baje jako praktična.

V Severni Ameriki, pa tudi v Evropi so v novejšem času zelo važne fabriške delavske knjižnice, ki jih podjetniki ustanavljajo na svoje stroške. Letos je pisala tvrdka »Calumet & Hecla Mining Company«, ki ima svoj sedež v Bostonu, svoje rudnike pa v Michiganu v Severni Ameriki ljubljanskemu knjigarju Schwentnerju, da je sklenila ustanoviti za tamošnje slovenske delavce tudi posebno slovensko knjižnico ter je prosila za katalog slovenskih knjig.

Tudi ljubljanska tobačna tovarna namerava baje za svoje slovenske delavke in delavce sestaviti slovensko knjižnico.

*

Ljudska knjižnica dosega le takrat svoj namen, če jo ljudstvo (prebivalstvo) res tudi obiskuje. In najimenoitnejše knjižnice sveta, katere smo dosedaj omenili, so izvrstno obiskovane. Tako n. pr. izkazujejo: londonska, manchesterska in pariška ljudska knjižnica po 1,3, 1,5, 1,5 letnih izposojitev. Londonske knjižnice štejejo 2,5 letnih izposojitev, toliko tudi Chicago. Amerikanci in Angleži so najgloblje spoznali veliki pomen ljudskih knjižnic. Zato pa dobivajo tamošnje knjižnice velike subvencije od mest in države. Tako n. pr. zahteva letni budget za bostonsko knjižnico po 7 mark od družine; v Chicagu pride v isti namen po 3 marke, v Manchesteru po 2 marki; toliko pride tudi v Parizu na posamezno familio.

V Ameriki podpirajo rodoljubni bogatini kaj radi javne knjižnice in jih ustanavljajo iz svojega žepa. Dogaja se, da podari kdo po stotisoč, po milijon dolarjev za ustanovitev ljudske knjižnice.

Razume se pač samo ob sebi, da morejo imeti velike ljudske knjižnice samo veliki narodi, ki imajo bogato razvito literaturo. Čim večjo literaturo ima kak narod, tem večje knjižnice ima, ker moramo vendar v prvi vrsti vpoštevati narodno, domačo književnost. Dela iz tujih jezikov morajo biti seveda tudi zastopana v vsaki pravi javni ljudski knjižnici, in to v prevodih in v izvirnikih.

Čisto naravno je, da mi Slovenci dosedaj še nismo mogli imeti velikih ljudskih knjižnic.

Nekoliko nadomešča takšne ljudske knjižnice naša »Družba sv. Mohorja«, ki pa bi morala biti osnovana na **svobodnejših** načelih, da bi bolj ustrezala svojemu namenu: podajati ljudstvu **vsestransko** izobrazbo. No, že to, kar je ta družba storila dosedaj za naše slovensko ljudstvo, je vredno največje pohvale. Smelo bi se nekako reči, da ima skoro vsak slov. kmet svojo skromno domačo knjižnico, za katere pomnožitev plačuje na leto po 2 kroni. Če bi se ozirali samo na to vsoto, bi morali reči, da plačuje slovenski kmet za svojo privatno knjižnico razmeroma več nego Amerikanec za mestno ljudsko knjižnico. Seveda je med obema knjižnicama velik razloček. —

Po mnogih krajih na Slovenskem obstoje farne in tudi šolske knjižnice, v katerih dobiva ljudstvo razen knjig »Mohorjeve družbe« tudi drugih knjig na posodo. Da bi pa kje na Slovenskem bila kaka občinska, trška ali mestna slovenska knjižnica, nam ni znano.

Prvo javno, neodvisno slovensko ljudsko knjižnico je ustanovil lani v spomin Slomšekovega jubileja na Ponikvi (na Štajerskem) ljubljanski policijski svetnik, g. Podgoršek.

Po vseh slovenskih pokrajinah je veliko število »čitalnic«, »bralnih« in podobnih društev, ki bi lahko vsa imela svoje ljudske knjižnice. Nekatera taka društva imajo tudi res lepo urejene knjižnice; velika večina takih čitalnic pa je izgrešila svoj pravi namen ter se prelevila v zgolj zabavna shajališča. Želeti bi bilo, da bi se slovenske čitalnice zopet spomnile, da so bile ustanovljene v prvi vrsti za — čitanje knjig in časopisov ter za poljudna predavanja. Ko bi pa pogledali v sobo takega takega »slavnega« bralnega društva, bi videli nemara, da se časopisi in knjige ne dajejo vezat, nego da leži vse to literarno blago zamazano, raztrgano, zaprašeno in razmetano po vseh kotih, navadno pod streho mišim v hrano. Naše

beletristične časopise in pa knjige »Družbe sv. Mohorja« ter »Slovenske Matic« lahko najdeš včasih tudi na straniščih . . . Koliko književnega blaga se je na ta način pri nas že lahkomišelnog pogubilo, o tem bi se dala pisati cela »študija«.

Ljubljana nima do danes še nobene javne slovenske ljudske knjižnice! In vendar zahteva pomen Ljubljane, metropole slovenskega naroda, da se tudi tukaj ustanovi čimprej mogoče takšna knjižnica po vzoru drugih javnih ljudskih knjižnic. Kolikor smo izvedeli izza kulisa, se je kvas za to stvar že postavil na odločilnem mestu. Upajmo, da se plemenita ideja čimprej uresniči — na korist našemu slovenskemu prebivalstvu in mestu samemu v čast.

Te vrste so samo površen pregled modernega ljudskega knjižništva in imajo namen, vzbujati večje zanimanje za ta pripomoček narodne prosvete.

Kakšna pa je notranja organizacija ljudskih knjižnic in kako bi se dale pri nas z uspehom ustanavljati, to pa je tako važno vprašanje, da izpregovorimo o njem o priliki s posebnim člankom.

Književne novosti

Ruska antologija v slovenskih prevodih. Zbrala in uredila Ivan Vesel in A. Aškerc. V Gorici. Založila in natisnila Goriška tiskarna Gabrščekova. 1901. Mala 8°. Str. 464. Cena broš. eksemplarju 3 K, elegantno vezanemu 4 K 50 h, po pošti 20 h več. V Ljubljani prodaja knjigarna L. Schwentnerjeva. — To antologijo je bil zasnoval I. Vesel, a ko je lani m. decembra umrl, nadaljeval je poročevalec delo od 4. pole do konca. V antologiji je zastopanih 74 ruskih pesnikov in pesnic z več ali manj prevodi, tako da obsega skoro vso dobo ruske umetne poezije izza 18. stoletja do današnjih dni. Ker je poročevalec sam sourednik in soprevajatelj, se ne spušča v nikakšno kritiko, nego se usoja knjigo priporočati rojakom zaradi ruske poezije same, ki tukaj prvičkrat v posebnem zborniku stopa pred slovensko občinstvo. »Ruska antologija« je v tem zmislu res nekaj novega, in založnik Gabršček zasluži, da ga naše občinstvo podpira.

Izza Puškina je ruska poezija v vezani in nevezani besedi del svetovne literature, in vsi znameniti ruski pisatelji so že prevedeni na kulturne jezike evropske. Toliko bolj se moramo zanimati za ruske pesnike mi Slovenci, ki smo Rusom pravi bratje po plemenskem sorodstvu in jeziku! Blagoglasni in bogati ruski jezik govori okoli 85 milijonov ljudi, in ta slovanski jezik je našemu narečju tako podoben, da se ga Slovenec, ki ima količkaj dobre volje, nauči v nekaterih mesecih. In ta jezik je ključ do zlatih zakladov pesniških, ki se lahko merijo z zapadnimi neslovanskimi literarnimi zakladi. Mi Slovenci

se moramo sploh že enkrat otresti tistih za nas pogubnih predsodkov, ki so nam jih vtepli v glavo v nemških šolah, češ, da se baje le v nemški literaturi nahajajo najboljši pesniki. Te predsodke so nam v naših potujočih šolah tako dolgo sugerirali, da se jih naša inteligencija ne more otresti in zato sega, kadar išče duševnih užikov, največkrat po nemških beletristih. Ruski novelisti in romanopisci so že zdavnaj enakovredni zapadnim neslovanskim novelistom, a nekateri ruski pisatelji presegajo vse druge svetovne pisatelje. Kdo so: Tolstoj, Čehov in Gorkij, če ne Rusi?! A tudi v vezani besedi, v poeziji v ožjem pomenu so ustvarili Rusi čudovitih stvari, ki se smelo kosajo s pesnitvami neslovanskih pesnikov. »Ruska antologija« prinaša nekaj vzgledov te poezije. Zato mislimo, da najde ta prvi naš poskus odziva med našim čitateljstvom; zlasti se obračamo do naše študujoče mladine, da naj se potruji spoznavati rusko poezijo.

Antologijo ruskih pesnikov imajo drugi zapadni veliki narodi že zdavnaj. Nemcem je podal takšno antologijo menda prvi Bodensedt že začetkom druge polovice preteklega stoletja. Čehi imajo prevedene skoro vse znamenitejše ruske pesnike, a z ruskim pesništvom jih seznanja posebna »Ruská knihovna«. »Matica Hrvatska« je izdala pred par leti Puškina. Tudi mi imamo prevedenega mnogo iz Turgenjeva, Dostojevskega, Čehova, Tolstega in Gorkega. V naši »Ruski antologiji« pa stopajo pred slovansko občinstvo ruski pesniki v slovenskih prevodih.

Lani je prevedel g. Korš vsega našega Prešerna in ga izdal za pesnikov jubilej. To je bil znamenit dogodek v rusko-slovenski literarni vzajemnosti. Bratje Rusi naj bi smatrali našo »Rusko antologijo« kot skromen odziv ruskemu Prešernu. A slovensko občinstvo naj bi že iz tega razloga pokupilo III. zvezek »Salonske knjižnice«, ki je naša »Ruska antologija«.¹⁾

Ako naše čitateljstvo seže založniku pod rame, izda pač sčasoma še češko in poljsko . . . antologijo.

A. Aškerc.

Knjige »Jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti« za l. 1901.

A. »Rad«. Knjiga 145. Razredi filologijsko-historijski i filozofsko-juridički 55. U Zagrebu 1901. Knjižara Jugosl. akademije. Dionička tiskara. Vsečina: Uzori Reljkovićevu »Kućniku«. Spisal dr. Tropsch. — Humanist Matija Grbić

¹⁾ Gospod dr. Mencinger nas je opozoril te dni še na naslednje tiskovne pomote v svojih prevodih:

Stran 137., 6. vrsta: namesto »zatre« naj stoji: zatne.

„ 139. v drugi vrsti poslednje kitice: namesto »shod« naj stoji: hod.

„ 144. prva vrsta zadnje kitice namesto: »o slad ni« naj stoji: osladni.

„ 146. čitaj v 4. vrsti namesto: »in slednji jasni dan«, naj stoji: za slednji jasni dan.

„ 154., 5. vrsta namesto: »močnega« naj stoji: nočnega.

„ 155., zadnja vrsta namesto: »tu v hladni« naj stoji: in v hladni.

„ 164. V: Ne; nisem Byron, 3. vrsta namesto »znane« naj stoji: gnane.

„ 168., 4. vrsta namesto »in gnala vštric« naj stoji: ju gnala vštric.

„ 168., 5. „ „ »zaklala« naj stoji: razklala.

„ 286., 10. „ „ naj stoji pomeče (ne: »pomete«).

„ 335., 15. „ „ „ stvarilne (misli) [ne: »svarilne«].

V »Kazalu« pa je med Lermontovljevim pesmimi izostala na strani 158. natisnjena pesem »Hrib«.

(Garbitius Illyricus). Spisal dr. J. Körbler. — Jazik u Karečku. Spisal M. Vukčević. — Moć sv. Šimuna Bogoprimatea u Zadru. Spisal dr. L. Jelić.

B. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena. VI. Uredil dr. A. Radić. Vsebina: Vrtnik na otoku Krku. (Dalje). Spisal J. Žic. — Kralje v turški Hrvatski. Folklor. študije. Spisal J. Klarić. — Vjerovanja u Bosni in Hercegovini. Zabeležil J. Zovko.

C. Ljetopis za l. 1900. Zvezek XV. Ta letopis obsega najprej upravna izveštja, potem slede članki. Dr. Mohorovičić je spisal življenje bivšega predsednika jugoslov. akademije, Torbarja. G. dr. Musić pa je objavil prezanimivo študijo o Prešernovem »Krstu pri Savici«, ki jo je čital lani dne 3. decembra v spomin pesnikovega jubileja. Ta študija obsega skoro dve tiskani poli in je sploh prva večja študija o Prešernovem eposu. Poročevalec teh vrst je bil lani navzoči pri predavanju in je občudoval duhovito in pesniško navdahnjeno literarno-estetično razpravo našega rojaka akademika, ki je lepo in jasno pokazal, kako tesno je spojen ta epos z značajem in duševnim razvojem Prešerna samega. Za sedaj samo zabeležujemo ta essay, ki je izišel tudi v posebnem odtisku, v kratkem pa izpregovorimo o njem več. A. A.

Jurja Dalmatina Predgovor k bibliji iz l. 1584. Prepisal, založil in izdal Anton Chráska. V Č. Budějovicah. Natisnil A. Pokorný. 1901. 8°. XII. + 84. Cena 30 h, vezana 60 h. — Kakor znano, Trubar ni prevedel celega svetega pisma, to je marveč delo Jurja Dalmatina. Dalmatin je izdal l. 1575. Jezusa Siraha, l. 1578. Pentatevha, l. 1580. Salomonove pripovedi; tako je polagoma končal prvi slovenski prevod celega svetega pisma, ki je izšlo v Vitenbergu na Saksonskem l. 1584. To znamenito delo protestantovske dobe ima za nemškimi tudi dolg slovenski predgovor jako polemičnega značaja o navdahnjenosti in svetosti svetega pisma, o Bogu, o stvarjenju tega sveta, o človeku in prirojenem grehu, o človeški svobodni volji, o kazni in božjem srdi radi greha, o postavi, o evangeliju, o pridigarstvu, o veri, o dobrih delih, o pokori, o sv. zakramentih, o sv. krstu, o Kristusovi večerji, o krščanski cerkvi. In ta predgovor je v posebni knjižici izdal Chráska ter ga na več mestih opremil z opombami, ki polemizujejo s katoliško cerkvijo. Namen ma je očit; sam pravi v uvodu: »Ali bi ne bilo pametneje rešiti versko vprašanje tako, kakor so to storili Slovenci v 16. stoletju?« to je, poprijeti se protestantizma. Ker se v čisto verska vprašanja ne maramo spuščati, tudi ne reagujemo na proselitske poskuse g. Chráske. Zgodovinska resnica je sicer, da so dandanes protestantovski narodi na višji stopinji kulture nego katoliški, ne verjamemo pa, da bi bil to provzročil protestantizem sam, in da bi bila to samo njegova zasluga, nego tukaj pridejo še čisto drugi činitelji v poštev, kakor n. pr. rasa, geografska lega, podnebje in državne oblike. Dandanes tudi verska vprašanja niso na dnevnem redu v istem zmislu kakor v 16. stl. Reformacija je resda najsijajnejša doba naše slovenske zgodovine, protireformacija pa najžalotnejša. Ali mi dandanes vendar ne moremo več v tisto versko strujo, v kateri so živeli Trubarjevi vrstniki, ker nas loči od tiste dobe ne samo časovno, nego tudi velikansko kulturno razdobje. Današnji Nemci se ne ogrevajo za protestantizem iz verskih, nego iz čisto političnih razlogov. Navsezadnje pa je dogmatični in oficialni protestantizem takisto nestrpen in zelotski kakor oficialni moderni katolicizem.

Končno pa poudarjamo, da smo gospodu Chráski hvaležni, ker se s tako idealno ljubeznijo peča s klasiki naše slavne in prevažne reformacijske dobe!

Prvi listi. Izdali slovenski in hrvatski učiteljski abiturienti. Ljubljana 1901. Narodna tiskarna. Založili abiturienti. — Po zgledu gimnazijskih abiturientov, ki so bili pred tremi leti izdali svojo knjigo »Na razstanku«, izdali so letos še nekateri učiteljski abiturienti nekaj takega. Čeprav seveda »Prvi listi« ne dosežajo estetične višine almanaha »Na razstanku«, nas vendar tudi ta knjiga veseli, ker priča, da je tudi med učiteljskimi pripravniki, ki se pripravljajo za praktični svoj poklic, dovolj idealno navdahnjenih ljudi. Pesmi in proza v tej knjigi pričajo, da je med sestavitelji tega almanaha marsikak beletristen talent, ki pa še ni dozorel. Lirike je brez dvoma v teh dekadentnih verzih dovolj, toda dotični pesniki se zelo motijo, če mislijo, da ima ta anarhistična psevdo-metrika kako veljavo v bodočnosti. Gospodje so čitali tu in tam, da je taka oblika »moderna«, ali gospodje ne vedo, kako je nastala ta vihrava in bolna oblika. Nastala je in vzrasla iz takisto bolnih, nervoznih, raztrganih in blaziranih duš velikomestnih francoskih pesniških »bohémov«, ki so jih začeli po opičje posnemati tudi po drugod, misleč, da je vse »dobro«, kar pride iz Pariza. Dandanes se smejemo takim abnormalnostim in smejemo se tudi dekadentom »Prvih listov«. Med črticami, pisanimi v prozi, se nahaja marsikaka lepa stvar, čeprav tudi v prozi prevladuje dekadenca. Na str. 65. je n. pr. naslov: »Blazno hrepenenje« popolnoma umestno. Nikakor pa ni nemogoče, da kdo izmed teh almanaharjev, ki tukaj v »Prvih listih« diletantujejo, razvije sčasoma svoj resnični talent, ki ga bo pa treba seveda brusiti z različnimi študijami. To mi samo iz srca želimo, ker visoko cenimo učiteljski stan, ki ima pa tudi priliko, da, živeč sredi ljudstva, opazuje njegovo življenje in gleda v njegovo dušo kakor njegov tovariš duhovnik . . . Četudi »Prvi listi« ne prinašajo zrelega sadja, vendar nas knjiga veseli, ker so jo izdali mladi možje, ki so se šolali po večini na ljubljanskem, v jedru svojem nemškem učiteljskišću, na katerem se uče samo trije predmeti s slovenskim učnim jezikom, in to veronauk, slovenski jezik in matematika. Prirodoslovje se poučuje na moškem oddelku v slovenščini, v ženskem pa v nemščini! Za žensko je baje boljše, če zna manj slovensko, ker se potem manj zaveda svoje narodnosti in lože potuje mladino. —

Anton Martin Slomšek kot pedagog. Spisal Josip Brinar. Natisnil in založil Dragotin Hribar v Celju 1901. 94 strani. Cena 1 K, po pošti 10 h več. — Vsak izobraženi Slovenec ve, da je bil Slomšek znamenit pedagog, a še strokovnjak je bil doslej v zadregi, kadar bi moral natančneje govoriti o odgojnih in didaktičnih načelih Slomškovih. Slomšek namreč ni spisal sistematičnih pedagoških del, iz katerih bi lahko posnemali njegovo teorijo; treba je bilo marveč njegove pedagoške nazore iskati in zbirati po mnogoštevilnih razpravah, objavljenih v »Drobtinicah« in drugod, ali pa abstrahirati iz snovi in uredbe šolskih knjig, ki jim je bil on oče. Temu nedostatku je vsaj deloma odpomogel Brinarjev spis, ki mu je »Slovensko učiteljsko društvo za ptujski okraj« prisodilo častno nagrado. Tu imaš v poglavju B. sistem Slomškovih nazorov o vzgoji (I. o vzgojni svrhi, II. o vzgojnem postopanju, III. o sredstvih vzgoje, IV. o vzgojnih oblikah), v poglavju C. sistem Slomškovih nazorov o pouku (I. o svrhi pouka in o učnem postopanju, II. o učnih predmetih, III. o šoli in učiteljih), v poglavju D. Slomška kot pedagoškega pisatelja (I. Slomškov spisi za mladino, II. učne knjige, III. pedagoške razprave in »Blaže in Nežica«). Spreedi čitamo za »Uvodom« v poglavju A. o Slomškovem življenju in njegovi

dobi, češ, da moremo le tedaj prav presoditi človeka, ki se visoko dvigne v človeški družbi, ako poznamo njegovo okolico.« V tem zmislu razlaga pisatelj n. pr. rano Slomšekovo zanimanje za slovenščino z razvojem narodnostnih razmer v Napoleonovi Iliriji ter opozarja na Vodnika in »druge navdušene šolnike« pa na Metelkovo slovensko stolico. Brez dvoma je nastanek Ilirije sam ob sebi zanimal sosede, a Iliriji je manjkalo moč; v nekem rokopisu znanega Primca, ki je deloval v Gradcu, čitamo: »In Illyrien hätte man nun die schönste Gelegenheit, für die Cultur der Landessprache etwas zu thun. Aber es fehlt an Aufmunterung und Gemeingeist! Die Herren Pf. V. und R. (Vodnik, Ravnikar) sind in Laibach die einzigen, welche sich mit anhaltendem Eifer darauf verlegen . . .« In Gradec je dobil prej slovensko stolico nego Ljubljana, in z narodno vneto Cvetka, Jaklina, Modrinjaka se je v Iliriji mogla meriti le navdušenost Vodnikova; Vodnik, čigar pesmi je čital Slomšek že v gimnaziji, mu je pač bil »svetla zvezda«, kakor pravi v pesmi l. 1859. Na Slomškega je deloval, kakor na vse te sinove jožefinske dobe, romantični duh časa, ki se je naslajal z zvočnostjo jezika in melodijo petja, ki je omikancem nalagal skrb za odgojo človeštva. Ravnatelj graške filozofije Appeltauer je ob drugi otvoritvi slovenske stolice (1823) izpregovoril besede: »Der Priester muss sich auf der Kanzel über die Gemeinheit erheben und über die Unbildung der ungeschlachten Volksmundart.« Ali ni to misel, ki jo je tolikokrat izrekel Slomšek?! Spomini Herderjevih idej se nahajajo često v Slomšku, da, Slomšek ga celo citira. Nerešena je dozdej naloga — tudi g. Brinar se je ni lotil —, kako se je izobraževal Slomšek, kaj je posebno čital in študiral v gimnaziji; rešitev te naloge bi olajšala analizo Slomškovega mišljenja, pa tudi omogočila pravično sodbo o njega izvirnosti; le tedaj bomo prav cenili moža, če spoznamo vse tanke in močne vezi, s katerimi je bil privezan na preteklost in svojo dobo. Slomšek n. pr. ni osamel v svoji skrbi za nedeljske šole; zgodovina marveč kaže, da se je 18. stoletje ob svojem koncu sploh silno zanimalo za to šolstvo, zlasti v Ameriki in na Angleškem; v začetku 19. stoletja so bile nedeljske šole uvedene že na Bavarskem. Posebe bi še bilo treba preiskati, koliko se je Slomšek bavil s pedagoško teorijo prve polovice 19. stoletja; zdi se mi, da se zanj, zlasti za didaktiko ni mnogo brigal; sam rojen šolnik, je preziral potrebo teoretične metodike. Zaslugam Slomškovim bi bil Brinar dal pravo mero, če bi se bil oziral bolj na takratni šolski zakon, zlasti na izboljške »politične šolske ustave« po l. 1848., na drugi strani pa bi mu bil Slomšek pridobil, ako bi bil g. pisatelj močnejše uvaževal njegova »Berila« in ne presojal njegove metode malodane izključno po »Blažetu in Nežici«.

Tupatam se misli vrste premalo gladko, zlasti tam, kjer nastopa pisatelj s splošnim razmotrivanjem, tako v uvodu in na strani 8., kjer si sam nasprotuje. Jezikovnih hib je več. S stvarnega stališča napravi knjiga na bralca ugoden vtisk; pisatelj razpolaga s teoretično naobrazbo, da ž njo lahko presoja konkretne slučaje; nekatere citirane avtoritete, kakor Taine, Hennequin, služijo pač le figuriranju, takisto francoski citat iz Voltaireja; ni mi jasno, kaj naj pomenijo Goethejeve besede

»Im Ganzen — haltet euch an Worte!
dann geht ihr durch die sichere Pforte
zum Tempel der Gewissheit ein« —

kot moto zadnjemu poglavju »Slomšek kot pedagoški pisatelj«; te ironične besede daje Mefistofel učencu za vodilo pri študiju teologije ter jih nadaljuje tako-le:

»Denn eben, wo Begriffe fehlen,
da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.
Mit Worten lässt sich trefflich streiten,
mit Worten ein System bereiten,
an Worte lässt sich trefflich glauben,
von einem Wort lässt sich kein Jota rauben«.

Brinar torej Goethejevega citata ni razumel. V duhu novejšje, odraslim namenjene literature se odločno upira sledovom Slomšekovega moralizujočega mladinskega slovstva ter zahteva v čitankah poleg morale in realij tudi pravo poezijo, ki nima izven sebe namena. Najsi bi bilo Brinarjevo delo manj dobro, nego je, ostalo bi vendarle znamenito kot začetek, kot jedro kristala. Želeti bi bilo, da bi se vse učiteljstvo tako temeljito bavilo s pedagogiko, kakor se bavi Brinar.

Dr. Fr. Ilešič.

Dve slovenski knjižici iz 18. stoletja. — P. Valter Šmid mi je poslal na ogled dve knjižici iz bogate knjižnice admontskega samostana: prvo in drugo izdajo razlaganja malega katekizma. Naslov 1. izdaji se glasi: »Obchinzka knisicza izpitavanya teh pet glavnih stukov maloga katekismussa postuvanoga patra Petra Kanisiussa iz tovarustva Jesussa na vizzoko zapovedanye, i poterdenye duhovneh, i szvetczkeh Poglavarov iz nemskoga preftavlena, ino izdana. Za hafzen vfzeh Gozpodov, Farmoftrov, Dufs-Szkerbitelov, Skolnikov, Decze, Sztarffov, i vfzeh Kotrigov Bratovchine Kerfchanzkoga navuka vu leti 1758. — Pritizkana v Graczi pri Witmonstetarszkim erbom.« (16^a). Druga izdaja je izšla 1764 pri taistem tiskarju v mali osmerki. Prva ima listov H₁, druga H₄. Zanimiv je predgovor prve izdaje, ki naj bo hkratu tudi vzorec jezika. »Szlovenzki jezik je telko fele, dabi, ako bi fze vfzakomi htelo zadofzta vchiniti, vu vfzaki fari drugo knisiczto potrebno bilo pritizkati. Da pak to nemore biti, preftimali fzo duhovni poglavari, da fze edna obchinzka knisicza, kera je, na pol horvaczko napravljena, konchema v-takffe fare vpala, kere vech od horvaczkoga, kak od krainzkoga jezika imajo. Kak pak je czil ino konecz ovih knisicz ne, dabi fze ludi novoga jezika vuchili, temoch dabi fze kerfchanzki navuk léfi ednako vuchio; tak budo vfzi farmastri znali, da fze morajo ne fznamo polek ovih knisicz derfati ino ravnati, temoch tudi zavekfši hafzen duff, in povekfšanye kerfchanzkoga navuka polek fege ino navadnoga guchanya szvoje fare. Ako fze more biti neke befzede neznane vidio kakti: merttuchlivofzt, nazlob, i vech druge, kere vfzlovenzkem jeziki ne naide, fzo szato iz horvaczkoga vzete, da fze pochafzi tak lehko budo na tote befzede navadili, kak na krainczke, ali nemske.« — Kakor pravi neznani pisatelj sam, se naslanja jezik na hrvaščino, — meni menda kajkavščino —, a druga izdaja je že bolj slovenska; genet. končnica -oga je skoro dosledno zamenjana z -ega, tudi besedje je ponekod drugo, mesto »u« stoji »ü« v besedah kakor dūfza, drūgi, vūpati, stūk itd. Vendar je slovenščini nevešč menih zapisal na prvem listu: Bibliothecae Admontensis windischer Cánifius vielmehr Croatischer.

Sklepaje po tekstu druge izdaje, sem zaznal, da je pisec rabil neko vzhodnoštajersko narečje, najbrž prav ob ogrski meji, dočim se jezik 1. izdaje

naslanja na narečje, ki se govori južno od onega. Naj navedem nekaj takih izrazov, ki so značilni za vzhodnoštajersko narečje: pervle, najprea, ar, kakti, ka (= da), neti-neti (= niti-niti), fmetno, zapfztoin, razvi, gnesz (= danes); fza-mrad; dufnofzt, dén, szudecz, vofznik (= jetnik), dobro nakanyenye (= namen), düffe v hiczah, nafzlob, rafzipavanye penesz, kipecz, czonyavanye (= davanje priimkov), betesnik, vüzem, turiszhe, miholschak (= september); ledichen, lüczka fena, takffe, seden (= žejen), tērdokoren, prékreden; chteti (= čitati), kaftigati, pokoro vchiniti, fzvetke fzvetiti; toti (ne vedno). Instr. sing. fem. se glasi na -oj: fmarlivoltztjoi, z gnadoi Bosjoi. Part. praet. I. m. se ne končava nikdar na -l: dao, bio, priffo, mogo, odkrio, vuchio, napravo, fztvaro, odressfo, fzodo, rafalo (= razžalil), — zopet majhen prinos za izgovor -a.

Dr. Glaser ni kljub svoji natančnosti v bibliografskih podatkih nikjer omenil teh dveh knjižic, najbrž jih ni bilo nikjer zaslediti. Na str. 204. I. zvezka »Slovst. zgod.« je sicer omenjen neki »Ta male katehismus Petra Kanisiusa etc.«, in ondudaj naj se pristavi naslov gori opisanih knjižic. *I. Wester.*

Med revijami

Pariška *Nouvelle Revue* je prinesla v poslednjih štev. zanimljiv odlok naučnega ministrstva zastran jezika. Misli so te-le: Ker je govorjeni jezik živ ustroj, ki se razvija in izpreminja, in ker se govorica ne meni mnogo za slovniška pravila, ampak išče prostosti, lahkote in enostavnosti, prihaja od časa do časa, bolj ali manj pravilno, za vsak jezik potreba, da se pisava predrugači in za silo v soglasje spravi z govorico. Toda kako izvesti izpremembe in do katere meje? V živi govorici se menjavajo, premikajo, prestavljajo in prenašajo besede, oblike in njih pomeni, to pa. na korist gibčnosti misli in jasnosti izraževanja. Pri tem prenašanju je udeležen ves narod. Veliki pisatelji od časa do časa sicer ustavljajo jezik v njegovem premikanju in ustanavljajo za daljšo dobo veljavne oblike. Toda svojega slovarja ne morejo drugače obogatiti, kakor da se pomešajo med živahno in žlobudravo množico ter si med ljudstvom naberejo potrebne besedne zaloge. Množica pa se poprijemlje izrazov, ki se prilegajo njeni domišljivosti in ji segajo v srce. Množica ne gleda na slovniško pravilnost, ampak ulovi včasi izraz, ki ga je prineslo naključje, ki pa je srečno in smelo izbran in z mislijo zvezan morda na originalen način. Brez pomislekov podira narod jezikove oblike, iz kosov pa sestavlja nove stvore za krepko izraževanje čutil in strasti. Tako se jezik prenavlja in preraja. Seveda se to ne dela brez nekakega nereda ali celo spotike. Bodoči sestavljalec novega slovarja bode pač godrnjal in grajal, vendar bode moral med novoustvarjenimi besedami in oblikami poloviti tiste, katere bodo še žive in sposobne za življenje.

Fr. Svetič.

Naše obnebj

Astronomski koledar za september. Merkur se ne vidi. — Venera sveti kot večernica blizu jugozapadnega obzorja. — Mars stoji na večernem nebu globoko na jugozapadu; zapada 1. dne po 8¼ zvečer, 30. dne pa pred

7¹/₄ zvečer. — Jupiter stoji ob solnčnem zahodu blizu meridiana, zapada začetkom meseca pred 11³/₄ po noči, na koncu meseca pa po 9³/₄ zvečer. — Saturn stoji ob solnčnem zahodu tudi blizu meridiana; zahaja začetkom m. 12¹/₄ po noči, na koncu m. pa po 10¹/₄ zvečer.

Splošni pregled

Šolska družba »sv. Cirila in Metoda« je imela dne 8. avgusta svoj občni zbor v Mariboru v tamošnjem »Narodnem domu«. Predsedoval je profesor msgr. Tomo Zupan. Tajnik g. Žlogar je poročal o delovanju društva. Naše šolsko društvo šteje 30 moških, 36 ženskih in 78 mešanih podružnic ter okoli 10.000 članov. Družba vzdržuje ali podpira 25 šol. zavodov. 1 teh zavodov je v Trzinu na Kranjskem, 3 so na Štajerskem, 1 na Koroškem (v Velikovcu), 13 jih je na Goriškem, 7 pa v Trstu. Te zavode obiskuje okoli 2500 otrok. — O denarnem stanju je poročal blagajnik g. prof. Petelin. Družba je imela lani 33.133 K 63 h dohodkov in 35.243 K 79 h stroškov, torej nad 2000 K deficita! Vrh denarja, ki so ga nabrale podružnice, je daroval družbi kranjski deželni zbor 2000 K, mesto ljubljansko pa 1000 K. Naši časniki so nabrali 5170 K 33 h; največ, namreč 3508 K 27 h, je nabral »Slovenski Narod«. Od vžigalic (tvrdba Perdanova v Ljubljani) je dobila družba doslej 6400 K, od kave (firma Jebračinova v Ljubljani) pa 2400 K. — Potem je bila volitev novega odbora.

Slovenci imamo veliko, tudi dosti nepotrebnih društev, ali najvažnejše naše društvo je v sedanjih naših abnormalnih razmerah ta šolska družba. Kaj nam pomaga vsa naša literatura, vsa naša politika, če pa nam nemška povodenj ob severni in laški naval ob jugozapadni meji trgata kos za kosom od naše slovenske posesti, če se nam naše narodnostne meje krčijo desetletje za desetletjem! Kadar bosta ponemčeni južna Štajerska in južna Koroška in bo poitalijančena Primorska, potem pade sama od sebe tudi Kranjska, kjer razjedajo velika industrija na Gorenjskem, na Dolenjskem pa tuji klostri naš narodni organizem. Prvo je življenje! In mi bojujemo s svojo »Družbo sv. Cirila in Metoda« samo defenzivni boj proti agresivnemu nemštvu in italijanstvu. »Schulverein« in »Lega nazionale« lovita našo slovensko dečo v svoje šole in jih potujčujeta, mi branimo le svoje. A dočim dobiva »Schulverein« svoje marke iz Nemčije in »Lega nazionale« svoje lire iz Italije, branimo mi svojo narodnost s svojim avstrijskim denarjem. Mi se moramo braniti sami — to je tragični moment naše zgodovine. In če se zapustimo sami, izgubljeni smo! Zato naj bi se dohodki naše važne šolske družbe v bodoče podeseterili! Potreba živahnije agitacije in izdatnejše akcije za našo šolsko družbo bi morala v bodoče prešinjati ves naš narod!

Zato si upamo reči, da je vsaka slovenska ljudska šola ob naši jezični meji stokrat več vredna, nego bode vredna šent-vidska »katoliška« gimnazija!

Vsak naj stori napram naši šolski družbi »sv. Cirila in Metoda« svojo dolžnost, da se pokrije primanjkljaj, in da se otvorijo še novi potrebni zavodi. Fiat!

Šestdesetletnica švedskega pesnika grofa Karla Snoilskega. Naši čitatelji se še spominjajo članka »Švedski pesnik — po rodu Slovenec«, ki je bil objavljen l. 1898. v »Ljubljanskem Zvonu« v oktobrski, novembrski in decembrski številki. Ta švedski pesnik je grof Karel Snoilsky, ki sam s ponosom trdi, da so bili njegovi pradedje slovenski Znojilšeki, ki so morali v 16. stoletju bežati s Kranjskega, ker se niso hoteli vdati protireformatorjem in pokatoličniti se. Dva tistih protestantov Znojilškov sta bila učena protestantovska bogoslovca in pridigarja, eden pa je bil vojak. In od enega teh Znojilškov izhaja rod sedanjega znamenitega švedskega pesnika grofa Snoilskega. V družini pesnikovi se hrani sporočilo, da so po rodu Slovenci, in grof Snoilsky pravi sam v svoji odi »Ljubljani«: »Iz Ljubljane izhajata moje ime in pa moj rod...«

Ta švedski literat slavi letos dne 8. septembra svoj šestdeseti god, in ker se ne sramuje svojega izvira, kakor marsikateri član renegatske naše jare gospode, nego javno priznava, da teče po njegovih žilah tudi slovenska kri, spodobi se, da se tega plemenitega potomca naših Znojilškov spominjamo tudi mi ter mu posvetimo za njegov častni jubilej teh par vrst!

Grof Karel Snoilsky je bil porojen 8. septembra l. 1841. Po dovršenih vseučiliških študijah je služil od l. 1865. do 1879. v ministrstvu za vnanja dela. Sedaj je državni bibliotekar v Stockholmu.

Prvo svojo pesem je objavil l. 1861. bivši študent v Upsali. Prvi zvezek svojih pesmi je izdal l. 1871. Prve njegove pesmi preveva veselje do življenja, pomešano z melanholijo. Njegova poezija razodeva fino umetniško aristokratsko dušo. V teh pesmih čutiš ponos, hrepenenje po lepoti in svobodi in energično opozicijo vsakemu despotizmu. Jako lepe so njegove slike iz Italije.

L. 1881. je izdal II. zvezek svojih pesnitev, l. 1885. pa svoj III. zvezek. Tendencia njegovih pesmi postaja bolj demokratična, človekoljubna in narodna. Pesnik se pogloblja v socialne probleme, grmi proti duševni temi — ki je pa v sami Švedski menda ni baš veliko! — Pretresujoče so njegove slike iz tovarniškega življenja.

V svoji IV. knjigi »Švedske slike« je objavil narodne balade iz domače švedske zgodovine. Vmes se poteguje tudi za svobodo vseh potlačenih narodov. Tako n. pr. protestuje proti razdelitvi poljske države in pomiluje poljski narod radi njegove narodne nesreče... V poslednjih njegovih pesmih zveni struna tihe resignacije in moške filozofije.

Skandinavija je od nas oddaljen svet, in o Švedih vemo Slovenci vobče samo toliko, da so jako visoko izobraženi, in da tam ni analfabetov. O švedskem jeziku vemo le toliko, da pripada germanski (nordski) skupini in da je najblaglasnejši germanski jezik; sicer pa utegne biti, žal, malo Slovencev in sploh malo Jugoslovancev, ki bi ga razumeli. Vendar pa sta nam dva Šveda draga in simpatična znanca. Eden je gospod Alfred Jensen, znani slavolog, ki zna tudi slovenski in prevaja tudi slovensko poezijo (Prešerna i. dr.). Drugi pa je naš rojak po svojih pradedih, slavni švedski pesnik, grof Karel Snoilsky, ki praznuje ta mesec šestdesetletnico svojega rojstva. Na dan njegovega jubileja se zbere ves švedski narod okoli sivolasega svojega pesnika, in ko mu bodo njegovi častilci napivali navdušene švedske zdravice, naj vé pesnik Snoilsky, da mu pošiljamo tisti dan tudi Slovenci za njegov slavni jubilej svoj krepki: »Živio!«

A. Aškerc.

Sedemdesetletnica drja. Gustava Ipavca. V Št. Jurju pri Celju je praznoval 15. dne prošlega meseca tamošnji zdravnik in župan, cesarski svetnik gosp. dr. Gustav Ipavec, naš skladatelj, sedemdeseti god svojega rojstva. Dr. Gustav Ipavec je, kakor je znano, brat drja. Benjamina Ipavca, in gotovo je zanimivo, da nam je ta bratovski par podaril najlepših slovenskih skladb, kar jih sploh imamo v svoji glasbeni literaturi. Kakor Benjaminove, tako pojo Gustavove pesmi po vsem Slovenskem. V naši polpretekli preporodni dobi je tudi dr. Gustav Ipavec mnogo pripomogel k probujenju narodne zavesti zlasti na slovenskem Štajerskem, kjer so njegovi napevi, zajeti in zapeti iz srca, segali zopet v srce našega ljudstva, ga razveseljevali, dvigali ga v višave duševnih užitkov, bodrili ga v trdem boju za obstanek in mu čistili estetični okus. Skladbe Gustavove so sicer preproste, a nenavadno melodiozne. Zato so vse ponarodnele. Kdor je kdaj prisostvoval kaki veselici, kjer se je pela iz stotine grl njegova budnica »Slovenec sem«, ta ve, kaj se to pravi, da je Gustav naroden skladatelj. Število Gustavovih kompozicij je jako veliko, in naloga bo kakemu glasbenemu zgodovinarju, da nam oriše umetniški značaj našega jubilarja, kateremu želimo še mnogo mnogo zdravih let na diko njegovemu domačemu kraju ter na čast vsemu slovenskemu narodu!

A. A.

»Matica Hrvatska« je imela dne 21. julija svoj občni zbor, ki ga je vodil akademik in vseučiliški profesor dr. Smičiklas. »Hrvatska Matica« ima po letošnjem stanju 11.110 članov. Leta 1900. je imela »Matica« 88.373 K 16 h dohodkov. Vse Matičino premoženje, ne všteti društvene hiše in podsusedskega posestva znaša, 251.500 K 97 h. Za bodoče leto izda »Matica Hrvatska« svojim udom devetero knjig. Med temi knjigami bo tudi Maruličeva »Judita«, ki se smatra za prvo hrvaško umetno pesem. Letos je namreč ravno štiristo let, kar je spisal dubrovniški pesnik Marulić svojo »Judito«, in hrvaška književnost slavi to jesen svoj znameniti 400letni jubilej, katerega se udeležujemo kot sobratje tudi mi Slovenci z navdušenjem.

Ker je dr. Smičiklas obenem predsednik »Jugoslavenske akademije«, je moral zbok prevelikega dela odložiti predsedništvo »Hrvatske Matice«, kateri je predsedoval 12 let. Namesto njega je bil izvoljen za predsednika starosta hrvaških pesnikov Ivan vit. Trnski. V pokoj je stopil tudi dosedanji tajnik, Ivan Kostrenčić, ki je bil duša »Matice Hrvatske« celih 25 let in ki je »Matico Hrvatsko« povzdignil s pomočjo svojih sodelavcev pisateljev na sedanjo višino, da je prvo literarno društvo na našem jugu. Občni zbor je votiral gosp. Kostrenčiću počenši s prihodnjim letom letne pokojnine po 1600 K. Na občnem zboru »Hrvatske Matice« se še nič ni govorilo o vzajemnem delovanju hrvaške in slovenske »Matice« — to pa zato ne, ker predsedništvo »Slovenske Matice« še ni bilo naznanilo resolucije občnega zbora z dne 3. junija t. l. —

† Nils Adolf Erik Nordenskjöld, slavni švedski potovalec-odkrivatelj, profesor geologije na vseučilišču v Stockholmu, je umrl 12. avgusta, 69 let star. Kadar se imenujejo Kolumb, Vasco da Gama in Magelhaens, mora se imenovati tudi Nordenskjöld. Rojen je bil na ruskem Finskem. Leta 1878. je nastopil na ladji »Vega« iz južne Švedske svoje znamenito potovanje na severno polbrežje Azije, ki je bilo do tedaj še malo preiskano. Dospevši do kapa Čeljuskina, je moral tukaj prezimiti, potem je preiskaval ustje Lene in drugih sibirskih

rek. Nato ni svet dolgo ničesar slišal o njem, in mislili so že, da je izgubljen. Ali Nordenskjöld je bil med tem preplul Behringovo morsko ožino. Prihodnje leto pa se je vrnil mimo Japonske proti domu skoz Sueški kanal. Na svoji povrnitvi v Evropo je užival prave triumfe kakor pred par leti njegov rojak Nansen. Nordenskjöld je opisal svoje potovanje v velikem delu, ki so ga prevajali na razne evropske jezike. Velik podpornik Nordenskjöldove znanstvene ekspedicije je bil bogati ruski mecen Sibirjakov.

A.

Starogrške izkopine v Efezu. Avstrijsko arheološko društvo je pred kratkim v Efezu izkopalo spet jako zanimivih in dragocenih starogrških skulptur. To je pred vsem bronast kip atleta v naravni velikosti in klasične dovršenosti. Ustvaritelj tega umotvora je po sodbi poznavalcev kongenialen Praksitelu. Poleg tega kipa so našli še par reliefov (»Boj s Kentavrom« ...), portretni kip starega Rimljana, glavo Hermesovo in glavo nekega višjega cesarskega svečenika. Kraj, kjer so našli te stvari v Efezu, je bil po mnenju strokovnjakov veliki mestni trg (ἀγορά). Kakor znano, je bil Efez v starem veku cvetoče maloazijsko trgovsko mesto; in kakor posnemamo iz »Dejanj apostolov«, je bilo še v 1. stoletju po Kr. jako živahno mesto. Omenjene umetnine so shranjene sedaj večinoma v takozvanem Tezejevem templju v ljudskem vrtu na Dunaju.

Električna poulična železnica v Ljubljani se odpre meseca septembra. S tem stopi naša slovenska metropola zopet za korak dalje na poti modernega napredka in dobi nekako velikomestno lice. Ljubljanski električni tramvaj je zgradila svetovnoznana tvrdka »Siemens & Halske«, ki je lastnica njegova. Čez 50 let preide po pogodbi železnica v last mesta ljubljanskega. Železniška proga je za sedaj samo 5,5 kilom. dolga in veže južni kolodvor (Dunajska cesta — Prešernove ulice — Marijin trg — Špitalske ulice — Mestni in Stari trg — Florjanske ulice — Karlovska cesta — Dolenjska cesta) z dolenjskim kolodvorom. Od Mestnega trga se cepi stranska proga v Vodmot do vojaške bolnice (Pred škofijo — Vodnikov trg — Poljanska cesta — Ambrožev trg — Most čez Ljubljanico — Št.-Petrška cesta — Zaloška cesta). V Vodmotu je nalašč v ta namen sezidana pojata za vagone in za prometne urade. Motornih vozov ima železnica 12 z dvema nemotornima vozovoma »pripetnikoma«. Električni tok jemlje železnica iz mestne elektrarne in dovod je nadstrešni. — Morebiti utegne naše čitatelje zanimati, če jim povemo, da je bila prva javna električna železnica zgrajena in odprta leta 1881. v Gross-Lichterfeldu pri Berlinu.

